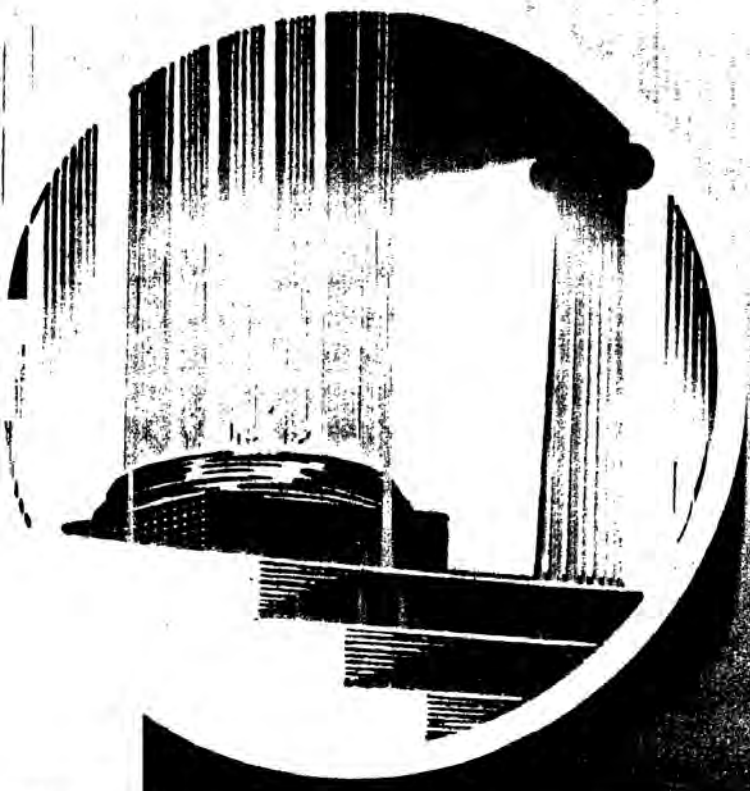

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΒΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ
ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
Διοικήσεις: Νά Ιδρυθῇ καὶ Παιδαγωγικὸν Ἰνστι- τούτον	1
Γ. Παλαιολόγου: Ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις τοῦ θε- σμοῦ τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν	2
John Pilley: Ἡ ἀνθρωπιστικὴ παιδεία στὴν κατάρ- τισι τῶν διδασκάλων	8
Ἀνδρ. Γκόγκου: Ἡ ἐργασία, ὁ ἀνθρώπος καὶ ὁ πολιτισμὸς	11
Β. Κονιδισιώτη: Μεταπολεμικὴ Παιδαγωγικὴ	13
Ἀναστ. Παντελίδη: Αἱ λαϊκαὶ -κοινοτικαὶ βιβλιο- θήκαι	13
Γεωργ. Πάλλα: Ὁ ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς εἰς τὴν κοινοτικὴν ἀνάπτυξιν	15
Διηγ. Νταφόλλη: Ὁ ἐμπειρικὸς παράγων ὡς μέσον ἀγωγῆς	20
Γ. Κυριαζοπούλου: Αἱ ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπινου παράγοντος	23
Σ. Πολίτου: Παιδί, πρόγραμμα, σχολεῖο	29
Βιβλιοκρισία: «Ἡ Σχολικὴ ἐργασία τῆς Α'. τάξεως» Ἀν. Τσιάρα.- «Εἰδικὴ Διδακτικὴ Μαγνη- τισμοῦ - Ἡλεκτρισμοῦ Λουκίας Βλαστοῦ Φυτᾶ	31

ΕΤΟΣ Η' - ΤΕΥΧΟΣ 70Η - 80Η

ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1961

ΔΙΕΥΘΥΠΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ

**ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΕΛΛΑΔΟΣ**

**ΓΡΑΦΕΙΑ: ΖΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α - ΤΗΛ. 36.547-21.316
ΑΘΗΝΑΙ**

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΔΗΜ. ΚΟΥΤΣΟΥΒΑΛΑΣ

Πρόεδρος

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΚΩΛΙΚΗΣ

Ἀντιπρόεδρος

ΠΕΤΡΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ

Γεν. Γραμματεὺς

ΜΗΝΑΣ ΣΤΡΑΤΗΣ

Ταμίας

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΔΟΥΓΑΛΗΣ

Ειδ. Γραμματεὺς

ΙΩΑΝ. ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

Μέλος

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Μέλος

Επιστημονικόν Βήμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ

ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α - ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 36-547

ΕΤΟΣ Η' — ΤΕΥΧΟΣ 7ον — 8ον

ΜΑΡΤΙΟΣ—ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1961

Τιμή τεύχους Δρ. 5

Συνδρομή διὰ τὰ μέλη . . » 50

ΝΑ ΙΔΡΥΘΗ & ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΝ

Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Γ. Βογιατζῆς εἰς τὸ συνελθόν εἰς Ἀμβούργον διεθνὲς συμβούλιον τῶν ὑπουργῶν τῆς Παιδείας δεκατεσσάρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, εἶχε τὴν εὐτυχὴ ἔμπνευσιν νὰ προτείνῃ καὶ ἐπιτύχῃ τὴν ἔγκρισιν τῆς ἰδρύσεως ἐν Ἑλλάδι Διεθνoῦς Ἰνστιτούτου Κλασσικῶν σπουδῶν.

Ἡ ἐν Ἀθήναις ἰδρυσις τοῦ Ἰνστιτούτου αὐτοῦ κλασσικῶν μελετῶν ἀποτελεῖ ἀξιόπαινον πρᾶγματι ἐπίτευγμα δι' οὗ μεγάλως θέλει τιμηθῇ ἡ χώρα μας, ἥτις εἶναι ἡ κοιτίς τῶν κλασσικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ κλασσικοῦ πολιτισμοῦ. Εἶναι εὐνόητον, ὅτι ἡ μεγάλη αὕτη τιμὴ ἀφορᾷ καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ὑπουργοῦ, ὁ ὅποιος ὑπῆρξεν ὁ ἔμπνευστής τῆς ωραίας ἰδέας. Βεβαίως ὁ κ. Ὑπουργός, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἀρμόδιοι οἱ ὅποιοι ἐμελέτησαν τὸ ἀξίον πολλῆς προσοχῆς τοῦ θέματος, ἔχουν ὅπ' ὧσιν τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας δυσκολίας, αἱ ὅποιαι πρέπει νὰ ὑπερνικηθοῦν, διὰ νὰ ἀποβῇ τοῦτο τῷ ὄντι ἀξίον τοῦ προορισμοῦ του, ὥς τοῦτο ὁλοψύχως αἰ στήλαι αὐταὶ εὐχονται.

Ἐκ παραλλήλου ὅμως πρὸς αὐτὸ σκόπιμον εὐρίσκομεν, ἵνα κάμωμεν μνείαν καὶ δι' ἓν ἄλλο μεγίστης σπουδαιότητος καὶ σημασίας θέμα, ὅπερ ἀρμοδίως πρέπει νὰ τύχῃ τῆς προσηκούσης προσοχῆς καὶ ταχέως νὰ εὕρῃ τὴν ὀρθὴν λύσιν του.

Εὐρίσκεται δυστυχῶς εἰς τὸν τομέα τῶν παιδαγωγικῶν ἐρευνῶν ἡ χώρα μας ἔναντι ἄλλων προηγμένων χωρῶν τῆς Εὐρώπης εἰς σημαντικὴν ὑστέρησιν.

Εἶναι τοῦτο οὐχὶ εὐχάριστος, πλὴν ὅμως πραγματικὴ διαπίστωσις, δι' ἣ καὶ εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, ἵνα ἰδρυθῇ καὶ εἰς τὴν χώραν ἡμῶν Παιδαγωγικὸν Ἰνστιτούτον κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ λειτουργούντων.

Ἡ Παιδαγωγικὴ σήμερον ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται ἵνα τίθεται εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν.

Ἡ ἀρτία ψυχολογικὴ καὶ παιδαγωγικὴ μόρφωσις τῶν μελλόντων λειτουργῶν τῆς Στοιχειώδους καὶ Μέσης Ἐκπαίδευσως, ὥς καὶ τῶν νῦν ἐν ὑπηρεσίᾳ εὐρίσκομένων, εἶναι θέμα πρωταρχικῆς σημασίας. Ὁφείλομεν δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ καὶ ψυχολογικὴ μόρφωσις, τὴν ὁποίαν παρέχομεν σήμερον εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἐκπαίδευσως δὲν εἶναι ἡ πρέπουσα. Καὶ ὅμως ἡ μόρφωσις αὕτη τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μαζί με τὸν ἐπιστημονικόν του ἐξοπλισμὸν θὰ ἀνυψώσῃ τὸ σχολεῖον καὶ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν στάθμην τῆς κοινωνίας μας. Τὰ δύο ἔτη σπουδῶν εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ δώσουν εἰς τὸν διδάσκαλον τοῦ λαϊκοῦ σχολείου τὴν περὶ τὰ παιδαγωγικὰ πλήρη αὐτοῦ μόρφωσιν, τὴν μόρφωσιν τὴν ὁποίαν ἀπαιτοῦν αἱ σύγχρονοι ἀνάγκαι τῆς ζωῆς. Οὐτε εἶναι ἐπιτετραμμένον εἰς καθηγητὴς νὰ διδάσκῃ ὅλους τοὺς παιδαγωγικοὺς κλάδους εἰς τρεῖς σχολὰς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ εἰς τοὺς μετεκπαιδευομένους εἰς αὐτὸ διδασκάλους. Ἀν λάβῃ δὲ κανεὶς ὅπ' ὧσιν τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, τὸν μοναδικὸν τοῦτον πνευματικὸν φάρον εἰς τὸ βόρειον τμήμα τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐκεῖ τὰ παι-

Η ΠΕΡΑΙΤΕΡΟ ΕΞΕΛΙΞΙΣ

ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ

ΥΠΟ Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

(Συνέχεια
ἐκ τοῦ προηγούμενου)

III.

Εὐτυχῶς ἡ δευτέρα λύσις ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῶν τότε ἀρμοδίων, προὶδὼν δὲ τῆς δοθείσης λύσεως ὑπῆρξεν ὁ Α.Ν. 953/1937 «Περὶ Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν», διὰ τοῦ ὁποίου αἱ Π.Α. ἀνεγνωρίσθησαν ὡς Ἀνωτάται Σχολαί. Αἱ Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημίαι εἶναι Σχολαί Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως, εἰς τὰς ὁποίας μορφοῦνται καὶ ἐπαγγελματικῶς οὐ διδάσκαλοι. (Α. Ν. 953/1937, ἀρθρον 1ον). Ὡρίσθησαν δι' αὐτοῦ αἱ Π. Ἀκαδημίαι Ἀθηνῶν καὶ Θ/νίκης με 3 τμήματα, ὑπὸ Γενικὸν Δ/ντὴν με βαθμὸν καὶ ἀποδοχὰς Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου. Αἱ τῶν Ἰωαννίνων - Τριπόλεως με 2 τμήματα, ὑπὸ Γενικὸν Δ/ντὴν με βαθμὸν καὶ ἀποδοχὰς Γενικοῦ Δ/ντοῦ Ὑπουργείου κ. ἄ. Γενικῶς αἱ Π. Ἀκαδημίαι προωθήθησαν εἰς Ἀνωτάτας Σχολάς. Ἀτυχῶς, ἐκραγέντος μετ' ὀλίγου τοῦ Ἑλληνο-Ἰταλικοῦ πολέμου, ἐκ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Ἰταλῶν εἰς τὴν Πατρίδα, ἐν συνεχείᾳ δ' ἐπακολούθησαντος τοῦ Ἑλληνο-Γερμανικοῦ πολέμου καὶ τοῦ συμμοριτοπολέμου δὲν ἐπετεύχθη καὶ ἡ τμητικὴ διαμόρφωσις τῶν Π. Ἀκαδημιῶν εἰς Ἀνωτάτας Σχολάς. Τούναντιον ἐκ τῆς κατοχῆς καὶ τοῦ συμμοριτοπολέμου παρεκωλύθη ἡ ὁμαλὴ λειτουργία καὶ ἐξέλιξις τῶν. Τὰ ἱδρύματα πολλαχοῦ κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῶν κατακτητῶν ἢ τῶν συμμοριτῶν. τὸ προσωπικὸν τῶν ἐκλήθη ὑπὸ τὰ ὄπλα ἢ ἐτέθη ὑπὸ διωγμόν, τὰ μαθήματα διεκόπησαν. Γενικῶς ἡ παραπέρα ἐπωφελὴς λειτουργία μετὰ τοιαύτην δοκιμασίαν τῶν νεοδημιουργηθέντων ἱδρυμάτων ὑποδοτέα εἰς τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ προσωπικοῦ τῶν, ὅπερ καθ' ἐκάστην ἔθετεν ἐν κινδύνῳ τὴν ζωὴν τοῦ χάριν τῆς, συνεχίσεως τῆς λειτουργίας τῶν.

δαγωγικὰ εἶναι μὴ ἀπὸ ἔδρας διδασκόμενα ἀπὸ τὸ 1936, ὅτε ἀπεχώρησεν ἐκεῖθεν ὁ οὐχὶ ἐν ζωῇ σήμερον καθηγητὴς Δελμούζος. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ὀφείλομεν νὰ μετεκπαιδύσωμεν, εἰ δυνατόν, ὅλους τοὺς λειτουργοὺς τῆς Παιδείας, ὡς τοῦτο καθολικὸν αἶτημα τοῦ κλάδου εἶναι, διὰ νὰ τοὺς καταστήσωμεν ἀποδοτικότερους εἰς τὸ ἔργον των. Μετὰ τὰ ὑπάρχοντα ὅμως ἱδρύματα τοῦτο εἶναι ἀδύνατον.

Ἀλλὰ τὸ παιδαγωγικὸν ἰνστιτούτον δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν παιδαγωγικὴν μόρφωσιν τῶν λειτουργῶν τῆς Παιδείας.

Τοῦτο πρέπει νὰ ὁργανωθῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ δύναται νὰ προωθήσῃ τὴν παιδαγωγικὴν καὶ τὴν ψυχολογικὴν ἐρευναν εἰς τὴν χώραν μας. Δὲν εἶναι τιμητικόν νὰ ἐμφανίζωμεθα μετ' ὀψέως εἰς τὸν τομέα αὐτόν. Οὐτε ἐξ ἄλλου ὀρθόν

τὸ ὑπηρετοῦν τότε προσωπικὸν τῶν Π. Ἀκαδημιῶν, ἑλλιπές, χεῖριστα ἀμειβόμενον, ὡς καὶ τὸ λοιπὸν ὑπαλληλικὸν προσωπικὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Κατοχῆς, ὑπέμεινε τὰς τρομερὰς δοκιμασίας ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἐλευσεως καλυτέρων ἡμερῶν μετὰ τὴν ἀναμενομένην ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος. Καὶ ἦλθεν ἡ ἀναμενομένη ἡμέρα τῆς ἀποχωρήσεως τῶν ξένων στρατευμάτων, ἦν ἐπηκολούθησεν ἡ ἐξόρμησις εἰς τὰς πόλεις καὶ τὴν ὑπαίθρου τῶν ἐτοίμων καὶ ἀρτίως ἐξωπλισμένων Κομμουνιστοσύμμοριτῶν, ἡτις ἐπὶ ἔτη ἀνεστάτωσε τὰ πάντα ἐν Ἑλλάδι. Καιρὸς πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν Π. Ἀκαδημιῶν καὶ τὰ μέσα πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτῶν δὲν ὑπῆρχον.

Ἡ ἀθλία αὕτη κατάστασις διетηρήθη ἐπὶ ἔτη, ἕως οὗ ὁ ἀναδημιουργηθεὶς Ἑλληνικὸς στρατός, ἐπικουρούμενος ὑπὸ τοῦ ἐξεγερθέντος καὶ δεινοπαθήσαντος Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἀπέκρουσε τὸν κίνδυνον καὶ ἀπέδωκε τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν Πατρίδα. Τὸ προσωπικὸν τῶν Π. Ἀκαδημιῶν καὶ τὰ νεοπαγῆ ἱδρύματα καὶ οἱ σπουδασταὶ τῶν Π. Ἀκαδημιῶν ἀνέμενον μετ' ὑπομονῆς καὶ ἐμπιστοσύνης τὴν στοργὴν τοῦ Κράτους μετὰ τὰ τόσα παθήματά των.

Τέλος ἐν ἔτει 1955 τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐδήλωσεν, ὅτι διὰ γενικῶν μέτρων θέλει προβῇ εἰς τὴν καθολικὴν ἐκ τῶν κάτω προώθησιν τῆς ὅλης Παιδείας. Πράγματι δὲ διὰ τοῦ Ν/θετικοῦ Διατάγματος 3379/1955 προωθήθησαν σημαντικῶς ἡ Στοιχειώδης καὶ Μέση Ἐκπαίδευσις, δικαίως καὶ πρὸς μεγάλην χαρὰν ἡμῶν καὶ τῶν πονούντων τὴν Παιδείαν τῆς Πατρίδος, ὁλοκληρωθεισῶν σχεδὸν τῶν τότε ἀπαιτήσεων ἀμφοτέρων τῶν Ὀμοσπονδιῶν Στοιχειώδους καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

εἶναι νὰ λαμβάνωνται μέτρα διὰ τὴν Ἐκπαίδευσιν, χωρὶς νὰ στηρίζωνται ταῦτα εἰς πορίσματα ἡλεγμένα, εἰς πορίσματα ἐπιστημονικῶς ἀδιάβλητα.

Ἡ ἰδρυσις ἐνὸς τοιούτου ἰνστιτούτου, ὡς ἡμεῖς νομίζομεν καὶ ὡς ἐξ ὧν ἀνωτέρω εἰπομεν - κατὰ δεικνύεται, σπουδαίως θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἐκπαιδεύσεώς μας. Ἐκεῖνος δὲ, ὅστις ἠθέλε λάβει εἰς χεῖρας τοῦ τὴν πρωτοβουλίαν ταύτην, θὰ συνδέσῃ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μετὰ μίαν ὄντως ἐθνικὴν πράξιν, διότι δὲν εἶναι μικρᾶς σημασίας ἔργον ἢ ἐπὶ τὰ βέλτιστα ἐπιμόρφωσις τῶν ἐκπαιδευτικῶν, τῶν διδασκάλων τοῦ ἔθνους, καὶ ἡ κατ' ἐπιστήμην μελέτη πάντων τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας προβλημάτων. Ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ θὰ ἐκἀνέλθωμεν.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Ἀτυχῶς αἱ Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημίαι καὶ τὸ προσωπικὸν τῶν, μετὰ τὰ τόσα δεινοπαθήματα ἄτινα ἀπὸ τοῦ 1940 καὶ ἐντεῦθεν ὑπέστησαν καὶ ἄτινα διὰ βραχέων ἀνωτέρω ἐξετέθησαν, ἐλησμονήθησαν ἐγκαταλειφθεῖσαι πρὸς μεγίστην ταπείνωσιν αὐτῶν καὶ πικρίαν τοῦ ἐπὶ ἔτη ἀναμένοντος τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ προσωπικοῦ τῶν.

Παραδείγματος χάριν γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐνῶ διὰ τοῦ Ἰδρυτικοῦ Νόμου 5802/1933 ὠρίζετο ὁ Δ/ντὴς τῆς με ἐν τμήμα Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ὡς ἰσόβαθμος καὶ ἰσότημος πρὸς τὸν Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ὁ Ὑ/ντὴς πρὸς Γυμνασιάρχην καὶ ὁ Καθηγητὴς Παιδαγωγικῶν πρὸς πρωτοβάθμιον Καθηγητὴν, λαμβάνοντες μετὰ τοῦ προσωπικοῦ τῶν Προτύπων δημοτικῶν σχολείων ἐπὶ πλέον 25% ἐπὶ τῶν ἀποδοχῶν τῶν ὡς ἐπίδομα ἀπὸ τοῦ 1955 καὶ ἐντεῦθεν, καταργηθέντος προηγουμένως τοῦ ἐξ 25% ἐπιδόματος, κατήντησεν ὁ Δ/ντὴς τῆς με ἐν τμήμα Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας νὰ καταστῇ ἰσότημος καὶ ἰσόβαθμος πρὸς Βοηθὸν Γυμνασιάρχου! Πλήθος δὲ λειτουργῶν Στοιχειώδους καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ὄντων πρότερον, διὰ τοῦ Ἰδρυτικοῦ Νόμου 5802/1933 καὶ Α.Ν. 953/1937, βαθμολογικῶς καὶ μισθολογικῶς ὑπὸ τὸν Δ/ντὴν τῆς με ἐν τμήμα Π. Ἀκαδημίας κατέληξαν ἀπὸ τοῦ 1955 καὶ ἐντεῦθεν νὰ τεθῶσιν ὑπὲρ αὐτόν, με συνέπειαν τὴν κατάπτωσιν τοῦ ὀξυώματος καὶ τὴν τροπὴν τῶν ἐχόντων ἀνωτέρα ἐπιστημονικὰ προσόντα εἰς ἑτέρας θέσεις κοινωνικῶς καὶ βαθμολογικῶς ἀνωτέρας, ὡς θέσεις εἰς Πανεπιστήμια καὶ τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, ἀποξενουμένων οὕτω τῶν Π. Ἀκαδημιῶν τῶν πνευματικῶς ἀρίστων ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τῶν. Τούναντίον εἰς Γερμανίαν καὶ τὰς λοιπὰς χώρας, ὅπου γίνεται ἡ μεταγυμνασιακὴ μόρφωσις τῶν διδασκάλων, αὕτη ἐπιτελεῖται εἰς Ἀνωτάτας Σχολὰς (Hochschulen für Lehrerbildung) εἰς Γερμανίαν με προσωπικὸν καθ' ὅλα ἰσότημον καὶ ἰσόβαθμον πρὸς τὸ τῶν λοιπῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν, Teachers Kollegies εἰς Ἑνωμένης Πολιτείας, τ. ἐ. Πανεπιστημιακὰ Ἰδρύματα, ὁμοίως καὶ εἰς Ἀγγλίαν κ.ἄ. Καταβάλλεται προσπάθεια δηλαδὴ παντοῦ, ἐνθα ἡ πρόσληψις τῶν μελλόντων διδασκάλων γίνεται ἐξ ἀποφοίτων Σχολῶν Μέσης Παιδείας, ἵνα τὸ προσωπικὸν τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν μορφώσεως τῶν διδασκάλων μὴ ὑστερῇ ἐπιστημονικῶς καὶ κοινωνικῶς τοῦ προσωπικοῦ τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν, ἐνθα μορφοῦνται οἱ μέλλοντες λειτουργοὶ τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

Ἀντὶ δὲ τῆς ἐξυψώσεως τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἣν θέσιν ἔχουσιν ἀναγάγει ταύτας τὰ προηγούμενα ἐν τῷ πολιτισμῷ Ἑθνη, πρὸς ἃ μόνῃ ἡ Ἑλλὰς προσηρμόσθη ἐκ πάντων τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν, διὰ τοῦ μνησθέντος Ν.Δ. 3379/1955, ἐπλήγησαν βασικῶς αἱ Π. Ἀκαδημίαι καὶ τὸ προσωπικὸν τῶν. Οὕτω διὰ τοῦ ἐν λόγῳ Νομοθετικοῦ Διατάγματος:

α) Περιορίσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν με βαθμὸν Γενικοῦ Δ/ντοῦ Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν.

β) Ὑπεβιβάσθη ὁ βαθμὸς τοῦ Γενικοῦ Δ/ντοῦ τῶν με 3 τμήματα Π. Ἀκαδημιῶν.

γ) Ἐγένετο περιορισμὸς τοῦ παρεχομένου

πρότερον ὑπολειφθέντος μικροῦ ἐπιδόματος καὶ ἐπέκτασις αὐτοῦ εἰς ἑτέρους κλάδους μὴ λαμβάνοντας πρότερον ἐπίδομα, κ. ἄ.

Πικρία καὶ ἀπογοήτευσις κατέλαβεν ἑκτοτε τὸ προσωπικὸν τῶν Π. Ἀκαδημιῶν, ἀπὸ τοῦ 1940 ὠθουμένων πρὸς τὴν κατιούσαν, ἀντὶ τῆς ἐπιβαλλομένης ἀνορθώσεως αὐτῶν ἐκ τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐγκαταλείψεως τῶν.

Ὡς Γενικὸς Δ/ντὴς τῆς Μαρασλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ἐπὶ 15ετίαν ὀλόκληρον πρὸ τῆς ἀποχωρήσεώς μου ἐν ἔτει 1957 ὑπέβαλλον κατ' ἔτος εἰς τοὺς ἐκάστοτε κ.κ. Ὑπουργοὺς τῆς Παιδείας σχετικὰ μετὰ τὴν διαφαινομένην κατάπτωσιν τῶν Π. Ἀκαδημιῶν, διάφορα σχέδια νομοθετικῆς προσαρμογῆς αὐτῶν εἰς κατάστασιν ἀξίαν τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ προορισμοῦ τῶν. Ταῦτα ὅμως ἀφ' ἑνὸς ἐκ τῆς συχνῆς ἐναλλαγῆς τῶν κ.κ. Ὑπουργῶν τῆς Παιδείας καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς κρατοῦσης ἀδιαφορίας ἢ καὶ ἀδυναμίας πρὸς βελτίωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων ἐν τῇ Ἐκπαιδεύσει, λόγῳ τῶν διηνεκῶς παρεμβαλλομένων ὁδοφραγμάτων ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου, προβάλλοντος τὴν γλισχρότητα τῶν ἐκάστοτε ἐν τῷ Προϋπολογισμῷ διατιθεμένων ὑπὲρ τῆς Παιδείας πιστώσεων, τὰ διάφορα σχέδια ἀνορθώσεως τῶν Π. Ἀκαδημιῶν παρέμενον ἀνεξέταστα, μετὰ πλήρους προσβλεπόμενα ἀδιαφορίας. Ἡ κατάσταση αὕτη συνεχιζομένη ἀμεταβλήτως ἐπέτεινε τὴν πικρίαν τοῦ παλαιόντος καὶ μοχθοῦντος προσωπικοῦ καὶ τοῦ γράφοντος, ὅστις ἐν ἔτει 1949 κατελήφθη ὑπὸ ἐγκεφαλικῆς συμφορήσεως, μόλις διαφυγὼν τὸν θάνατον.

Τὸ προσωπικὸν τῶν Π. Ἀκαδημιῶν συνταχθέν εἰς ἑνωσιν προσωπικοῦ Π. Ἀκαδημιῶν, ὑπέβαλε τὰς ἀπόψεις του περὶ τὸ 1958 εἰς τὸ Σοὺ Ὑπουργεῖον ὅπερ τὰς παρέπεμψεν εἰς τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, ὅπερ ὑπέβαλεν εἰς τὸ Σοὺ Ὑπουργεῖον Νομοσχέδιον τακτοποιοῦν, κατὰ τὸ δυνατόν, τὰ ζητήματα τῶν Π. Ἀκαδημιῶν. Παραδόξως τοῦτο ὑπεβλήθη βραδύτερον εἰς τὴν Βουλὴν ἀγνωρίστον καὶ ἐπικυροῦν τὰ εἰς βάρος τοῦ προσωπικοῦ ἐν τῷ μεταξύ ἐπιτελεσθέντα, ὥστε αὐτὸ τοῦτο τὸ προσωπικὸν τῶν Π. Ἀκαδημιῶν νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπομάκρυνσίν του.

Κατόπιν τῶν ἐκτεθέντων καθίσταται πλέον ἡ σαφές, ὅτι πρῶτον ἀπαραίτητον καὶ τάχιστα ληπτέον μέτρον πρὸς ἀνακοπὴν τῆς κατιούσης καὶ ἀνόρθωσιν τῶν Π. Ἀκαδημιῶν εἶναι ὁ καθορισμὸς ἰδιαιτέρας βαθμολογικῆς καὶ μισθολογικῆς κλίμακος διὰ τὸ προσωπικὸν τῶν Π. Ἀκαδημιῶν, κλίμακος προσηκούσης εἰς τὸ προσωπικὸν ἀνωτέρων μεταγυμνασιακῶν ἰδρυμάτων, προσεγγιζούσης τῇ τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν, ἐφ' ὅσον εἰσέτι δὲν ἐτακτοποιήθησαν εἰς Ἀνωτάτας Σχολὰς. Ἐμπόδιον εἰς τοῦτο, ἐκτὸς ἄλλων, εἶναι καὶ ὁ ἀδικαιολόγητος πολλαπλασιασμὸς τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1960 ἀκτὶς ἡλίου ἐφάνη φωτίζουσα τὰ ἄλυτα ζητήματα τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν.

Ὁ Διευθυντὴς τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύ-

σεως, ὑφ' ἣν ὑπάγονται διοικητικῶς αἱ Παιδαγωγικαὶ Ἀκαδημίαι κ. Θεόδωρος Φωτεινόπουλος προέβαλεν εἰς ἀπάντησιν πρὸς τοὺς παρουσιασθέντας αὐτῷ Δ/ντὰς τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν - ἔχοντας συνέλθει ἐν Ἀθήναις εἰς Γενικὴν Συνέλευσιν πρὸς συζήτησιν τῶν ζητημάτων τῶν Π. Ἀκαδημιῶν - τὰ κάτωθι ἐρωτήματα:

1) Ἐὰν συμφέρῃ ὁ περιορισμὸς τῶν Π. Ἀκαδημιῶν, διὰ τίνας λόγους καὶ τίνες πρέπει νὰ παραιμῶνται.

2) Ἐὰν ἐνδείκνυνται ἡ αὐξήσις τῶν ἐτῶν φοιτήσεως ἐν ταῖς Π. Ἀκαδημίαις ἀπὸ 2 ἐτῶν εἰς 3.

3) Περὶ τοῦ νέου προγράμματος ἐν περιπτώσει αὐξήσεως τῶν ἐτῶν φοιτήσεως.

4) Περὶ εἰδικεύσεως τῶν σπουδῶν ἐν ταῖς Π. Ἀκαδημίαις.

Καὶ ἡ μὲν Ἑνωσις τοῦ προσωπικοῦ τῶν Π. Ἀκαδημιῶν ἀσφαλῶς θὰ ἀπήντησε τὰ θέοντα εἰς τὰ ἐρωτήματα τοῦ Διευθυντοῦ Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως κ. Θ. Φωτεινοπούλου, δεικνύοντα ὅτι ἐν τῷ Ὑπουργεῖῳ Παιδείας γίνεται σκέψις ἀντιμετωπίσεως τῶν κυρίων προβλημάτων τῶν Π. Ἀκαδημιῶν καὶ κατὰ τὸ ὀρθρὸν ἐπιλύσεως αὐτῶν, μετὰ γνώμην τῶν κατ' ἐξοχὴν ἀρμοδίων, τ. ἔ. τοῦ προσωπικοῦ των. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ θὰ ἐκθέσωμεν διὰ βραχέων τὰς ἐπ' αὐτῶν γνώμας ἡμῶν.

Α.

Ἐνδείκνυνται περιορισμοὶ τῶν ἐν λειτουργίᾳ Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν.

Ἐλέχθη ἐν τοῖς προηγουμένοις ὅτι διὰ τοῦ Α. Ν. 953/1937 ἀνεκόπη ἡ προσπάθεια πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῶν Π. Ἀκαδημιῶν, καθορισθεῖσάντων εἰς τὰς ἀρχικὰς 7 μετὰ προσθέτων τμημάτων εἰς τινὰς ἐξ αὐτῶν, τακτοποιηθέντος τοῦ ζητήματος τῆς ἐπαρκείας τῶν ἐξ αὐτῶν ἐξερχομένων πτυχιούχων πρὸς πληρωσιν τῶν κενῶν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως. Δὲν παρήλθεν ὁμοῦς πολὺς χρόνος καὶ μὲ τὴν δημιουργίαν πολεμικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ τὴν χαλάρωσιν τοῦ κρατικοῦ κύρους, ἐδημιουργήθησαν, ἀνευ λόγου καὶ ἀνάγκης τινός, διὰ πολιτικῶν ἐπεμβάσεων, ἀνευ προτάσεως τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, ἀπαιτουμένης κατὰ διάταξιν τοῦ Α. Ν. 953/1937 πρὸς ἰδρύσιν νέας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας: παρὰ πάντα ταῦτα ἐντὸς ἐλαχίστων ἐτῶν ἰδρύθησαν τέσσαρες νέαι Π. Ἀκαδημίαι, αἵτινες μετὰ τῶν τριῶν ἐπὶ πλέον Π. Ἀκαδημιῶν θηλείας Πειραιῶς καὶ τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας ἀνῆλθον εἰς διπλάσιον ἀριθμὸν, ἦτοι ἐν ὅλῳ δεκατέσσαρες, ἐξ ὧν, ἐντὸς ἐλαχίστων ἐτῶν, ἐξῆλθον χιλιάδες πτυχιούχων ἐπὶ πλέον τῶν ἀπαιτουμένων ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως καὶ κατ' ἔτος ἐξέρχεται πληθὺς ὑπὲρ τοῦ ἀπαιτουμένου ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας, προσλαμβανομένων ἐπὶ πλέον ἄλλοτε τῶν λεγομένων «ἐπιλαχόντων» καὶ ἀπὸ τῆς ψηφίσεως τῆς σχετικῆς διατάξεως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1953 κατ' ἔτος ὑπεραριθμῶν τέκνων πολυτέκνων, θυμάτων πολέμου, ἐκπαιδευτικῶν κ. ἄ. ὑπὲρ τὸν ἀριθμὸν τῶν 40 κατὰ τμήμα. Τούτων ἕνεκα σήμερον

ὑπάρχουν χιλιάδες ἀδιορίστων πτυχιούχων διδασκάλων, ὑποχρέων εἰς ἀναμονὴν 5 ἐτῶν περίπου ἕως ὅτου εὕρεθῇ θέσις πρὸς διορισμὸν των εἰς θέσιν διδασκάλου, περιελθόντος οὕτως τοῦ διδασκαλικοῦ κλάδου εἰς κρίσιν ἀθεράπευτον. Οὕτω παρέρχονται τὰ πρῶτα ἀπὸ τῆς ἀποφοιτήσεως ἔτη, τὰ κυρίως δημιουργικά, ἐν ἀργίᾳ, ἀγωνίᾳ καὶ ἐκζητῆσει οἰασθήποτε θέσεως ἐπὶ οἰασθήποτε ἀμοιβῇ εἰς ἰδιωτικὰ δημοτικὰ σχολεῖα.

Καὶ διὰ μόνον τὸν ὥς ἄνω δημιουργηθέντα ἐπικίνδυνον πληθωρισμὸν πτυχιούχων διδασκάλων θὰ ἦτο ἐπιβεβλημένος ὁ περιορισμὸς τῶν ἐν λειτουργίᾳ Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ὁ μόνος. Ἡ δημιουργία νέας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, ἀνωτέρας μεταγυμνασιακῆς Σχολῆς, καὶ ἡ θέσις εἰς ἀμέσον λειτουργίαν, ἔχει ὥς ἀποτέλεσμα τὴν ἐγκατάστασιν τῆς εἰς ἀνεπαρκῆς καὶ ἀκατάλληλον Ἰδρυμα, ἀνευ τῶν ἀπαιτουμένων ἐποπτικῶν μέσων, ἐργαστηρίων, ἀνευ ἐπαρκούς, καταλλήλου καὶ μὲ εὐδόκιμον προϋπηρεσίαν προσωπικοῦ κ. ἄ. ὥστε νὰ μὴ ἀποβαίνει ἡ λειτουργία τῆς ἐπωφελῆς καὶ ἡ πρέπουσα. Ἰδίως ἡ ἰδρυσις καὶ λειτουργία Π. Ἀκαδημίας μὲ ἐν Τμήμα ὑπὸ Δ/ντὴν ἐπωμιζόμενον πάσας τὰς εὐθύνας ἡ, ἐλλείψει Δ/ντοῦ, ἐπειρον Ὑ/ντὴν μὲ οὐχὶ πλήρες τὸ προσωπικὸν καὶ τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας ἀτελείας νοσεῖ ἀθεραπεύτως, ὥς παρ ἡμῖν συμβαίνει καὶ θὰ συμβαίνει. Δι' ὃ ἐνδείκνυται ἡ λειτουργία παρ' ἡμῖν τεσσάρων (4) ἕως ἑξὶ (6) τὸ πολὺ Π. Ἀκαδημιῶν μὲ 2-3 τμήματα ἑκάστης, ἀναλόγως τῶν ἀπαιτουμένων πτυχιούχων, εἰς κατάλληλον μεγαλοπρεπὴ οἰκοδομήματα δι' ἐγκατάστασιν τῶν τμημάτων τῆς καὶ τῶν ἐργαστηρίων τῆς, ὥς καὶ τῶν προτύπων δημοτικῶν σχολείων τῆς, μετὰ ἀξιολόγου γυμναστηρίου, σχολικοῦ κήπου κ.λ.π. καὶ ἐπαρκούς προσωπικοῦ, ὥστε νὰ ὑφίσταται ἐν αὐτῇ συνεργασία καὶ εἰδικεῖσις τοῦ προσωπικοῦ, ὅπερ δυνατόν καὶ εὐχερὲς εἰς Π. Ἀκαδημίαν μὲ 2-3 τμήματα.

Ταῦτα φρονούμεν ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ περιορισμοῦ τῶν βεβιασμένων καὶ ἀνευ λόγου ἰδρυθεισῶν ἐπὶ πλέον Π. Ἀκαδημιῶν, ὅσον δὲ ταχύτερον γίνη οὗτος τόσον τὸ καλύτερον διὰ τὴν λειτουργίαν καὶ τὸ μέλλον αὐτῶν.

Ἀτυχῶς ὁ περιορισμὸς αὐτῶν εἶναι μέτρον ἀντιδημοτικὸν καὶ ἀπαιτεῖ Ὑπουργὸν πλήρη πίστεως εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀρτίας μεταγυμνασιακῆς μορφώσεως τῶν μελλόντων διδασκάλων καὶ ἔχοντα ἐπίγνωσιν τοῦ βαθμοῦ τῆς καταρρίψεως τῶν Διδασκαλείων, ὥς ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καὶ τῆς ὅλως προχείρου λειτουργίας αὐτῶν. Εἴθε δὲ τὸ ταχύτερον Κυβέρνησις καὶ Ὑπουργὸς Παιδείας νὰ ἀναλάβωσι τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς πραχθέντων ὑπὸ προγενεστέρων Κυβερνήσεων καὶ Ὑπουργῶν.

Β.

Τὸ πρόβλημα τῆς αὐξήσεως τῶν ἐτῶν φοιτήσεως ἐν ταῖς Π. Ἀκαδημίαις ἀπὸ δύο εἰς τρία.

Αὐξήσιν τῶν ἐτῶν φοιτήσεως ἐν ταῖς Παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημίαις ἀπὸ 2 εἰς 3 ἔτη προέβαλον

πρὸ ἐτῶν παιδαγωγοί τινες, ἡ δὲ Διδασκαλικὴ Ὁμοσπονδία ἠτήσατο τὴν τριετὴ φοίτησιν πρὸ ἐτῶν καὶ ἐπανεπιλημμένως.

Εἰς τὰς προτάσεις ταύτας ἀντετάχθημεν ζωηρῶς, διὰ τοὺς κάτωθι λόγους:

α) Διὰ τὴν ὑφισταμένην ἑλλειψιν προσωπικοῦ, ἥτις, ἂν δὲν ἀνεπληροῦτο ὑπὸ τῶν ἀποστελλομένων δι' εὐρυτέρας σπουδᾶς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἰς τὰ Παιδαγωγικά, Ψυχολογίαν καὶ Φιλοσοφίαν ὑπὸ τοῦ Ἰδρύματος Κρατικῶν ὑποτροφιῶν (Ι.Κ.Υ), θὰ κατέληγεν εἰς τὸ κλείσιμον τῶν πολλαπλασιασθεῖσων Π. Ἀκαδημιῶν. Σήμερον συμβαίνει τὸ ἀντίθετον· πολλοὶ τῶν ἐπιστρεφάντων μετεκπαιδευθέντων πτυχιούχων ἐξωτερικοῦ ἀποφοίτων τῶν Π. Ἀκαδημιῶν ἐξακολουθοῦν παραμένοντες ἀχρησιμοποίητοι εἰς τὰς προτέρας θέσεις τῶν διδασκάλων, μηδεμίαν σοβαρὰς μερίμνης λαμβανομένης πρὸς ἀξιοποίησιν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας.

β) Διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἀρτίως λειτουργοῦσιν τῶν Π. Ἀκαδημιῶν εἰς κατάλληλα ἱδρύματα καὶ μὲ ἐπαρκὲς καὶ ἐπιστημονικῶς ἀξιόλογον καὶ δεόντως ἀμειβόμενον προσωπικόν, καὶ ἡ διετής φοίτησις τυγχάνει ἐπαρκῆς διὰ τὴν ἀρτίαν μόρφωσιν διδασκάλων ἐξαετοῦς στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως, ἀφ' οὗ εἰς Γερμανίαν, ὅπου ὀκταετὴς ἡ Στοιχειώδης Ἐκπαίδευσις, αἱ πλεῖστοι τῶν Π. Ἀκαδημιῶν λειτουργοῦσι μὲ διετεῖς σπουδᾶς τῶν μελόντων διδασκάλων.

γ) Διὰ τὸν λόγον, ὅτι, ἀπόρων ὄντων τῶν πλείστων σπουδαστῶν τῶν Π. Ἀκαδημιῶν, ὑφίσταται ὁ κίνδυνος ἀποκλεισμοῦ ἐξ αὐτῶν πολλῶν διδασκαλικῶν φύσεων ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐτῶν σπουδῶν ἀπὸ 2 εἰς 3.

Σήμερον ὁμως, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Πατρίδος καὶ τὴν τάσιν τῆς παραιτέρω βιομηχανικῆς προωθησεως της, προβλέπομεν τὴν ἐντὸς βραχέος χρόνου ἐπέκτασιν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ ἐξαετοῦς εἰς ὀκταετὴ - ἀναγκαίαν ἂν πρόκειται ἡ Πατρίς ἡμῶν, νὰ ἀνταποκριθῇ ἐπιτυχῶς εἰς τὸν δεινὸν εἰρηνικὸν βιομηχανικὸν συναγωνισμὸν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἔθνων πρὸς ἐπιβίωσιν - φρονούμεν ὅτι ἐνδείκνυται ἡ ἔγκαιρος μόρφωσις τῶν διδασκάλων κατὰ τὸν ἐπαρκῆ δι' ἐπιτυχὴ διδασκαλίαν εἰς ὀκταετὲς δημοτικὸν σχολεῖον. Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸ μέγα ποσοστὸν τῶν μονοταξίων δημοτικῶν σχολείων, ἐναντι τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν σχολείων τῆς παρ' ἡμῖν Στοιχ. Ἐκπ/σεως, ἐτι δὲ τὴν δυσχέρειαν ἐνὸς διδασκάλου, ὅπως ἐπαρκέσῃ εἰς μονοθέσιον ὀκταετὲς δημοτικὸν σχολεῖον, φρονούμεν, ὅτι, ἐν τῇ περιπτώσει καθορισθῇ ὀκταετὴς Στοιχειώδης Ἐκπαίδευσις παρ' ἡμῖν, ἐνδείκνυται, ὅπως ἀρχικῶς λειτουργήσουν ὡς ὀκτατάξια τὰ νῦν πολυτάξια δημοτικὰ σχολεῖα, ἐγγραφομένων πρὸς φοίτησιν εἰς τὴν 7ην καὶ βραδύτερον τὴν 8ην τάξιν τῶν ὀκτατάξιων δημοτικῶν, τῶν ἀποφοιτάντων ἐκ τῆς 6ης τάξεως τῶν ἐγγύς μονοταξίων δημοτικῶν σχολείων. Ἐπομένως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει συζητητέα ἡ ἐπέκτασις τῶν σπουδῶν ἐν ταῖς Π. Ἀκαδημίαις ἀπὸ 2 εἰς 3 ἔτη.

Πρὸς ἐπιτυχὴ ὁμως ἐκμετάλλευσιν τῶν τριετῶν σπουδῶν, ἐνδείκνυται προηγουμένως κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν:

α) Ὁ περιορισμὸς τῶν Π. Ἀκαδημιῶν εἰς 4 ἕως 6 τὸ πολὺ.

β) Ἡ ἀγέρεσις ἀξιολόγων διδασκηρίων, ἐν τοῖς ὁποίοις νὰ λειτουργῶσιν ὑποχρεωτικῶς οἰκοτροφεία μὲ ἡλαττωμένας τιμὰς διὰ τοὺς σπουδαστάς.

γ) Ἡ ἱκανοποίησις τοῦ προσωπικοῦ διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῆς προσηκούσης μισθολογικῆς καὶ βαθμολογικῆς κλίμακος καὶ

δ) Ἡ ἀνάλογος διαμόρφωσις τοῦ προγράμματος σπουδῶν (ὠρολογίου καὶ ἀναλυτικοῦ) καὶ ἡ ἐνδεικνυμένη διαφοροποίησις αὐτοῦ.

Γ.

Πρόγραμμα - Εἰδίκευσις σπουδῶν ἐν ταῖς τριετῶν σπουδῶν Παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημίαις.

Μετὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν προϋποθέσεων πρὸς ἐπαύξησιν τῶν σπουδῶν ἐν ταῖς Παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημίαις ἀπὸ 2 εἰς 3 ἔτη, ἐνδείκνυνται:

α) Ἡ προσαρμογὴ τοῦ προγράμματος (ὠρολογίου καὶ ἀναλυτικοῦ) εἰς τὸν ἐπαυξηθέντα χρόνον σπουδῶν, τοῦθ' ὅπερ, φρονούμεν ὅτι δὲν παρυσιάζει σοβαρὰν τινα δυσχέρειαν.

β) Ἡ εἰδίκευσις τῶν σπουδῶν πρὸς παρασκευὴν διδασκάλων ἀξίων πρὸς ἐπιτυχὴ διδασκαλίαν εἰς τὴν 7ην καὶ 8ην τάξιν τοῦ ὀκτατάξιου δημοτικοῦ σχολείου, ὅπερ, διὰ τοὺς ἐκτεθέντας λόγους, θεωροῦμεν ὡς μέλλον νὰ καθορισθῇ ἐν τῷ προσεχεῖ μέλλοντι.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐνδείκνυνται ἡ παρακολούθησις καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἐμβάθυνσις τῶν μελλόντων σπουδαστῶν εἰς ἑκατέραν τῶν ὁμάδων τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ περιεχόμενον τῆς λαϊκῆς μορφώσεως, ἥτοι:

α) Τὴν **ἱστορικὴν - λογοτεχνικὴν**, καὶ

β) Τὴν **φυσικομαθηματικὴν**.

Κατὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν τῶν τριετῶν σπουδῶν, ὁ σπουδαστὴς θὰ κληθῇ νὰ ἐκλέξῃ τὴν ὁμάδα εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιθυμεῖ νὰ ἐγγραφῇ καὶ μετ' ἐνεργητικότητος παρακολουθήσῃ, χωρὶς πλήρη ἀποκοπὴν ἀπὸ τῆς ἑτέρας ὁμάδος, εἴτε διὰ συμμετοχῆς εἰς ὠρισμένα φροντιστήρια, εἴτε διὰ τῆς συστηματικῆς παρακολουθήσεως ἐνὸς μαθήματος, δι' ὅπερ ἔχει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον.

Μὲ τὴν ὑπόδειξιν ταύτην ὁλοκληροῦται ὁ θεσμός τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν καὶ ὑποβοηθεῖται ἡ ἐπιτυχὴς λειτουργία τοῦ προσεγγιζόντος ὀκτατάξιου δημοτικοῦ σχολείου, οὗτινος χαιρετίζομεν ἀπὸ τοῦδε τὴν παρ' ἡμῖν ἐγκατάστασιν, πρὸς συμπλήρωσιν καὶ ἀνύψωσιν τῆς Λαϊκῆς Παιδείας τῆς Πατρίδος, ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἔθνους. Ἀθῆναι 21 Φεβρουαρίου 1961

Γ. Ν. Παλαιολόγος

Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΙ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

Τοῦ κ. John Pilley, καθηγητοῦ Παιδαγωγικῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἐδιμβούργου

Μετάφρασις: Ἀ Βουγιούκα, ὑποτρόφου I.K.Y.

(Συνέχεια
ἐκ τοῦ προηγούμενου)

III.

Τρίτον, τέλος, ἡ Πανεπιστημιακὴ διδασκαλία πολὺ λίγη σημασία ἀποδίδει στὸ πρωταρχικὸ γεγονός ὅτι ἓνα βασικὸ μέρος τῆς γενικῆς μορφώσεως τοῦ σπουδαστοῦ συνίσταται στὴν κατανόησι τῆς σχέσεως μεταξύ τῶν διαφόρων μεθόδων προσπελάσεως μετὰ τὴν υἱοθέτησι τῶν ὁποίων σημειώνει πρόοδο στὶς διάφορες μαθήσεις, πράγμα πού θὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ τίς διδῇ σὰν τρόπους πού συμπληρώνουν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ συντελοῦν στὴν προώθησι τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου. Θάβονοντας ἔτσι καὶ μόνον ἔτσι σὲ μία συνοπτικὴ θέσι τῶν διαφόρων κλάδων τῆς μαθήσεως θὰ ἀναγνωρίσῃ πῶς συμβαίνει τόσο στὴ δική του περίπτωσι ὅσο καὶ στοὺς ἄλλους νὰ ξεπηδοῦν ἀπὸ ἓνα κοινὸ στέλεχος πού ἔχει τίς ρίζες του στὸ ὑπέδαφος τῆς δημιουργικῆς φαντασίας καὶ τοῦ κριτικοῦ στοχασμοῦ. Ὅλες οἱ ἐπιτεύξεις τόσο στὴν ἐπιστήμη, ὅσο καὶ στὴν τέχνη εἶναι ἐκφρασι τῆς δημιουργικῆς φαντασίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅσο πῶς μεγάλη ἡ ἐπίτευξι τόσο μεγαλύτερη καὶ ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια τῆς φαντασίας τὴν ὁποῖαν ἐκφράζει. Στὴν περίπτωσι τῆς τέχνης ὁ σπουδαστὴς φέρεται σὲ ἀμεση ἐπαφὴ μετὰ τίς μεγαλοφυεῖς διάνοιες καὶ μετὰ τὸν τρόπον αὐτὸν κατορθώνει, ὡς ἓνα βαθμὸ τοῦλάχιστο, νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ποιότητα τῶν ἐπιτευξέων τους. Εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πλεονέκτημα στὸ ὁποῖο τὰ ἔργα τῆς τέχνης ὀφείλουν τὴν σύμφυτη παιδαγωγικὴ τους δύναμι.

Μετὰ τίς ἐπιστῆμες ἀπὸ παράδοσι αὐτὸ συμβαίνει σὲ πολὺ μικρότερο βαθμὸ. Στὸ σπουδαστὴ τῆς ἐπιστῆμης δίδεται πολὺ μικρότερη εὐκαιρία νὰ ἐξομοιωσῇ τὸν ἑαυτό του μετὰ ἓναν Κελβίν ἢ ἓναν Ρυθέρφορντ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ ἔτσι τὸ μέγεθος τῆς δημιουργίας των. Τὸ θεωρητικὸ μέρος τῶν σπουδῶν του περιορίζεται κυρίως στὴ θεωρήσι πορισμάτων πού τοῦ προσφέρονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκωνύμως, καὶ στὴν τοποθέτησί τους μέσα στὸ γενικὸ σχῆμα τῆς ἐπιστημονικῆς κοσμοεικόνας. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἐλάχιστοι σπουδασταὶ νὰ ἔχουν σαφεῖ ἐπίγνωση ὅτι ἐπιστήμη καὶ ποίησι εἶναι δίδυμες θυγατέρες τῆς δημιουργικῆς φαντασίας. Κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ προέλευσι τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως εἶναι ἓνα ζήτημα πού τοὺς ἀφήνει ἀδιάφορους.

Ἐχὼ ἀναφέρει τρία πράγματα πού τὰ Πανεπιστήμια θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψει τους πάνω ἀπ' ὅλα, ἀν πρόκειται νὰ ἀνταποκριθοῦν στὴν ἀνθρωπιστικὴ τους ἀποστολή. Οἱ Παιδαγωγικὲς Σχολαὶ τῶν Πανεπιστημίων ἔχουν ἰδιαιτέρη εὐθύνη ἐφ' ὅσον ἔχουν τὴν ὑποχρέωσι ὄχι μόνον νὰ παρέχουν ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσι ἀλλὰ καὶ νὰ

διατηροῦν καὶ νὰ προάγουν μιὰ θεωρία γιὰ τὸ τί σημαίνει παιδεία ἀνθρωπιστικὴ. Θὰ ἐδίσταζα νὰ ὑποδείξω, τί θὰ ἐπιβάλλονταν νὰ γίνη καὶ ποιεῖς θὰ ἦταν οἱ ἀναγκαῖες μεταβολὲς στὴν ἐργασία τῶν Τμημάτων Παιδαγωγικῆς γιὰ νὰ ὑπάρξῃ σιγουριά ὅτι θὰ προέκυβαν τοὺς σπουδαστὰς συγχρόνως μετὰ μιὰ πληρέστερη κατανόησι τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ παιδαγωγικοῦ ἐνεργήματος καὶ μετὰ περισσότερὴ ἐπάρκεια στὴν ἀσκήσι τοῦ παιδαγωγικοῦ ἔργου.

Μία αἰτία — ἐπακόλουθο τῶν ὧν ἔχω πεῖ — εἶναι ὅτι ὁ κατ' ἐξοχὴν ὁρος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐργασίας τῶν σπουδαστῶν, ἐξυπακούει ὅτι οἱ δάσκαλοι του εἶναι συγχρόνως κάτοχοι οἱ ἴδιοι τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδαγωγικῆς τέχνης καὶ μιᾶς θεωρίας πού τὴν δικαιολογεῖ καὶ τὴν καταξιώνει. Χωρὶς τέτοιους δασκάλους ὁποιαδήποτε συνταγὴ γιὰ προγράμματα σπουδῶν θὰ ἦταν ὀλότελα ἀχρηστῆ. Μ' αὐτὴ τὴν ἐπιφύλαξι, θὰ ἦταν ἐποικοδομητικὸ ἀν ἀνέπτυσσα περισσότερο, σὲ εἰδικὸ συσχετισμὸ μετὰ τὸ ἔργο τῆς κατάρτισεως τῶν δασκάλων, τὰ τρία σημεῖα τῆς ἀνθρωπιστικῆς διδακτικῆς τέχνης πού ἔχω ὑποστηρίξει ὅτι ἔχουν ἐξαιρετικὴ σημασία.

Ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἡ βασικὴ ἀξία τῆς θεωρίας ἐγκτεται στὸ ὅτι διευρύνει τὴ γνώσι τοῦ σπουδαστοῦ γιὰ τὸ τί κάνει ὅταν ἀσκῇ τὸ ἔργο του καὶ ὄχι στὴ διδασκαλία «κανόνων» πρὸς ἐφαρμογήν. Ἡ υἱοθέτησι τῆς τελευταίας αὐτῆς τακτικῆς μοῦ φαίνεται τὸ βασικὸ σφάλμα πού ἐταλάνισε στὸ παρελθὸν τὰ ἱδρύματα ἐκπαιδεύσεως τῶν δασκάλων. Ὁ στόχος πρὸς τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ ληφθῇ πρόνοια ὥστε νὰ στραφῇ ὁ δάσκαλος τοῦ μέλλοντος γιὰ νὰ κατανόησῃ τὸ φαινόμενο τῆς μαθήσεως εἶναι τὸ ἴδιο συνειδησιακὸ τοῦ ἐνεργήματος ὡς μανθάνοντος ὑποκειμένου. Πρέπει νὰ καταλάβῃ ὅτι χωρὶς αὐτὴ τὴ μαρτυρία καμμιᾶ ἐτοιμῆ συνταγῆ γιὰ τὴ μεταχείρισι τῶν μαθητῶν του δὲν θὰ τὸν διαφωτίσῃ οὔτε τὸ παραιμικρὸ γιὰ τὸ τί συμβαίνει στὸ μυαλό τους ὅταν μαθαίνουν.

Οἱ μόνοι πού μποροῦν νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ συγκροτήσῃ μιὰ ἐπαρκέστερη θεωρία γιὰ τὸ τί σημαίνει νὰ εἶναι κανεὶς μαθητὴς εἶναι οἱ δημιουργικοὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι διαθέτουν ὄχι μόνον μιὰ διεισδυτικὴ ὄρασι μετὰ τὴν ὁποῖα ἐπισκοποῦν τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξαιρετικὸ χάρισμα νὰ δίνουν ἐκφρασι στὰ ὄράματά τους.

Θὰ ἤθελα οἱ σπουδασταὶ νὰ στοχασθοῦν ἐπάνω σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐκλεκτότερα ἔργα πού ἀφοροῦν ἰδιωτικὲς περιπτώσεις ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ συγκεκριμένα

βιβλία σάν τὸ Πρελούδιο' όπου ὁ ποιητὴς ὄχι μόνο ἀνιστορεῖ τὴν πείρα του ἀλλὰ καὶ ἀναδιπλώνεται στὸν ἑαυτό του μὲ στοχαστικὴ διάθεση. Θὰ ἤθελα ἀκόμα κάποιο ἀπὸ παράδειγμα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο μιὰ ἀνώριμη διάνοια ἀγεται σὲ αὐτογνωσία βοηθημένη ἀπὸ ἕνα συγκροτημένο μυαλό καὶ συγκεκριμένα τὴν περίπτωσι τῆς Helen Keller πού τόσο ζωντανά ἐξικονίζει τὴν πορεία πρὸς τὸ φῶς σάμπως σὲ μιὰ ἀργή κινηματογραφικὴ διαδοχὴ. Τελευταία θὰ εὑρίσκα ἀπαραίτητη τὴ θεμελίωσι μιᾶς θεωρίας σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὅλη ἡ ὑπόθεσι τῆς ἀγωγῆς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προώθησι τῆς ἐλευθερίας μέσα σὲ μιὰ κοινότητα προσώπων. Κάθε δάσκαλος ἔχει ὑποχρέωσι νὰ διαλέξῃ μόνος του τὰ ἔργα ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποία οἱ σπουδασταὶ θὰ βοηθηθοῦν νὰ ἀναπτύξουν τὸ πνεῦμα τους καὶ νὰ φθάσουν σὲ μιὰ στοχαστικὴ αὐτοσυνείδησι.

Τὸ δεύτερο σημεῖο, στὸ ὁποῖο ἔδωσα ἰδιαίτερη ἔμφασι, εἶναι ὁ στενὸς σύνδεσμος πού πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀνάμεσα στὴν κατανόησι ἑνὸς γνωσιοθεωρητικοῦ ἀντικειμένου καὶ στὴν ἱκανότητα δημιουργίας μέσα στὰ πλαίσια πού τὸ ἀντικείμενο αὐτὸ διαγράφει. Ἐπακόλουθα τῆς ἀρχῆς αὐτῆς εἶναι ὅτι ἀπαιτεῖται: 1) Προτίμησι τῶν Τμημάτων Παιδαγωγικῆς, ὅπως καὶ τῶν σχολείων, γιὰ τὰ γραπτὰ τῶν κορυφαίων παρὰ γιὰ τὰ βοηθητικὰ ἐγχειρίδια. 2) Ὑπογράμμισι τῆς ἀλληλεξαρτήσεως μεταξὺ μαθήσεως καὶ δράσεως. Μία τρίτη, λιγώτερο πρόδηλη ἀλήθεια, πού ἐγὼ προσωπικὰ θεωρῶ ὅτι ἀξίζει ἰδιαίτερα νὰ ἐξαρθῇ, εἶναι ὅτι οἱ σπουδασταὶ παράλληλα μὲ τὸ νὰ προβληματίζονται ἐπάνω στὸ ὅτι οἱ μεγάλοι ἄνδρες εἶπαν καὶ ἔπραξαν στὴν προσπάθειά τους νὰ μάθουν καὶ νὰ διδάξουν, θὰ πρέπει νὰ παρακινηθοῦν νὰ δίνουν συνεχῆ ἔκφρασι καὶ νὰ υποβάλλουν σὲ κριτικὸ ἔλεγχο καὶ τοὺς δικούς των διαλογισμούς ἀναφορικά μὲ τὸ τί κάνουν οἱ ἴδιοι ὅταν διδάσκουν καὶ μαθαίνουν: Ἀπὸ ὅσο μπορῶ νὰ ξέρω μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν ἔχει ἔρθῃ ἀκόμα ἡ μέρα πού θὰ εἶναι περιττὸ νὰ προειδοποιηθῇ ὁ δάσκαλος ὅτι τὸ «ἐνέργημα» στὸ ὁποῖο ὅλη ἡ μάθησι πρέπει νὰ καταλήγῃ εἶναι ἀστοχο νὰ ἐκλαμβάνεται ἀποκλειστικὰ ὑπὸ τὴν μηχανιστικὴν τοῦ ἐκδοχῆ σάν χειρισμὸς φυσικῶν ἀντικειμένων ἢ σάν περιπλάνησι ἀνάμεσα σὲ περιοχὴ μὲ σαφεῖς ὁροθετικὰ πλαίσια.

Ἐμφασι ἔδωσα, τρίτον, στὴν ἐκκλίσι γιὰ μιὰ συνοπτικὴ θέσι τῶν διαφόρων κλάδων μαθήσεως. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ Παιδαγωγικὲς Σχολὲς δὲν ὑ-

στέρησαν σὲ ἰδέες γύρω ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς τρόπους θεραπείας τῶν μειονεκτημάτων τῆς ἐξειδικεύσεως καὶ στὰ ἄλλα σχολεῖα καὶ στὰ Πανεπιστήμια. Εἶναι ὥστόσο τσαρλατανισμὸς νὰ ἐνσταλάξουμε στὴ συνείδησι τῶν σπουδαστῶν τὰ ἐπιχειρήματα ἐναντίον τῆς ἐξειδικεύσεως ἂν δὲν κάνουμε τίποτε γιὰ νὰ ἐξουδετερώσουμε αὐτὰ τὰ μειονεκτήματα. Τὰ βοηθήματα πού οἱ Παιδαγωγικὲς Σχολὲς θὰ χρησιμοποιήσουν γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ περιλαμβάνουν μιὰ σοφὴ ἐπιλογὴ ἀπὸ φιλοσοφικά κείμενα καὶ εἰ δυνατόν δασκάλους, οἱ ὁποῖοι μποροῦν νὰ κινηθοῦν μὲ ἀνέσι καὶ στὴν ἐπιστημονικὴ καὶ τὴ λογοτεχνικὴ περιοχὴ. Ὅ,τιδήποτε μέτρα καὶ ἂν ληφθοῦν, τίποτε δὲ μπορεῖ νὰ ὑποκαταστήσῃ τὸν ἱκανὸ χρόνο πού πρέπει νὰ ἀφιερώνεται ὅλο τὸ ἔτος, καὶ εἰδικὰ σὲ ὁμαδικὲς συζητήσεις, στὴ σπουδὴ τῶν διαφόρων τρόπων σκέψεως καὶ αἰσθήματος, μὲ τοὺς ὁποίους οἱ ἐπὶ μέρους τέχνες καὶ ἐπιστῆμες προωθοῦνται, καὶ τῆς φύσεως τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου πού εἶναι παρὸν καὶ δρᾷ στὶς ποικίλες αὐτὲς μορφὲς τῆς ἐμπειρίας. Εἶναι φανερό ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ φιλοσοφικὴ σπουδὴ. Εἰδικώτερα πρόκειται γιὰ μιὰ μορφὴ μαθήσεως, γιὰ τὴν ὁποία τὸ ὄνομα τῆς Ψυχολογίας δὲν εἶναι πιὰ ἐκεῖνο πού ταιριάζει, ὅπως ἀκριβῶς δὲν ταιριάζει τὸ ὄνομα τῆς Κοινωνιολογίας γιὰ τὴ σπουδὴ τῶν σχέσεων μεταξὺ προσώπων, χάρις στὶς ὁποῖες ἡ μάθησι εἶναι δυνατὴ.

Παρὰ τὴν καταλληλότητα τῶν ὀρων Ψυχολογία καὶ Κοινωνιολογία γιὰ σπουδὲς, πού ἀκολουθοῦν ἀπὸ πολὺ κοντὰ τὴ διαδικασία καὶ τὶς θεωρητικὲς ἀρχὲς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἡ ἀναμόρφωσι αὐτῶν τῶν μαθήσεων, προκειμένου γιὰ τὴν κατάρτισι τῶν δασκάλων, κρίνεται ἀναγκαία ὥστε νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι σὲ κάθε περίπτωσι ὑπάρχουν καὶ τὰ δύο: μιὰ θετικιστικὴ ἐπιστῆμη καὶ μιὰ περιοχὴ ἠθικῆς καὶ ποιοτικῆς ἐνοράσεως. Δὲν εἰσηγοῦμαι τὴν ἔξωσι τῶν θετικιστικῶν ἐπιστημῶν ἀναμφισβήτητα εἶναι πλεονέκτημα νὰ ἐρχονται οἱ σπουδασταὶ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο σὲ γνωριμία μὲ τοὺς τρόπους προσπελάσεως τῆς Ψυχολογίας καὶ Κοινωνιολογίας. Ἐπιπλέον αὐτὲς οἱ ἐπιστῆμες, ὅταν διδάσκονται ὅπως πρέπει, μπορεῖ ν' ἀποτελέσουν εὐκαρίες ἀνθρωπιστικῆς διδασκαλίας, ἀκριβῶς ὅπως καὶ οἱ φυσικὲς ἐπιστῆμες. Ἀπαρτίζουν ὥστόσο εἰδικὴ κατηγορίαν ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού ἡ ἀντιμετώπισί των σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχὲς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν συνεπάγεται μεθοδολογικὲς προϋποθέσεις πού ἀντιμάχονται μιὰ πληρέστερη ἐκδοχὴ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐπάνω στὴν ὁποία πρέπει νὰ βασίζεται ἡ τάσι, πρέπει ἐμφαντικὰ νὰ διευκρινισθῇ. Δὲν κάνει τὴν ἐμφάνισι τῆς μόνον ὅταν οἱ ἐπιστῆμες πού λέμε διδάσκονται χωρὶς ἀναφορὰ στὰ ἀνθρωπιστικὰ τοὺς πλαίσια μὲ ἐλάχιστη μνεία τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο οἱ μεγάλοι ἄνδρες τὶς ἔχουν προωθήσει (σὲ πολλὰς σχολὰς Ψυχολογίας τὸ ὄνομα τοῦ William James εἶναι σχεδὸν ἀγνωστο)· ἐνυπάρχει στὴν ἴδια τὴν προϋπόθεσι πού πρέπει

7. «The Prelude or Growth of a Poet's Mind», ποιητικὸ ἔργον (8.000 στίχοι περίπου) τοῦ William Wordsworth (1770-1850), ἐπιφανοῦς ἐκπροσώπου τῆς ρομαντικῆς σχολῆς, μιὰ ποιητικὴ αὐτοβιογραφία, όπου ὁ ποιητὴς μὲ σπάνια διεισδυσι σκιαγραφεῖ τὴν ἀνέλιξι τῆς ἀνθρώπινης διάνοιας πρὸς τὸ φῶς, προάγγελος τῶν σημερινῶν ὑγιῶν ἀντιλήψεων γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τῶν παιδιῶν. Σὲ πολλὰ σημεῖα, πίσω ἀπὸ τὴν ποιητικὴν μετουσίωσι, εἶναι αἰσθητὴ ἡ ἀπήχησι τῶν ἰδεῶν τοῦ Ρουσσώ. Ἀπὸ αἰσθητικὴ ἀποψι τὸ Πρελούδιο θεωρεῖται ἕνα ἀπὸ τὰ κορυφαῖα ἐπιτεύγματα τῆς Ἀγγλικῆς ποιήσεως τῶν τελευταίων αἰώνων. -Σημ. τοῦ μεταφραστοῦ.

Η ΕΡΓΑΣΙΑ, Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ & Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΑΝΔΡΕΟΥ Κ. ΓΚΟΓΚΟΥ

BACHELOR Παιδαγωγικής Πανεπ/μίου Έδμβούργου,
Καθηγητού Παιδαγωγικής Παιδ. 'Ακαδημίας' Λαρίσης

Είναι δυνατόν η Ιστορία της εργασίας να διαιρεθῇ εἰς τέσσερας περιόδους. Πρώτη εἶναι ἡ περίοδος τῆς δουλείας. Αὕτη συμπίπτει μὲ τὴν προχριστιανικὴν ἐποχὴν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὕτην οἱ ἄνθρωποι χωρίζονται εἰς δύο γενικὰς κατηγορίας ἢ τάξεις: εἰς τοὺς δούλους καὶ εἰς τοὺς ἐλευθέρους. Καὶ οἱ μὲν δούλοι ἐργάζονται σκληρὰ, οἱ δὲ ἐλεύθεροι δὲν ἐργάζονται, ἀπολαμβάνοντες τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας τῶν δούλων. Καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν κλασσικὴν Ἑλλάδα μὲ τὸν ὑπέρλαμπρον πολιτισμὸν τῆς ἡ ὑπαρξὶς δούλων θεωρεῖται ὡς φυσικὴ κατάστασις. Θὰ ἔπρεπε νὰ ἔλθῃ ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ ἀπαλείψῃ τὸ στίγμα τῆς δουλείας.

Ἡ δευτέρα περίοδος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐργα-

σίας καταλαμβάνει τὸ ἀπὸ τῆς ἐμφάνισως καὶ τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τῆς καταπληκτικῆς προόδου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα χρονικὸν διάστημα. Ὁ Χριστιανισμὸς κατήργησε τὴν δουλείαν. Διὰ τῆς κεντρικῆς του διδασκαλίας, τῆς ἀγάπης δηλ. πρὸς τὸν πλησίον, πρὸς πάντα ἄνθρωπον, ἐκήρυξε τὴν ἰσότητά καὶ τὴν ἀδελφωσύνην. Ὅλοι εἴμεθα τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχομεν ἴσα δικαιώματα καὶ ἴσας ὑποχρεώσεις πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας, πρὸς τοὺς συνανθρώπους μας καὶ πρὸς Αὐτόν.

Παρὰ τὴν διδασκαλίαν ὁμοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ παρὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ δουλεία ὑπὸ διαφόρους μορφὰς ἐξηκολούθησε νὰ ὑφίσταται εἰς τὴν ἀνθρωπότητα διὰ πολλοὺς ἀκόμη αἰῶνας. Εἰς τὸν χριστιανικὸν Μεσαίωνα καὶ τὴν ἀνθρωπιστικὴν Ἀναγέννησιν οἱ φεουδάρχαι καὶ οἱ εὐγε-

νὰ υἱοθετήσουν γιὰ νὰ συμβαδίσουν μὲ τὶς ἄλλες ἐπιστῆμες: ὅτι τὰ ἀνθρώπινα ὄντα δὲν εἶναι παρὰ φυσικὰ ἀντικείμενα καὶ ἡ συμπεριφορὰ τους μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθῇ πλήρως ἀναγόμενῃ σὲ προγενέστερες περιστάσεις. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ἰδιωτικῆς καὶ κοινωνικῆς διαγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐπιδέχεται ἐρμηνεία καὶ πρόγνωσιν κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸ ἀλυσσώτῳ σχῆμα αἰτίου καὶ ἀποτελέσματος. Ἀλλὰ τὸ νὰ ὑποθέσουμε ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἴδους οἱ ἐξαρτήσεις μποροῦν νὰ δώσουν μίαν σφαιρικὴ ἐρμηνεία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἓνα σφάλμα βασικόν. Ἀγνοεῖται ἔτσι τὸ δημιουργικὸ στοιχεῖο τῆς φαντασίας ποὺ συνιστᾷ τὴν εἰδοποιὸν διαφορὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐγγυᾶται τὴν ἴδια τὴν πρόδοσιν αὐτῶν τῶν μαθήσεων. Φθάνει κανεὶς ἐκεῖ μόνο μὲ τὴν αὐτογνωσίαν καὶ τὴν προσωπικὴν τελείωσιν.

Θὰ μπορούσε φυσικὰ νὰ ὑπάρχουν πειραματικῆς ἐπιστῆμης Ψυχολογίας καὶ Κοινωνιολογίας ποὺ θὰ ἀναγνώριζαν παραλλήλως τὰ ὅρια μιᾶς πνευματικῆς περιοχῆς ἔξω ἀπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τους. Μία τέτοια ὁμολογία θὰ συνεπάγονταν πολὺ περισσότερη ἀβεβαιότητα γιὰ τὸ βασίμιον τῶν συμπερασμάτων τῶν ἐπιστημῶν ἀπ' ὅ,τι ὁ ἐργάτης τῆς ἐπιστῆμης θὰ εἶχε τὴν καλὴ διάθεσιν νὰ παραδεχθῇ. Τὸ νὰ περιλαμβάνουμε ἐν τούτοις αὐτὲς τὶς ἐπιστῆμες ὅπως εἶναι τῶρα στὸ πρόγραμμα σπουδῶν, χωρὶς ἀσφῆ ἐπίγνωσιν τοῦ ἀφετηριακοῦ αὐτοῦ γεγονότος καὶ τῶν συνεπειῶν ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχῃ, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ εἰσάγουμε ἓνα βασικόν, καὶ ἂς μὴν ἀναγνωρίζεται συνήθως, ἀνταγωνισμό ἀνάμεσα στοὺς διάφορους κλάδους τῆς γνώσεως: οὔτε θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς ἐκπλήσῃ ἂν ὁ ἀνταγωνισμὸς ἔχῃ ἀντίκτυπον στὴν ἴδια τὴν πρακτικὴν ἐργασίαν τῆς τάξεως. Ἀν ὁμοῦ ἡ σπουδὴ τῶν ἐπιστημῶν αὐτῶν μπορούσε νὰ συνδυασθῇ μὲ μίαν ἀντιμετώπισιν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τὴ διπλὴν τοῦ ἰδιότητά, ὡς δημιουργοῦ καὶ δημιουρ-

γήματος τῶν περιστάσεων, θὰ ὑπῆρχε ἐλπίδα νὰ ἀναγνωρίσουν οἱ σπουδασταὶ τὸν μεγάλο κίνδυνον χρησιμοποίησεως τῆς συσσωρευμένης σ' αὐτοὺς τοὺς τομεῖς, καὶ ὑπὸ πνεῦμα χρησιμοθηρικόν, γνώσεως γιὰ τὴν καταδυνάστευσιν τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Θὰ τοὺς βοηθοῦσε ἀκόμη νὰ ἀναγνωρίσουν ὅτι εἶναι οἱ ἴδιοι ψυχολογικὰ καὶ κοινωνικὰ ὄντα καὶ ἡ ἐλευθερία τους ὑπόκειται γι' αὐτὸ στοὺς ἴδιους περιορισμοὺς ἀπ' τοὺς ὁποίους πάσχει ὁλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος, οὐχ' ἦττον ὁμοῦ εἶναι εἰς θέσιν νὰ χρησιμοποιήσουν τὶς ψυχολογικὰς καὶ κοινωνικὰς τοὺς γνώσεις γιὰ νὰ προωθήσουν τὴν ἐλευθερίαν τους καὶ νὰ δείξουν καὶ στὰ μικρὰ παιδιὰ πῶς θ' ἀρχίσουν νὰ κερδίζουν τὴ δική τους.

Τὰ παραδείγματα ποὺ ἔδωσα γιὰ τὸ πῶς περὶπου μιά ἐπαρκὴς θεωρία θὰ ἐπαιρνε σάρκα καὶ ὅστ' ἀναφέρονται μὲ κάποια ἐπιφύλαξιν. Δὲν σπεύδω νὰ κάμω ὑποδείξεις γιὰ συγκεκριμένους μεταβολὰς στὰ βιβλία καὶ στὰ μαθήματα ποὺ προορίζονται γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν δασκάλων, ἐπειδὴ κατὰ τέτοιο θὰ ἦταν ριζικὰ ἀντίθετο πρὸς τὶς ἀρχὰς ποὺ ἔχω ὑποστηρίξει. Δὲν ὑπάρχει, ὅπως ὅλοι ξέρουμε, συνταγὴ γιὰ μίαν ἐμπνευσμένην σύλληψιν τοῦ διδακτικοῦ ἔργου. Μποροῦμε ὥστόσο νὰ ἀναλάβουμε ἀπὸ κοινού τὴν ἐκπόνησιν μιᾶς θεωρίας γιὰ τὸ τί κάνουμε σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν καὶ νὰ συγκρίνουμε τὶς προσπάθειές μας ὥστε νὰ τὴ διαμορφώσουμε καλύτερα στὴν πράξιν. Θὰ εἶναι μίαν ἐρευνα τῶν συνθηκῶν ποὺ θὰ ἐπιτρέψουν ὥστε ὁ παιδαγωγικὸς ὁραματισμὸς νὰ πραγματοποιηθῇ στὴν κοινωνία τοῦ καιροῦ μας καὶ θὰ ἀποβλέπη στὴν ἐνσωμάτωσιν τῶν ὁποίωνδήποτε πλεονεκτημάτων ἀπὸ τὴ διαπλάτυνσιν τοῦ ὁραματισμοῦ ποὺ θὰ προέλθῃ προοδευτικὰ ἀπὸ τὴν ἐρευνα.

Μεταφρ. Ἀ. Βουγιούκας

νεῖς ἐξακολουθοῦν νὰ μὴ ἐργάζονται, θεωροῦντες ὡς ἐντροπὴν τὴν ἐργασίαν, ἀκόμη καὶ τὴν πνευματικήν. Ἐν τούτοις ἡ ἀπόστασις μεταξύ πτωχῶν ἐργαζομένων καὶ πλουσίων μὴ ἐργαζομένων βαθμηδὸν ἐλαττώνεται. Δημιουργεῖται μίᾳ ἐνδιάμεσος τάξις ἀνθρώπων, ἡ ἀστική τάξις, ἡ ὁποία γεφυρώνει ἐν μέρει τὸ χάσμα.

Ἡ τρίτη περίοδος ἀρχίζει μὲ τὴν λεγομένην «βιομηχανικὴν ἐπανάστασιν» (1800 ἕως 1850) καὶ φθάνει μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Βιομηχανικὴ ἐπανάστασις εἶναι ὁρος, χρησιμοποιοῦμενος διὰ νὰ δηλώσῃ μίαν ἀληθῶς ἐπαναστατικὴν ἀλλαγὴν εἰς τὸν τρόπον παραγωγῆς βιομηχανικῶν ἀγαθῶν. Ἐνῶ μέχρι τότε ὡς πηγὴ δυνάμεως ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, τώρα, μὲ τὴν πρόδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἐφαρμογῶν τῶν - τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς τεχνικῆς - χρησιμοποιεῖται κατ' ἀρχάς μὲν ὁ γαϊάνθραξ, βραδύτερον δὲ ὁ ἄτμος. Κατασκευάζονται τοιοῦτοτρόπως ἐργαζόμενοι μηχαναὶ τεραστίων διαστάσεων καὶ καταπληκτικῆς δυνάμεως, δηλαδὴ ἐργοστάσια, εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἢ κεντρικωτέρας πόλεις τῆς πολιτισμένης Εὐρώπης.

Διὰ νὰ λειτουργήσουν ὁμως τὰ ἐργοστάσια χρειάζονται ἐργάτας, ἑκατοντάδας καὶ χιλιάδας ἐργατῶν. Ἡ κατάστασις αὕτῃ εἶχε τὰς ἐπιπτώσεις τῆς εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων. Νέα ἐπαγγέλματα δημιουργοῦνται, εἰδικευμένων, ἡμιειδικευμένων ἢ ἀνειδικευτῶν ἐργατῶν εἰς τὰ ἐργοστάσια. Μαζὶ δὲ μὲ τὴν μηχανοποίησιν τῆς ἐργασίας μηχανοποιεῖται καὶ ὁ ἐργάτης. Ἡ ἀνθρωπίνη ἀξία τοῦ ἐργάτου καταπίπτει. Ὁ ἐργάτης θεωρεῖται ὡς μόνος δυνάμεως καὶ ὡς τοιοῦτος ἀντιμετωπίζεται. Τὸ ἡμερομίσθιον του εἶναι πενιχρὸν καὶ ζῇ ὑπὸ ἀθλίας συνθήκας. Παρατηρεῖται δηλ. κατὰ τὴν περίδον αὕτην, μαζὶ μὲ τ' ἄλλα, καὶ μίᾳ σαφῆς διάκρισιν μεταξύ χειρωνακτικῆς καὶ πνευματικῆς ἐργασίας. Ἡ χειρωνακτικὴ ἐργασία θεωρεῖται πολὺ κατωτέρα τῆς πνευματικῆς - εὐτελῆς ἐνασχόλησις. Ἐνῶ δὲ κατὰ παλαιότερας ἐποχάς, πᾶσα ἐργασία θεωρεῖται ὑπὸ τῶν πλουσίων ὡς ἐντροπή, τώρα θεωρεῖται ὡς ἐντροπὴ ἢ χειρωνακτικὴ μόνον ἐργασία, ὄχι ἢ πνευματικὴ.

Εἰς τὰ ἐργοστάσια ἐργάζονται ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά. Τοιοῦτοτρόπως παρέχεται οἰκονομικὴ ἀνεξαρτησία εἰς ἕνα ἕκαστον μέλος τῆς οἰκογενείας κεχωρισμένως. Ἡ οἰκονομικὴ ἀνεξαρτησία ὁδηγεῖ εἰς ἀποδέσμευσιν τῶν ὑποχρεώσεων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας πρὸς ἀλλήλα, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν κατ' οὐσίαν διάλυσιν τῆς οἰκογενείας. Ἡ παλαιὰ ἀγροτικὴ οἰκογένεια, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἐγκατέλειψαν τὸ χωριὸν καὶ ἤλθον εἰς τὸ βιομηχανικὸν κέντρον διὰ νὰ ἐργασθοῦν καὶ νὰ ζήσουν καλλίτερον, ἔχασε τὴν συνοχὴν τῆς καὶ τὴν πίστιν τῆς εἰς τὰς πατροπαραδότους ἀξίας. Δὲν ὑπάρχει πλέον ἐκ μέρους τῶν τέκνων ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν πατέρα καὶ ὁ φόβος, οὔτε ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐκμυστήρευσις πρὸς τὴν μητέρα. Τὸ ἀγόρι ἢ τὸ κορίτσι μετὰ τὴν ἐργασίαν τῶν εἰς τὸ ἐργοστάσιον πηγαίνουν εἰς τὴν «Λέσχην» τῶν ἢ εἰς τὴν «ὁμάδα» τῶν ἢ εἰς τὴν «συντροφίαν» τῶν ἢ

ὅπου ἄλλοι θέλουν χωρὶς νὰ δίδουν λογαριασμὸν εἰς κανένα, οὔτε εἰς τοὺς γονεῖς τῶν. Εἶναι «ἀνεξάρτητοι» καὶ ἀντιθέτως οἱ γονεῖς ἔπαυσαν νὰ φροντίζουν ἐπισταμένως, ὅπως πρῶτα, διὰ τὰ τέκνα τῶν. Διότι ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὸ σπίτι· εὐρίσκονται ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τὸ ἐργοστάσιον. Καὶ ὅταν τελειώσουν, πηγαίνουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἰδικὴν τῶν λέσχην ἢ ταβέρναν. Τὸ σπίτι δὲν τοὺς τραβᾷ πλέον. Ἐχασε ἐκείνην τὴν ἔλξιν καὶ θαλπωρὴν τὴν ὁποίαν κάποτε εἶχε. Ἡ οἰκογενειακὴ ἠθικὴ, ἡ ὁποία, ἀπὸ ψυχολογικῆς καὶ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως, ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον πάσης ἠθικῆς, ἔπαυσε κατὰ κανόνα καὶ κατ' οὐσίαν νὰ ὑφίσταται εἰς τὰς ἐργατικὰς οἰκογενείας τῶν μεγάλων βιομηχανικῶν κέντρων τῆς Εὐρώπης.

Αἱ ἐπιπτώσεις αὐταὶ τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασεως μόνον κατ' ἀπομίμησιν καὶ πολὺ βραδύτερον ἐγένοντο αἰσθηταὶ καὶ εἰς τὴν χώραν μας. Διότι βιομηχανικὴ ἐπανάστασις ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν, ὅπως π.χ. εἰς τὴν πρώτῃν βιομηχανικὴν χώραν τῆς Εὐρώπης - τὴν Ἀγγλίαν - οὐδέποτε ἐγένετο εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καθ' ὃν χρόνον τὰ ἐλεύθερα κράτη τῆς Εὐρώπης ἐπεδίδοντο εἰς τὴν κατασκευὴν ἐργοστασίων, ἡ Ἑλλάς, ἐξελθοῦσα καθημαγμένη ἀπὸ τὸ σκότος τῆς δουλείας τεσσάρων αἰώνων, ἠγωνίζετο νὰ ἐπουλώσῃ τὰς πληγὰς τῆς.

Ἐν συμπεράσματι τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασεως εἶναι περιληπτικῶς τὰ ἑξῆς: Ἰδρυσις μεγάλων ἐργοστασίων μὲ κινητήριον δυνάμιν τὸν ἀνθρακὰ ὀρχικῶς, τὸν ἄτμον βραδύτερον. Κίνησις τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου πρὸς τὰ μεγάλα βιομηχανικὰ κέντρα. Πολλαπλασιασμὸς τῶν ἐπαγγελημάτων καὶ ἐπαγγελματικῆς εἰδίκευσις. Διάκρισις πνευματικῆς καὶ χειρωνακτικῆς ἐργασίας. Πτώσις τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας τοῦ ἐργάτου. Χαλάρωσις τῆς οἰκογενειακῆς ἐνότητος καὶ πτώσις τῶν ἠθῶν. Δημιουργία τοῦ ἐργατικοῦ προλεταριάτου, τὸ ὁποῖον ὠθουμένον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὴν κακὴν μετεχείρισιν τῶν ἐργοληπτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὰς ὕλιστικὰς θεωρίας τῆς ἐποχῆς, προεκάλεσε κοινωνικὸς καὶ πολιτικὸς ἀναταραχάς, ὅπως τὴν ρωσικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1917 καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν εἰς τὴν χώραν αὐτὴν τοῦ κομμουνιστικοῦ καθεστώτος.

Τὴν τετάρτην καὶ τελευταίαν περίοδον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία ἀρχίζει μὲ τὴν ἐποχὴν μας, δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν περίοδον τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ. Ἡ ἐργασία πλέον τείνει νὰ ἀποτελέσῃ μέρος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος ἑνὸς ἔθνους καὶ καταβάλλεται προσπάθεια νὰ τοποθετῇ ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος εἰς τὸ κατάλληλον ἐπάγγελμα. Ἡ ἐργασία, εἴτε πνευματικὴ, εἴτε χειρωνακτικὴ, δὲν θεωρεῖται πλέον ἐντροπή. Οὕτω μετὰ τόσους αἰῶνας εὐρίσκει τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν του τὸ τοῦ Ἡσιόδου: «Ἔργον δ' οὐδὲν δνειδος, ἀεργίη τ' δνειδος», Τούναντίον ἡ ἐργασία θεωρεῖται καθῆκον καὶ δικαίωμα παντὸς ἀνθρώπου. Θεωρεῖται αἵτημα τοῦ ἀτόμου - φυσιολογικόν, βιολογικόν, ψυχολογικόν - καὶ ἀποστολὴ κοινωνικὴ. Θεωρεῖται παράγων ἐξανθρωπιστικὸς καὶ πολιτιστικὸς.

II.

Όταν ο Θεός, λόγω του αμαρτήματός των, εξεδίωξε τους Πρωτοπλάστους από τον Παράδεισον, εξαπέλυσε την κατάραν: «Εν τῷ ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου νὰ τρώγῃς τὸν ἄρτον σου». Μὲ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου, νὰ βγάξης καὶ νὰ τρώγῃς, τὸ ψωμί σου. Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, ὅτι εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἡ ἐργασία εἶναι κατάρα. Ἐν τούτοις ἡ ἐργασία εἶναι εὐλογία τοῦ Θεοῦ, ὄχι κατάρα. Κατάρα εἶναι ἡ βιοπάλη. Κατάρα εἶναι ἡ δουλειά (δουλεία), ἡ ἀγγαρεία, ὁ μόχθος, ὁ ἰδρώτας. Ὁ Θεὸς ἠύλογησε τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐργάζεται εὐτυχισμένος καὶ χαρούμενος μέσα εἰς τὸν Παράδεισον καὶ κατηράσθη αὐτόν, ὅταν ἡμάρτησε, νὰ ἰδρώνῃ. Συνεπῶς κατάρα εἶναι ἡ βιοπάλη· ἡ ἐργασία εἶναι εὐλογία.

Τοῦτο ἄλλωστε ἐπιβεβαιώνεται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὅπου ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν Παῦλος γράφει εἰς τὴν πρὸς Θεσσαλονικεῖς Β' (3,10) ἐπιστολὴν του: «Εἰ τις μὴ θέλει ἐργάζεσθαι, μὴδὲ ἐσθιέτω». Ὅποιος δὲν ἐργάζεται δὲν πρέπει καὶ νὰ τρώγῃ. Ὅλοι πρέπει νὰ ἐργάζωνται καὶ κανεὶς νὰ μὴ ζῇ εἰς βάρος τῶν ἄλλων. Εἰς ἄλλην δὲ ἐπιστολὴν του πρὸς Κολοσσαεῖς (3,23) ὁ Παῦλος διδίδει εἰς τὴν ἐργασίαν τὴν ἐννοίαν ἀποστολῆς γράφων: «Ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις».

Ἡ χριστιανικὴ ἀντίληψις, συνεπῶς, εἶναι, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι εὐλογία τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον. Τοῦτο δὲ εἶναι ἀπολύτως ἀληθές, ἐὰν ἀναλογισθῇ κανεὶς, ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι ἀναγκαία δι' αὐτόν, ἀρκεῖ νὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἱκανότητάς του καὶ τὰς κλίσεις του. Εἶναι δὲ ἀναγκαία, διότι συντελεῖ εἰς τὴν τελειοποίησιν του καὶ τὴν ὁμοίωσιν του πρὸς τὸν Δημιουργόν, εἰς τὸν ἑξανθρωπισμὸν του.

Ἡ ἀναγκαιότης τῆς ἐργασίας διὰ τὸν ἄνθρωπον διαπιστώνεται καὶ ἀπὸ τὴν μελέτην τοῦ φαινομένου τοῦ «παιγνιδίου» εἰς τὰ παιδιά. Τὸ παιγνίδι διὰ τὰ παιδιά εἶναι ἡ «ἐργασία» τους, τὸ καθημερινόν τους «ἐπάγγελμα». Γιατὶ παίζουν τὰ παιδιά; Γιατὶ δὲν κάθονται; Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἶναι ἡ ἑξῆς γενικῶς: Τὰ παιδιά παίζουν, διότι ἡ κίνησις ἀπὸ φυσιολογικῆς καὶ βιολογικῆς ἀπόψεως εἶναι ἀναγκαία διὰ τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὀργάνων καὶ λειτουργιῶν. Ἀπὸ ψυχολογικῆς δὲ καὶ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως αἱ ἐνέργειαι, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν χώραν κατὰ τὸ παιγνίδι, συντελοῦν εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ὀρίμανσιν τοῦ παιδιοῦ καὶ εἰς τὴν προετοιμασίαν του διὰ τὴν ζωὴν. Σκεφθῆτε ποῖαν ἀνάπτυξιν θὰ εἶχεν ἓνα παιδί, σωματικὴν καὶ πνευματικὴν, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του κατεδικάζετο εἰς ἀκίνησιν. Ἄν δὲν ἀπέθνησκεν, θὰ ἐγένετο ἀτροφικὸν καὶ νωθρόν.

Ἡ φυσιολογικὴ, βιολογικὴ καὶ ψυχολογικὴ αὐτὴ ἀναγκαιότης τῆς κινήσεως, ὑπὸ μορφήν ἐργασίας πλέον, ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν ἐνήλικον. Διότι ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ζωὴ, ὑπάρχει καὶ κίνησις. Ἡ φυλάκισις εἶναι σκληρὰ τιμωρία. Ὁ φυλακισμένος, ἂν καὶ δὲν ἐργάζεται, οὐδεμίαν εὐχαρίστησιν δο-

κιμάζει. Ὁ συνταξιούχος αἰσθάνεται ληπτην, διότι τοῦ ἐστερήθη τὸ δικαίωμα τῆς ἐργασίας. Ἡ κανονικὴ ἐργασία - ὄχι ἡ βιοπάλη - συντελεῖ εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν εὐρωστίαν του καὶ εἰς τὴν σωματικὴν του ὠραιότητα. Διότι ἐνισχύει τὰ ὄργανα καὶ τὴν κανονικότητα τῶν λειτουργιῶν. Τὸ ἀναπνευστικὸν σύστημα, τὸ κυκλοφορικὸν σύστημα καὶ μετ' αὐτῶν τὸ πεπτικόν καὶ ὅλα τ' ἄλλα λειτουργοῦν κανονικώτερον εἰς τὸν κινούμενον, τὸν ἐργαζόμενον ἄνθρωπον.

Ἡ σπουδαιότερα ὁμως προσφορὰ τῆς ἐργασίας εἰς τὸν ἑξανθρωπισμὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ψυχολογικὴ. Ἀλλωστε ἡ λέξις «ἑξανθρωπισμός» σημαίνει συνεχῇ ἀνανέωσιν καὶ τελειοποίησιν, ἡ δὲ τελειοποίησις αὕτη εἶναι κυρίως διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ.

Ἀπὸ ἀπόψεως διανοητικῆς ἡ ἐργασία συντελεῖ εἰς τὴν ἐκδήλωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς γενικῆς νοημοσύνης τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς καὶ τῶν ἐδικῶν αὐτοῦ ἱκανότητων (γλωσσικῶν, ἀριθμητικῶν, τοῦ χώρου, μηχανικῶν, καλλιτεχνικῶν). Τοιαύτη σημάσια ἐδόθη εἰς τὴν ἐργασίαν ὡς παράγοντος διανοητικῆς καλλιέργειας τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε μερικοὶ Γερμανοὶ παιδαγωγοὶ ὠνόμασαν τὸ νέον σχολεῖον «Σχολεῖον ἐργασίας», ὁ δὲ Ἀμερικανὸς φιλόσοφος καὶ παιδαγωγὸς JOHN DEWEY ἐθεώρησεν ὡς βασικὴν διδακτικὴν ἀρχὴν τὸ «μανθάνειν διὰ τοῦ πράττειν». Ἄλλο ἂν οὔτε ὁ ὅρος «Σχολεῖον ἐργασίας» εἶναι εὐστοχος οὔτε ὁ ἀμερικανικὸς πραγματισμὸς ἔχει γενικὸν κύρος.

Εἰς τὴν ἐργασίαν χερί, μάτι, αὐτί καὶ νοῦς συνεργάζονται. Λαμβάνουν μέρος ἡ προσοχή, ἡ παρατήρησις, ἡ μνήμη, ἡ σκέψις, ἡ κρίσις, ἡ φαντασία. Ἔτσι τὸ μυαλὸ τοῦ ἐργαζομένου ἀνθρώπου ἀφυπνίζεται, κατὰ τὴν λαϊκὴν δὲ ἑκφράσιν τροχίζει καὶ δυναμώνει. Διὰ τοῦτο, κατὰ κανόνα, οἱ τεμπέληδες εἶναι βραδύνους, κοιμισμένοι.

Ἡ μεγίστη ὁμως προσφορὰ τῆς ἐργασίας εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ ἠθικὴ προσφορὰ. Τοῦτο ὁ Ἡσίοδος τὸ ἐκφράζει ἐπιγραμματικώτατα μέ τό: «Ἀργία μήτηρ πάσης κακίας». Ἄν ἀντιστρέψωμεν τὸ ρητόν, μεταβάλλοντες τὴν ἀρνησιν εἰς κατάφασιν, τότε ἡ ἐργασία εἶναι μητέρα πάσης ἀρετῆς. Πράγματι διὰ τῆς ἐργασίας καλλιεργεῖται πλῆθος ἀρετῶν: ἡ εὐσυνειδησία, ἡ ἀμεροληψία, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἐπιμέλεια, ἡ τάξις, ἡ καθαριότης, ἡ πειθαρχία, ἡ ἐντιμότης, ἡ προθυμία, τὸ θάρρος, ἡ ψυχραιμία, ἡ ἐπιμονή, ἡ ὑπομονή, ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἡρεμία, ἡ σταθερότης, ἡ αὐτοπειθαρχία, ἡ αὐτοκυριαρχία, ἡ ἀπαφαιστικότης, ἡ σεμνότης, ἡ ἀνέκτικότης, ἡ ὑποχωρητικότης, ἡ ἀπλότης, ἡ εὐγένεια, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς, ἡ ἀγάπη. Ὅλα αὐτὰ σημαίνουν ἠθικοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἐργασίας· τελειοποίησιν καὶ ὁμοίωσιν πρὸς τὸν Θεόν. Τὴν ἠθικοποίησιν καὶ τελειοποίησιν αὐτὴν ὀνομάζω «ἑξανθρωπισμὸν».

Εἶναι δὲ τόση ἡ ἑξανθρωπιστικὴ δύναμις τῆς ἐργασίας, ὥστε νὰ ἐφαρμόζηται καὶ ὡς μέθοδος θεραπείας εἰς τὰς ψυχιατρικὰς κλινικὰς καὶ τὰς φυλακὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἐργασιοθεραπεία».

Αὐτὰ γιὰ τὴν ὥρα. Καὶ φαίνεται ἐξ αὐτῶν,

ΛΟΓΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΟΝΙΑΓΤΣΙΩΤΗ
Δρος της Φ. Σχ. Πανεκ. Τυβίγγης

Διδασκ. Λακεδαίμονος

Με την είσοδον εις την έβδομην δεκαετίαν του αιώνος ή σκέψις των ενδιαφερομένων διά τὰ ζητήματα της άγωγής στρέφεται προς την παρελθούσαν εξηκόνταετίαν, αναζητεί τὰ σημαντικά έπιτεύγματα, τὰ παρατηρεί καιάλιν κάτω από τὸ πρίσμα της έν τῷ μεταξύ κτηθείσης πείρας, άπορρίπτει εις τὸν Κάϊάδα της λήθης ὅ,τι με έλαφράν την σκέψιν έγράφη ή έδοκιμάσθη, συνειδητοποιεί έναργέστερον ὅ,τι άπεδείχθη ύγιές και άνθεκτικόν εις τὸν χρόνον, άντλεί διδάγματα χρήσιμα διά τὸ παρόν και έπιχειρεί νά θέσῃ τὰς γενικάς γραμμάς ενός προγράμματος.

Η θεωρησις αὐτή γίνεται σήμερα, εις μίαν εποχήν ή όποία άγωνίζεται νά εύρῃ τὸν δρόμον της, περισσότερον αναγκαία με την διαπίστωσιν ὅτι ὁ χρόνος, από της εισόδου εις τὸν εικοστὸν αἰώνα μέχρι σήμερα, παρέστη μάρτυς εξέλιξεων αἱ όποίαι φέρουν ὅλα τὰ χαρακτηριστικά μιᾶς παιδαγωγικής προόδου.

Με την είσοδον εις τὸν αἰώνα τοῦ παιδιοῦ αρχίζει και ή επανάστασις εις την άγωγήν, ὡς ὀξεῖα αντίδρασις και διαμαρτυρία κατά της άγωγής τοῦ προηγούμενου αἰώνος. Ὁ άγών διεξάγεται χάριν των δικαιωμάτων της αναπτυσσομένης Προσωπικότητος, ή όποία θεωρεῖται τώρα μιᾶ άξία άπόλυτος, άξία καθ' έαυτήν. Σκοπός αὐτῆς της άγωνι-

στικής προσπάθειας είναι ή μόρφωσις της τελείας προσωπικότητος. Αποκορύφωσιν της άπετέλεσεν ή παιδαγωγική κίνησις τοῦ Hugo Gaudig, ὁ όπολος καθ' ὅλον τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ αἰώνος ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ομάδος ἐπιλέκτων διδασκάλων εργάζεται εις Λειψίαν και δημιουργεί την Παιδαγωγικήν της προσωπικότητος, πολύτιμον και μόνιμον κτῆμα της Θεωρητικής Παιδαγωγικής.

Τὴν προσπάθειαν αὐτήν μιᾶς άριστοκρατικής Παιδαγωγικής της Προσωπικότητος ακολουθεῖ ή δευτέρα φάσις της δημοκρατικής κατευθύνσεως, ή όποία επιδιώκει νά καταστήσῃ κοινόν κτῆμα των μελῶν ὁλοκλήρου της κοινωνίας τὰ πλεονεκτήματα της Παιδαγωγικής της Προσωπικότητος. Πρὸς αὐτήν την κατευθύνσιν εἰργάσθησαν μεταξὺ άλλων κυρίως ὁ Paul Natorp, ὁ δημιουργός της Κοινωνιολογικής Παιδαγωγικής, εις Μαρβούργον, και ὁ Georg Kerschensteiner εις Μόναχον, ὁ πρωτεργάτης τοῦ Σχολείου Ἑργασίας.

Κοινόν γνώρισμα των δύο πρώτων κατευθύνσεων άποτελεῖ ή προσπάθεια πρὸς ζωογόνησιν και ανάπτυξιν των σωματικῶν, ψυχικῶν και πνευματικῶν δυνάμεων της άτομικότητος τοῦ αναπτυσσομένου ανθρώπου.

ὅτι ή εργασία είναι αίτημα τοῦ ατόμου και παράγων εξανθρωπιστικός. Ὑφελεί τὸν άνθρωπον και εις την σωματικήν και εις την διανοητικήν και εις την ήθικήν του καλλιέργειαν, ανανέωσιν και τελειοποίησιν.

Ὅμως ή εργασία δέν ὡφελεί μόνον τὸν εργάζομενον άνθρωπον ὡς μεμυνόμενον άτομον. Ὑφελεί και τούς άλλους ανθρώπους, την κοινωνίαν, τὸ σύνολον ὡφελεί τὸν πολιτισμόν εν γένει, τὸν ἔθνικόν και τὸν πανανθρώπινον. Γίνεται δηλ. ή εργασία παράγων πολιτισμοῦ και μέσον εκδηλώσεως της συμπαιθείας πρὸς τὸν συνάνθρωπον, της πρὸς τὸν πλησίον χριστιανικῆς αγάπης.

Πολιτισμός είναι σύνολον αξιῶν. Αξιῶν θρησκευτικῶν, ἐπιστημονικῶν, κοινωνικῶν, πολιτικῶν, αἰσθητικῶν, τεχνικο-οικονομικῶν. Διά της εργασίας γίνονται γνωστα αἱ άξίαι τοῦ πολιτισμοῦ, διατηροῦνται και πολλαπλασιάζονται. Η εξάπλωσις τοῦ χριστιανισμοῦ και τὰ έπιτεύγματά του ὀφείλονται εις την Ιερὰν εργασία των Ἀποστόλων, των Μαρτύρων και των Μεγάλων Πατέρων της Ἐκκλησίας. Η καταπληκτική πρόοδος των ἐπιστημῶν ἐγένετο διά της μεγαλοφυοῦς εργασίας των μελετητῶν και των ερευνητῶν. Τὰ

κοινωνικά Ιδρύματα - σχολεία, νοσοκομεῖα, ὀρφανοτροφεία, γηροκομεῖα και τὰ παρόμοια - χρεωστοῦν την ύπαρξιν και λειτουργίαν των εις την εργασία της αγάπης πρὸς τὸν συνάνθρωπον. Η Δημοκρατία με τὸ Σύνταγμά της, τούς Νόμους της και την Ιεραρχικήν της συγκρότησιν και διοίκησιν εις την μεγαλόπνοον εργασία πολιτικῶν, νομικῶν και σοφῶν έχει την προέλευσιν της. Εις την ὡραίαν εργασία των καλλιτεχνῶν ὀφείλομεν την εξανθρωπίζουσαν επίδρασιν, ή όποία προέρχεται από την επαφήν μας με τὰ έργα της τέχνης - της γλυπτικῆς, της ζωγραφικῆς, της αρχιτεκτονικῆς, της μουσικῆς και της ποιήσεως. Τὰ σπίτια μας, τὰ ένδύματά μας, ή τροφή μας, τὰ μέσα της συγκοινωνίας και τηλεπικοινωνίας, τὰ μέσα της εύκολου ζωῆς και άνέσεως και διασκεδάσεως ὀφείλονται εις την επίπονον εργασία, πνευματικήν και χειρωνακτικήν. Με κορωνίδα την θρησκευτικήν άξίαν, ή όποία είναι ή σπουδαιότερα και ή βάσις και ή πηγή των άλλων αξιῶν, ὅλος ὁ πολιτισμός μας ὀφείλει την ύπαρξιν του και την διατήρησιν του και την πρὸς βελτίωσιν του ὤθησιν εις την εργασία τοῦ πνεύματος και των χειρῶν.

(Η συνέχεια εις τὸ ἐπόμενον)

Συμπλήρωσιν τῶν δύο πρώτων φάσεων ἀποτελεῖ ἡ τρίτη φάσις, ἐρχομένη ὡς ἀπάντησις εἰς τὰ ἀγωνιώδη ἐρωτήματα: Πρὸς ποῖον σκοπὸν ἡ ζωογόνησις καὶ ἀνάπτυξις τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων; Ποῦ πρέπει νὰ διοχετευθῇ ἡ ὑποβοηθούμενη ζωτικότητα τῆς ἀτομικότητος; Πῶς ἐσωτερικὸν περιεχόμενον καὶ ποῖος σκοπὸς ζωῆς θὰ προβληθῇ εἰς τὸν ἐξελισσόμενον νέον ἄνθρωπον, ὥστε νὰ δυνήθῃ νὰ ἰδιοποιηθῇ καὶ ἀκολουθήσῃ, ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ ὑψηλὸν νόημα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς; Τῆς τρίτης αὐτῆς παιδαγωγικῆς κατευθύνσεως ἀκαταπόνητος πρῶτεργάτης καὶ κύριος ἐκπρόσωπος εἶναι ὁ χωρὶς ὑπερβολὴν μέγιστος τῶν ἐπιζώντων φιλοσόφων - παιδαγωγῶν Eduard Spranger.

Ἡ γόνιμος καὶ εὐεργετικὴ δραστηριότης του καλιπτει ὁλόκληρον τὸ διάστημα τῆς παρελθούσης ἑξηκονταετίας.

Ὁ Spranger εἶναι σήμερα ὁ Μέντωρ διὰ τὰ ζητήματα τῆς παιδαγωγικῆς, εἰς τὸν ὁποῖον καταφεύγουν διὰ νὰ ζητήσουν γνώμην καὶ συμβουλὴν οἱ ἔχοντες τὴν εὐθύνην τῆς ἀναμορφώσεως τῆς συγχρόνου ἀγωγῆς.

Οἱ πλείστοι, τῶν Καθηγητῶν τῆς Φιλοσοφίας καὶ Παιδαγωγικῆς ὑπῆρξαν μαθηταὶ του καὶ ἡ σημερινὴ κατοικία του εἰς Τυβίγγην ἀποτελεῖ τόπον ἀληθινοῦ προσκυνήματος τῶν ἐργατῶν τῆς παιδείας. Κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον ἐπεδόθη σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μελέτην τῶν προβλημάτων τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ δὴ τοῦ λαϊκοῦ σχολείου. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του αὐτῆς τῆς περιόδου εἶναι: «Μορφαὶ σκέψεως τοῦ Pestalozzi», 1947. «Παιδαγωγικαὶ Προοπτικαί», 1951, «Πολιτιστικὰ ζητήματα τοῦ παρόντος» 1953, «Τὸ ἰδιότυπον πνεῦμα τοῦ λαϊκοῦ σχολείου», 1955, καὶ «Ὁ φύσει Παιδαγωγός», 1958. Ἐκ τῶν δημοσιευμάτων του εἰς ἐκπαιδευτικὰ περιοδικὰ ἀναφέρονται μόνον «Τὸ αἶνιγμα Σωκράτους», 1954, ὅπου ἡ μορφή τοῦ Σωκράτους προβάλλεται εἰς τὸν διδασκαλικὸν κόσμον ὡς ἡ τελεία μορφή τοῦ ἰδανικοῦ Παιδαγωγοῦ.

Ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ συνοψίσῃ κανεὶς τὰς παιδαγωγικὰς ἀντιλήψεις τοῦ Spranger εἰς μίαν καὶ αὐτὴν φράσιν, αὕτη θὰ ἔπρεπε ν' ἀναφέρεται εἰς τὸν σκοπὸν καὶ τὴν μέθοδον τῆς ἀγωγῆς: Σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ μετάδοσις εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ τροφίμου τῆς θελήσεως πρὸς κατανόησιν καὶ δημιουργίαν πολιτιστικῶν ἀξιών, καὶ μέθοδος μόνη ἡ ὁποία ὑποβοηθεῖ εἰς αὐτὴν τὴν κατανόησιν καὶ δημιουργίαν τῶν πολιτιστικῶν ἀξιών, ὥστε νὰ ἐκπηγάσουν ἐκ τῶν ἔσω κατὰ τρόπον ἐξ ὁλοκλήρου, σωκρατικὸν - μαιευτικόν¹.

Ἡ μεγάλη μορφή τοῦ Σωκράτους καὶ ἡ μαιευτικὴ του μέθοδος παρακολουθοῦν τὸν μελετητὴν τῶν ἔργων τοῦ Spranger εἰς κάθε σελίδα. Ὅσον δὲ αἱ χρόνοι παρέρχονται τόσον οὗτος ἀσχολεῖται

περισσότερον με αὐτήν. Τὸ τελευταῖον τοῦ δὲ ἔργον «Ὁ φύσει Παιδαγωγός», τὸν Σωκράτη ἔχει ὡς κεντρικὴν μορφήν, ἡ ὁποία συγκεντρώνει ὅλα τὰ γνωρίσματα τοῦ ἰδανικοῦ Παιδαγωγοῦ.

Εἰς τὰ πλαίσια τῶν μεταπολεμικῶν παιδαγωγικῶν ρευμάτων θεωρούμενος ὁ Spranger, μετὰ τῶν πλείστων φιλοσόφων - παιδαγωγικῶν τοῦ γερμανικοῦ γλωσσικοῦ χώρου, ἀποτελεῖ ἓνα τῶν κυρίων ἐκπροσώπων τῆς πλέον σημαντικῆς κινήσεως, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ὡς Ἀνθρωπολογικὴ Παιδαγωγικὴ.

Εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν κάθε παιδαγωγικῆς κατευθύνσεως εἶναι βεβαίως ἀνθρωπολογικὴ ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς ἀσχολίας τῆς μετὰ τὸν ἄνθρωπον.

Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν πρόκειται περὶ τῆς συγχρόνου τάσεως τῆς παιδαγωγικῆς πρὸς θεώρησιν τοῦ ἀνθρώπου ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὡς ἐνὸς ἐνιαίου ὄντος μέσα εἰς τὴν φύσιν καὶ μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ κόσμου τῶν ἀξιών, καὶ μόνον ἐντὸς αὐτῶν.

Ἐκ τῶν τριῶν θεμελιωδῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀνέκαθεν ἀπασχόλησαν τὴν ἀνθρωπινὴν σκέψιν: τί εἶναι Θεός, τί εἶναι Ὄν καὶ τί εἶναι Ἀνθρώπος, ἀπομονοῦνται ὑπὸ τῆς ἀνθρωπολογικῆς Παιδαγωγικῆς τὸ τελευταῖον πρόβλημα καὶ ἐρευνᾶται ὡς πρόβλημα καθ' αὐτό, ἀσχετον πρὸς τὰ δύο προηγούμενα.

Ἡ παιδαγωγικὴ ἐρευνα ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἄνθρωπον χάριν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου.

Ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπολογικῆς Παιδαγωγικῆς, δύναται νὰ διακρίνῃ τις μίαν ἄλλην παιδαγωγικὴν τάσιν, ὁ ὁποῖα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς Παιδαγωγικὴ τῆς στιγμῆς ἢ Πραγματικὴ Παιδαγωγικὴ.

Ἡ τάσις αὕτη τῆς ἀγωγῆς λαμβάνει ὑπ' ὄψιν κατὰ κύριον λόγον τὰς ὑλικὰς ἀνάγκας καὶ ἀπαιτήσεις τῆς στιγμῆς καὶ ἐπιδίδκει τὴν μόρφωσιν ἀνθρώπων ἱκανῶν ν' ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ συγχρόνου τεχνικοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ τελειότερος ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἀπετέλει τὸν σκοπὸν τῆς ἀνθρωπολογικῆς παιδαγωγικῆς παραχωρεῖ τὴν θέσιν του εἰς τὸν πρακτικὸν ἄνθρωπον τὸν εἰδικευμένον εἰς τὴν χρῆσιν τῆς μηχανῆς, τῆς ὁποίας δὲν ἀποτελεῖ πλέον κυρίαρχον νοῦν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς ὑπηρετοῦν ἐξάρτημα.

Κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τῆς κατευθύνσεως ταύτης εἶναι οἱ: Erich Weniger καθηγητῆς τῆς Παιδαγωγικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γοττίγγης καὶ ὁ μεγάλος σύγχρονος Ἰσραηλὶτῆς φιλόσοφος παιδαγωγὸς Martin Buber καθηγητῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἱερουσαλὴμ, μέχρι τὸ 1938 εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φραγκφούρτης.

Ἐν ὧσιν τῆς ταχείας προόδου τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, κατὰ τοὺς μελλοντικοὺς χρόνους, τὰ προβλήματα καὶ αἱ εὐθύναι τῆς Παιδαγωγικῆς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συνοψισθοῦν ἐν συντομίᾳ εἰς τὸ δίλημμα: Ἐκπαιδεύει ἀνθρώπων - ἐξαρτημάτων τῆς μηχανῆς καὶ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ ἀγομένων καὶ φερομένων ἀπὸ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς στιγμῆς ἢ μόρ-

1. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐλπίζομεν νὰ γίνῃ δυνατόν νὰ μεταφρασθῇ συντόμως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

2. Περὶ τῆς Σωκρατικῆς μεθόδου τῆς πνευματικῆς μαιευσεως καὶ τῆς σχέσεώς της πρὸς τὴν σύγχρονον Παιδαγωγικὴν γίνεται ἐκτενὲς λόγος εἰς τὴν ἐπὶ διδασκαλίᾳ ἔργων ἡμῶν «Μαιευτικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν νεωτέραν Παιδαγωγικὴν» δημοσιευθεσομένην προσεχῶς.

ΑΙ ΛΑΪΚΑΙ-ΚΟΙΝΟΤΙΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ

Παράγων πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἐξυψώσεως τοῦ λαοῦ

τῆς Ὑπαίθρου

ὑπὸ ΠΑΝΤΕΛΙΔΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Διδ/λου Ν. Μυλοτόπου - Γιαννιτσῶν. Μετ/ντος Παν. Ἀθην.

Πολλοὶ Παιδαγωγοί, Κοινωνιολόγοι καὶ ἄλλοι ἐργάται τοῦ πνεύματος ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι πάσης κοινωνικῆς τάξεως, ἀρμόδιοι καὶ ἀναρμόδιοι, εἰδικοί καὶ μὴ, ἐξετάζοντες τὴν στάθμην τοῦ πνευματικοῦ, πολιτιστικοῦ καὶ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ μας, εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν - θλιβεράν δυστυχῶς καὶ δυσάρεστον - ἄγονται διαπίστωσιν. Ὅτι ἡ χώρα μας κεῖται εἰς ἐπίπεδον χαμηλῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως.

Ἡ χώρα, ἡ ὁποία τόσον ἀφειδῶς ἐσκόρπισε τὸ φῶς εἰς ὅλοκληρον τὴν Οἰκουμένην, ἐδημιούργησε τὸν περίλαμπρον ἐκείνον πολιτισμόν, τοῦ ὁποίου αἱ ποικίλαι πνευματικαὶ ἀκτινοβολαὶ ἀποτελοῦν ἑσαεὶ κλασσικὸν ὑπόδειγμα τοῦ συγχρόνου παγκοσμίου πολιτισμοῦ, συγκαταλέγεται - δυστυχῶς πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ - μεταξύ τῶν λαῶν τῆς μετρίας ἢ τῆς ἡσσονος μορφωτικῆς καὶ πνευματικῆς συγκροτήσεως.

Περὶ τούτου ἀδιαφεύστως ὁμιλοῦν οἱ ἀριθμοί.

Φωσις ἀνθρώπων - προσωπικοτήτων ἱκανῶν νὰ ἐλέγχουν καὶ κατευθύνουν κατὰ τρόπον ὀρθολογιστικὸν τὴν τεχνικὴν πρόοδον; Τεχνικὴ ἢ Ἀνθρωπισμός;

Ἐὰν τὸ ἐγελιανὸν σχῆμα θέσις - ἀντίθεσις - σύνθεσις εἶχε καὶ ἐδῶ ἐφαρμογὴν, τὴν θέσιν θ' ἀπετέλει ἡ δευτέρα ἀποψις, ἡ ἀνθρωπολογικὴ Παιδαγωγικὴ καὶ ἡ ἀνθρωπιστικὴ μόρφωσις, τὴν δὲ ἀντίθεσιν ἡ πρώτη ἀποψις, ἡ πραγματιστικὴ Παιδαγωγικὴ καὶ ἡ τεχνικὴ ἐκπαίδευσις.

Τὴν σύνθεσιν ὅμως τί θ' ἀπετέλει;

Εἰς τόσον ζωτικῆς σημασίας ζητήματα δὲν νομίζομεν ὅτι ἡ ἐσπευσμένη ἀπάντησις ἀποτελεῖ λύσιν. Εἶναι πολὺ ἀμφίβολον ἄλλωστε ἂν ἐδῶ ὑπάρχῃ κἂν σύνθεσις. Σύνθεσις καὶ συμβιβασμός ἀποτελοῦν σχεδὸν πάντοτε λύσεις νόθους καὶ ὡς τοιαύτας λύσεις ἐσφαλμένας.

Ἐὰν ἡ κατάρτισις ἀνθρώπων ἱκανῶν νὰ ὑπηρετήσουν τὸν τεχνικὸν πολιτισμόν καὶ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ εἶναι σήμερον ἀναντιρρήτως ἐν τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ἐκπαίδευσεως, εἶναι περισσότερο ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, αἷτημα τῶν καιρῶν μας, ἡ μόρφωσις ἀνθρώπων ἱκανῶν νὰ δώσουν κατεύθυνσιν ὀρθὴν καὶ σκοπὸν ὕγιᾶ εἰς ἓνα τεχνικὸν πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος, παρὰ τὴν ἀξιοθαύμαστον τελειότητά του, δὲν φαίνεται νὰ ἔχη ἐπίγνωσιν τοῦ τελικοῦ τοῦ σκοποῦ. Ὁ σημερινὸς κόσμος ὁμοιάζει, κατὰ τὸν μεγάλον γερμανὸν ἐπιστήμονα τῆς ἀτομικῆς φυσικῆς Werner Heisenberg

3. Werner Heisenberg: Das Naturbild der heutigen Physik, Hamburg 1955, s. 22.

τοὺς ὁποίους παραθέτει εἰς συγκριτικούς στατιστικούς πίνακας ἡ γνωστὴ ἀνὰ τὸν κόσμον Ὀργάνωσις τοῦ Ο. Η. Ε. U. N. E. S. C. O., ἡ ὁποία ἀναβιβάζει τὸ ποσοστὸν τῶν ἀγραμμάτων εἰς τὴν χώραν μας (Μάϊος 1958) εἰς 32,5%.

Βεβαίως τὰ μεγαλύτερα ρεκόρ ἀγγραμματισμῆς τὰ κατέχουν ἄλλαι χώραι. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα μας τὸ ἐν λόγῳ ποσοστὸν εἶναι ἀνησυχητικόν. Ἐσχάτως ὅμως τὸ ποσοστὸν τοῦτο βαίνει συνεχῶς ἐλαττούμενον μετὰ τὴν ἰδρυσιν καὶ λειτουργίαν τῶν Νυκτερινῶν Σχολῶν καὶ τῶν Κέντρων Λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως.

Οὐδεὶς δύναται νὰ θέσῃ ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὰς ἀρετὰς τοῦ συγχρόνου Ἑλλήνος, ὁ ὁποῖος κληρονομικῶς καὶ ἐμφύτως διαθέτει πλούσια ψυχικά, πνευματικά καὶ ἠθικά ἀποθέματα, τὰ ὁποῖα τὸν καθιστοῦν ἄτρωτον ἀπὸ τὰς ἐκάστοτε ἐπερ-

μετὰ τὸ πλήρωμα ἑνὸς πλοίου τὸ ὁποῖον ἐναυπηγήθη ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ σίδηρον διὰ νὰ εἶναι ἀνθεκτικὸν εἰς τὸν ἀνεμὸν καὶ τὴν τρικυμίαν. Αἱ μᾶζαι ὅμως τοῦ σιδήρου δίδουν εἰς τὴν πυξίδα λανθασμένην θέσιν καὶ τὸ πλοῖον χάνει τὸν προσανατολισμόν του. Μόνον ἂν ὁ πλοίαρχος δυνηθῇ νὰ προσανατολισθῇ διὰ τῶν ἀστέρων εἶναι δυνατόν ν' ἀποφευχθῇ ἡ καταστροφή. Εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς Παιδαγωγικῆς: Μόνον ἡ ὑπαρξὶς ἀνθρώπων - προσωπικοτήτων - δυναμένων νὰ δώσουν σκοπὸν καὶ κατεύθυνσιν εἰς τὸν τεχνικὸν πολιτισμόν ἀποτελεῖ διέξοδον ἀπὸ τὸ σημερινὸν ἀδιέξοδον.

Αἱ δύο γενικώτεραι τάσεις τῆς μεταπολεμικῆς Παιδαγωγικῆς, ὥς καὶ αἱ μερικώτεροι κατευθύνσεις συγχρόνων Παιδαγωγῶν ἀποτελοῦν πρόβλημα τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξοντληθῇ εἰς τὸν περὶ ὁρισμένον χρόνον τοῦ Ἑπ. Βήματος καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐλπίζομεν νὰ γίνῃ δυνατόν νὰ ἐπανέλθωμεν ἄλλαχού.

Ἡ μεταπολεμικὴ Παιδαγωγικὴ συνοψίζει εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν ὅ,τι σημαντικόν, μόνιμον καὶ ὕγιες ἐπενόηθη εἰς τὴν Θεωρητικὴν Παιδαγωγικὴν ἢ ἐδοκιμάσθη ἀπὸ τὴν Πρακτικὴν Παιδαγωγικὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σωκράτους - Πλάτωνος, ὅτε τὸ πρῶτον ἤρχισεν νὰ γίνεταί σοβαρῶς λόγος περὶ ἀγωγῆς, μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, τ.ἐ. ὅ,τι ἀκριβῶς ἐκφράζει ἡ ἑλληνολατινικὴ παιδαγωγικὴ ἐκφρασις Paidagogia Perennis.

χομένες εθνικάς συμφοράς. Κυριευμένος από την φιλοπατρίαν, αφωσικωμένος εις τὰς ἑλληνοχριστιανικάς παραδόσεις καὶ προσανατολισμένος πρὸς τὰ πεπρωμένα τῆς Φυλῆς, ἀκολουθεῖ τὴν ἱστορικὴν πορείαν τοῦ ἔθνους.

Εἶναι γεγονὸς ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι ἡ πρόοδος, ἀκμή καὶ εὐημερία ἐνὸς λαοῦ εὐρίσκεται εἰς σχέσιν ἀνάλογον τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ὠριμότητος αὐτοῦ - πρωτίστως - ἐν συναρτήσει βεβαίως καὶ μὲ ἄλλας πλουτοπαραγωγικὰς δυνάμεις τοῦ τόπου, αἱ ὁποῖαι ἀξιοποιοῦνται καταλλήλως, τίθενται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποβαίνουν παράγοντες ὑλικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως.

Ὑπάρχουν λαοὶ τῆς γῆς, οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς γόνιμα ἐδάφη καὶ πλούσια ὑπεδάφη (χῶραι Κεντ. Ἀφρικῆς, Ἀραβικαὶ καὶ ἄλλαι) καὶ ὅμως τόσον τὸ βιοτικὸν ὅσον καὶ τὸ πολιτιστικὸν ἐπίπεδον τῶν κατοίκων των εἶναι χαμηλόν. Αἱ χῶραι αὗται εἶναι ἐντεταγμέναι εἰς τὴν χορείαν τῶν ὑπαπατιύκτων.

Διὰ νὰ ἐπιβιώσῃ, πρόκοψῃ καὶ ἀναπτυχθῇ σήμερον ἕνας λαός, πρέπει νὰ διαθέτῃ πλούσιον μορφωτικὸν κεφάλαιον. Νὰ εἶναι δηλαδὴ ἀπηλλαγμένος τῶν νοσηρῶν καὶ ταπεινῶν σκέψεων καὶ ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι τὸν καθελώνουν εἰς τὴν στασιμότητα.

Πρέπει νὰ εἶναι ἐνσταλαγμένος εἰς τὴν ψυχὴν ὁ πλοῦτος τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, διαποτισμένος ἀπὸ τὴν ὑπερτάτην ἀλήθειαν, τὴν ὅποιαν καθιέρωσεν καὶ καθηγιάσεν διὰ τῆς θυσίας Του ὁ Θε-ἀνθρώπος.

Ὁ ἄνθρωπος τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἀντιμετωπίζει πλείστα ὅσα προβλήματα εἰς τὴν ζωὴν. Εὐρίσκεται διαρκῶς πρὸ νέων ἀνακαλύψεων, πρὸ νέων τεχνικῶν καὶ μηχανικῶν ἐπιτεύξεων.

Ἡ προσπάθεια προσαρμογῆς του εἰς νέαν κατάσταση τοῦ προκαλεῖ τὸν ἰλιγγον.

Μέσα εἰς ἕνα παροξυσμὸν ἐφευρέσεων καὶ εἰς ἕνα ἀνευ προηγούμενου ἀνταγωνισμὸν διὰ τὴν κατάληψιν τῆς πρωτοπορείας εἰς τὴν κατάρκτησιν τοῦ διαστήματος μὲ τὰ ποικίλα ὄργανα καὶ μηχανήματα, δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ἀγνοίαν ὁ ἄνθρωπος τοῦ 20οῦ αἰῶνος τῶν ὅσων λαμβάνουν χώρα γύρω του.

Ἀποτελεσθῶν τῶν τελευταίων αἱματηρῶν πολέμων καὶ τῆς ἀλματώδους ἐξελίξεως τῶν διαφορῶν ἐπιστημονικῶν τομέων, εἶναι ἡ μεγάλη, ἡ τεράστια διαφοροποίησις ὅλων τῶν τομέων καὶ μορφῶν ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ τεράστια αὐτὰ ἀλματα προόδου ἐσημειώθησαν ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν. Ἰσῶς νὰ εἶναι μία ἀσυνείσθητος προσπάθεια συμπληρώσεως τοῦ κενοῦ, τὸ ὅποιον ἀφήκεν ὁ Βὸς παγκόσμιος πόλεμος μὲ τὰ θλιβερά του ἐπακόλουθα.

Εἶναι ἀναμφίλεκτος ἡ ἀλήθεια, ὅτι μετὰ τὴν πολυκύμαντον καὶ πολυτάραχον πολεμικὴν περίοδον διεμορφώθησαν νέαι διαφοροποιήμεναι κοινωνικαὶ τάσεις.

Ἡ χώρα μας εἶναι ἀπὸ τὰς σκληρότερον δοκιμασθείσας ἐκ τῶν πολέμων.

Πολλὰ εἶναι τὰ ὑλικά, ἠθικά καὶ ψυχικά τραύματά της. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐπιδρομέων τῆς ἐφέσθης τῆς λαμπρᾶς Ἱστορίας τῆς Πατρίδος μας. Καὶ τὰ παρεπόμενα τῆς ζοφερᾶς κατοχῆς καὶ τῶν μετέπειτα ἐθνικῶν συμφορῶν καὶ κινδύνων ἦσαν δυστυχῶς δυσάρεστα καὶ παραμένουν ὡς παρεκκλίσεις ἐνῶν ἀτόμων ἀπὸ τῶν ἠθικῶν καὶ θρησκευτικῶν κατευθύνσεων καὶ τῶν ἐθνικῶν προσανατολισμῶν τῆς Φυλῆς.

Αἱ διαπιστώσεις αὗται τῶν ὁλεθρίων ἀποτελεσμάτων τῶν συγκλονιστικῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν ἤρχισαν ν' ἀπασχολοῦν τοὺς ἀρμοδίους. Μία ἀνησυχία, κατέχει ὅλους ἐκ τῆς ὁποίας διαφαίνεται μία τάσις καὶ ἐπιθυμία θεραπείας τοῦ κακοῦ διὰ τῶν λαμβανόμενων μέτρων.

Πρέπει ἰδιαίτερος νὰ προσεχθῇ ἡ ὑπαιθρος, ἡ ὁποία γίνεται ὁ στόχος τῶν ὑπονομευτῶν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως.

Πρέπει νὰ ληφθοῦν γενικώτερα μέτρα προστασίας τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀγροτικού πληθυσμοῦ.

Αἱ γνώσεις, τὰς ὁποίας παρέχει εἰς τὸ ἄτομον τὸ ἐξάχρονον Σχολεῖον τῆς Στοιχειώδους ἐκπαίδευσως - ὅπως συμβαίνει τοῦλάχιστον ἐν Ἑλλάδι - ὁσονδήποτε καὶ ἂν αὗται ἐνυφαίνωνται καὶ ἐναρμονίζωνται πρὸς τὴν ἐν ἐξελίξει περιοχὴν τοῦ ἀνθρώπινου ἐπιστητοῦ, κρίνονται ἀνεπαρκεῖς καὶ ἀποτελοῦν ἀπλᾶ μόνον στοιχεῖα καὶ ἐφόδια θεωρήσεως, διερευνήσεως, καὶ γνώσεως τοῦ περὶ κόσμου.

Μετὰ τὴν ἀποφάτησιν ἐκ τοῦ Δημ. Σχολείου (ἡλικία 12-13 ἐτῶν) τὸ «ἀργαλτο» παιδί ἀντικρύζει «κατάφατσα» τὴν χαώδη κοινωνικὴν ζωὴν μὲ τὴν ποικίλιαν τῶν πτυχῶν καὶ τῶν ἐπιδράσεων. Εἶναι ἀνίκανον καὶ ἀνώριμον ψυχασωματικῶς διὰ νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς αὐτὴν καὶ νὰ ἐνταχθῇ εἰς αὐτήν. Εἶναι εὐπρόσβλητον ἀπὸ τὸν πνέοντα ἀνεμον τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς παρανομίας. Ἡ οἰκογενειακὴ ἐπιτροπὴ ἐπ' αὐτοῦ ὁλοένα χάνει ἔδαφος.

Τὸ παιδί εἶναι ἕρμαιον τῆς τύχης. Ὁδηγεῖται ἀπὸ τὰ κυριαρχοῦντα ἐνστικτὰ τῆς ἐφηβείας πρὸς τὰ διακρίνει μεγάλη δόσις συναισθηματισμοῦ. Παρασύρεται εὐκόλα. Περισσότερον κινδυνεύει νὰ πέσῃ εἰς τὸν βούρκον τῆς ξενοκινήτου καὶ ἐθνικτόνου κομμουνιστικῆς ἰδεολογίας, νὰ γίνῃ πρόδοτος τῆς πατρίδος του.

Ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν κρίσιν τοῦ κινδυνεύει ἀκόμη νὰ παρασυρθῇ καὶ ἀπὸ τὸν ἀνεμον τῆς ἀστυφιλίας, τὴν φοβερὰν αὐτὴν κοινωνικὴν μάστιγα, ἡ ὁποία τείνει νὰ ἀπογυμνώσῃ τὴν ὑπαιθρον, νὰ τὴν στέρησιν τοῦ ἀνθους τῆς, τῆς δυνάμεώς της.

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ σταθοῦμε, διὰ νὰ σκεφθοῦμε, μήπως ὑπάρχῃ τρόπος ν' ἀναχαιτισθῇ ἡ φορὰ τοῦ κακοῦ. Νὰ ἐξετάσωμε, μήπως ἡ ἑλλειψὶς πνευματικῆς τροφῆς διὰ τὸν Ἕλληνα εἶναι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ διὰ νὰ ἐπέλθῃ ὁ μαρasmus τῆς ὑπαιθρου.

Πρέπει νὰ γίνῃ συνειδητὸν ἀπὸ ὅλους μας, ὅτι πέραν ἀπὸ τὸ καθήκον μας πρὸς δημιουργίαν ἐνὸς ὑψηλοῦ καὶ συγχρόνου πολιτισμοῦ εἰς τὴν

χώραν, ἔχομεν ἐπιτακτικὸν καθήκον νὰ παράσχωμε πνευματικὴ τροφήν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ὑπαίθρου. Ἔτσι θὰ ὀπλίσωμεν αὐτοὺς κατὰ τοῦ διαφανομένου εἰς τὸν ὀρίζοντα ἰδεολογικοῦ κινδύνου.

Ἐπέστη νομίζομεν ὁ χρόνος διὰ νὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ ὧν τῶν θέσει καὶ ἰδιότητι ὑπευθύνων καὶ ἀρμοδίων πρὸς τὴν Νεολαίαν μας, τὴν χρυσὴν ἐλπίδα τῆς αὔριου, ἡ ὁποία διατρέχει τὸν κίνδυνον ἐθνικοῦ κλονισμοῦ καὶ ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν ὀλισθημάτων.

Διαφώτισις λοιπόν. Διαφώτισις. Ἐρευνὰ καὶ γνῶσις τῆς ἀληθείας. Τὸ ἡλεγμένον βιβλίον ἄς γίνῃ κτῆμα καὶ τοῦ τελευταίου ἀγρότου.

Ὁρθοτάτη καὶ λίαν ἀποδοτικὴ ἡ ὑπὸ τῆς πολιτείας ἀναληφθεῖσα διαφωτιστικὴ ἐξόρμησις εἰς τὴν ὑπαίθρον παρ' εἰδικῶν στελεχῶν κύρους τῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν κλάδων.

Ἐξαιρετικὴ ἐπίσης καὶ καρποφόρος ἡ προσπάθεια τοῦ Σοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως νὰ κάμῃ μετόχους πνευματικῆς τροφῆς τοὺς χωρικοὺς διὰ τῶν κινητῶν Λαϊκῶν Βιβλιοθηκῶν. Εἶναι καὶ αὐτὸς ἓνας τρόπος διοχετεύσεως τοῦ πνεύματος τῆς πόλεως εἰς τὸ χωριό.

Βεβαίως ὑπάρχουν καὶ ἄλλα μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐνημέρωσις τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν ἐπὶ τῶν ἐξελίξεων καὶ προόδων τῶν ἐπιστημῶν. Τοιαῦτα μέσα εἶναι τὸ ραδιόφωνον, ἡ ἐφημερίς, ὁ κινηματογράφος, ἡ τηλεόρασις (ὅταν θὰ ὑπάρχῃ) καὶ ἄλλα.

Τὸ βιβλίον ὅμως — τὸ καλὸν βιβλίον — καθὼς εἶναι γνωστὸν ἀποτελεῖ τὸν φωτεινὸν φάρον, τὸν φωτίζοντα καὶ ὁδηγοῦντα τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν ἀσφαλὴ λιμένα τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὰ βιβλία παρέχουν ἐτοιμοὺς καὶ σαφεῖς τὰς γνώσεις, τὴν σοφίαν τῶν λαῶν καὶ τῶν σοφῶν. Εἶναι οἱ πλέον πιστοὶ καὶ ἀγνοὶ σύντροφοι τοῦ ἀνθρώπου, ἀμειστοὶ σύμβουλοί του.

Ἐντὸς αὐτῶν φυλάσσονται τὰ δημιουργήματα τῆς ἀνθρωπίνης διάνοιας καὶ μεταφέρονται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν πρὸς φωτισμὸν καὶ ἀνοδὸν εἰς ὑψηλὰ ἐπίπεδα ζωῆς.

Ὁ ρόλος τοῦ βιβλίου ὡς μέσου ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως τεχνικῆς κατευθύνσεως καὶ ἐπαγγελματικοῦ προδανταλισμοῦ εἶναι καὶ θὰ παραμείνῃ πρωταρχικῆς σημασίας. Μὲ τὰ βιβλία θεραπεύονται τὰ πνευματικὰ καὶ ἐπαγγελματικὰ διαφέροντα τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ταπεινότης μας ἐκφράζει τὴν γνώμην καὶ τολμᾷ νὰ τὴν πρτείνει, ὅτι ἐπιβάλλεται σὲ κάθε συνοικισμόν τῆς χώρας νὰ ἱδρυθοῦν Λαϊκαὶ καὶ Κοινοτικαὶ βιβλιοθηकाί, προσκεκολλημέναι κατ' ἀρχὴν καὶ κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου, ἑλλείψει εἰδικοῦ χώρου. Νὰ πλουτισθοῦν μὲ ὀλίγα μὲν, κατάλληλα ὅμως καὶ ἀπολύτως ἀναγκαῖα καὶ σύμφωνα πρὸς τὰς ἀσχολίας καὶ τὰ διαφέροντα τῶν κατοίκων, βιβλία. Νὰ ἐθισθοῦν οἱ χωρικοὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν. Εἶναι τόσον εὐχάριστος διὰ αὐτοὺς ἀπασχόλησις, ἰδίᾳ κατὰ τὰς ἐσπερινὰς ὥρας τοῦ χειμῶνος. Νὰ ἐπιστρατευθοῦν

ὅλοι οἱ μορφωμένοι, Γυμνασιόπαιδες κλπ. διὰ ν' ἀποτελέσουν τὸν πυρῆνα τῆς κοινωνικῆς διαφωτισέως τοῦ χωρίου των.

Εἰμεθα ἀπολύτως βέβαιοι ὅτι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ αἴθουσα τοῦ ἀναγκωστηρίου θὰ γίνῃ μία ἐστία φωτός, ἓνα πνευματικὸν ἐστιατόριον μέσα εἰς τὸ ὁποῖον θὰ «συμποσιάζωνται» ὅλοι οἱ χωρικοὶ, μακρὰν κομματικῶν ἐρίδων καὶ διακρίσεων καὶ μακρὰν πρὸ παντὸς τοῦ ἀνθυγιεινοῦ καὶ φθοροποιοῦ περιβάλλοντος τοῦ καφενεῖου καὶ τῆς ταβέρνας.

Ἐκεῖ, δραττόμενος τῆς εὐκαιρίας ὁ Διδ/λος ἡ ἄλλος τίς, δύναται νὰ παρουσιάσῃ μίαν διάλεξιν ἢ νὰ κάμῃ μάθημα πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀγωγῆς.

Φρονοῦμεν ὅτι αἱ Λαϊκαὶ — Κοινοτικαὶ Βιβλιοθηκαὶ θὰ πρέπει ν' ἀποτελέσουν θεσμόν μόνιμον, τελούντα ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν Ὑπουργείων Παιδείας καὶ Προεδρίας τῆς κυβερνήσεως. Νὰ συντηροῦνται δὲ μερίμνη τῶν Ὁργανισμῶν Τοπικ. Αὐτοδιοικήσεως.

Παρ' ἐκάστη Νομαρχίᾳ νὰ συσταθῇ εἰδικὴ συντονιστικὴ Ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία νὰ παρακολουθῇ, ἐλέγχῃ, συντονίζῃ καὶ γενικῶς ἐπιλαμβάνεται τῆς λειτουργίας αὐτῶν.

Ἐν τῇ Περιφερείᾳ Γιαννιτσῶν ἐνεκαίνισθη πρὸ τινος ἡ πρώτη Λαϊκὴ-Κοινοτικὴ Βιβλιοθήκη, ἱδρυθεῖσα ἐν Ν. Μυλοτόπῳ, παρουσίᾳ τοῦ ἐνθουσιώδους, τοῦ ἀκαμάτου καὶ πρὸς τὸν τομέα τῆς λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως μετ' ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος, δραστηρίως κινουμένου Ἐπιθ/τοῦ Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως κ. Χαριλάου Βενιζέλου, καθὼς καὶ ἐκλεκτῆς μερίδος τῆς Κοινωνίας τῶν Γιαννιτσῶν. Κατὰ τὰ ἐγκαίνια ὠμίλησε καταλλήλως ὁ κ. Ἐπιθεωρητής.

Μόνον διὰ τῆς τοιαύτης ἐπιμορφώσεως εἶναι δυνατὸν νὰ διαλυθῇ τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας τῶν χωρικῶν, νὰ λυθοῦν πολλὰ ἀπορία των καὶ νὰ δοθοῦν ἀπαντήσεις εἰς ποικίλα ἐρωτήματά των.

Οὕτω θ' ἀφοπλισθοῦν οἱ ἐθνοκάπηλοι, οἱ φερόμενοι ὡς ἐργατοπατέρες καὶ ἀγροτοπατέρες ξενοκίνητοι πράκτορες. Ὁ δὲ ἀγρότης, ἀπηλλαγμένος ὀχληρῶν προσεγγισέων καὶ κατατοπισμένων εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς ἀσχολίας του, θὰ ἐπιδίδεται μετὰ ζήλου καὶ χαρᾶς εἰς τὸ ἐπ' ᾧ ἐτάχθη ἔργον, ἐρχόμενος ἀρωγὸς καὶ συνεπόμενος τῆς ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἀναληφθείσης σταυροφορίας διὰ τὴν ἐξυγιάνσιν καὶ ἐξύψωσιν τοῦ κοινωνικοῦ, πολιτιστικοῦ καὶ βιοτικού ἐπιπέδου τῆς χώρας.

Αἱ μνημονευθεῖσαι ἀπόψεις, γνώμαι καὶ ὑποδείξεις ἐπὶ τοῦ ζωτικοῦ καὶ κεφαλαιώδους ζητήματος τῆς λαϊκῆς Ἐπιμορφώσεως ἀποτελοῦν ὡχρὰν σκιαγραφίαν μιᾶς καταστάσεως, πρὸς θεραπείαν τῆς ὁποίας δεόν νὰ ληφθοῦν τ' ἀναγκαῖα μέτρα ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ὑπευθύνων παραγόντων, συντονιζομένων πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους χαραχθεσομένην ἐπ' αὐτοῦ πορείαν.

Ἡ ἱδρυσις Λαϊκῶν - Κοινοτικῶν Βιβλιοθηκῶν προσκροεῖ ἀσφαλῶς εἰς πολλὰς δυσκολίας, ἰδίᾳ οικονομικάς.

Εἶναι καὶ αὐτὸ ἓνα θέμα, πού πρέπει νὰ ἐξετα-

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΛΛΑ

Έπιθ/τού Δημ. Σχολ. Έδεσσας

Τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας διὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν τοῦ ὀργάνων, τῶν διεσπαρμένων εἰς πᾶσαν γωνίαν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, δύναται λόγῳ θέσεως καὶ ἀποστολῆς νὰ πρωτοστατήσῃ εἰς τὴν νέαν ταύτην ἐξόρμησιν, τὴν ὀνομασθεῖσαν Κοινοτικήν Ἀνάπτυξιν.

Γενικώτερον ὑπὸ τὸν ὄρον «Κοινοτική Ἀνάπτυξις» νοεῖται ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ καὶ βιοτικοῦ ἐπιπέδου πάσης συμβιούσης κοινωνίας ἀνεξαρτήτως τοῦ μεγάλου ἢ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν συναρπατίζοντων αὐτὴν ἀνθρώπων.

Χωρίον ἢ κωμόπολις, συνοικία ἢ πόλις, καταυλισμός ἢ κατασκήνωσις, ἐργαστήριον ἢ ἐργοστάσιον, οἰκογένεια ἢ σχολεῖον, λαμβανόμενα καθ' ἕκαστα, ἀποτελοῦσι μίαν συμβιούσαν κοινωνίαν, μίαν Κοινότητα.

Ἡ εὐημερία ἢ ἡ δυσπραγία τῆς τοιαύτης Κοινότητος, ἡ πρόοδος ἢ ἡ στασιμότης, ἡ εὐδαιμονία ἢ ἡ κακοδαιμονία αὐτῆς ἐν συνόλῳ καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ καθ' ἕνα ἕκαστον, ἐξαρτῶνται κατὰ κύριον λόγον ἐκ τοῦ τρόπου τῆς συνεργασίας καὶ συμπεριφορᾶς τῶν συμβιούντων ἐν αὐτῇ καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς κατανοήσεως καὶ ἀλληλοεκτιμήσεως καὶ τῆς ψυχικῆς ἐπαφῆς μεταξύ τῶν.

Ἀγαθαὶ ἐπιδράσεις καὶ διαθέσεις τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἄλλον, τῆς μιᾶς οἰκογενείας πρὸς τὴν ἄλλην, τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τοὺς πολίτας καὶ τῶν πνευματικῶν ταγῶν τῆς Κοινότητος πρὸς τοὺς συνανθρώπους, προάγουσι καὶ κατακυροῦσι τὴν πρόοδον

σθὴ μέσα εἰς τὸ γενικώτερον πλαίσιον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Πραγματικότητος.

Οἱ καιροὶ οὐ μένετοί. Ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν ἀτομικὴν εὐημερίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν μας πρόοδον, ἐὰν θέλωμεν νὰ καταστή τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἱκανὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ διαδραματίζον τὸν κοσμοϊστορικὸν τοῦ ρόλον, φωτίζον καὶ καθοδηγοῦν τὴν Οἰκουμένην, ὀφείλομεν νὰ καταβάλωμεν πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν πρὸς τελείαν πνευματικὴν, ἠθικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν ἀγωγὴν τῶν νέων. Ὀφείλομεν νὰ ὀπλίσωμεν τοὺς νέους ἰδίᾳ δὲ τοὺς νέους τῆς κωμοπόλεως, τοῦ χωρίου, τῆς ὑπαίθρου, μὲ ὅλα τὰ ἐφόδια, διὰ τῶν ὁποίων θὰ δυνηθοῦν νὰ ἐργασθοῦν ἀποτελεσματικῶς καὶ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους.

Πρέπει νὰ κατανοηθῇ ὅτι ὁ προτεινόμενος θεσμός τῶν Λαϊκῶν βιβλιοθηκῶν πρέπει ν' ἀποβῇ τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐξυπηρετηθοῦν ἔθνη καὶ κοινωνικοὶ σκοποὶ τοῦ Κράτους.

Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν εἰς πνευματικὴν

καὶ τὴν εὐημερίαν τῆς Κοινότητος καὶ τῶν μελῶν τῆς. Δημιουργοῦσι δηλ. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΝ.

Ταύναντίον ἐχθρότητες καὶ μίση, ὑποβλέψεις καὶ μεμφιμοίριαι, ἀντιζηλῖα καὶ διακρίσεις, ἑλλειψίς κατανοήσεως καὶ ἀδιαφορία κ.τ.τ. ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν δυστυχίαν ὧν. Ἐπαναλαμβάνεται δηλ. εἰς τὴν Κοινότητα ὁ νόμος τῆς οἰκογενείας.

Δὲν εἶναι τελείως καινοφανὴς ὁ θεσμός τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως εἰς τὴν Χώραν αὐτὴν. Τούναντίον κατὰ τὸν «ΧΡΥΣΟΥΝ ΑἰῶΝΑ» τῆς Ἑλλάδος αἱ θεωρητικαὶ καὶ θετικαὶ ἐπιστῆμαι συνεβάδιζον, ὡς δίδυμοι ἀδελφαί, ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης βλαστήσασαι καὶ συναποτελοῦσαι τὴν Φιλοσοφίαν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Ὁ τρισμέγιστος φιλόσοφος Σωκράτης ἦτο καὶ γλύπτης, ὁ πανεπιστήμων καὶ σοφώτατος Ἀριστοτέλης ἐνεσάρκωνε πρακτικὰς καὶ θεωρητικὰς ἐπιστῆμας, ὁ θεῖος γλύπτης Φειδίας ἐκ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ἤντλει τὰ θέματα τῶν ἀριστοτεχνημάτων του, ὁ Ἰδανικὸς πολιτικὸς Περικλῆς ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας καὶ ἐστρατήγει, ὁσάκις αἱ περιπτώσεις τὸ ἀπῆτουν. Καὶ πλείστοι ὅσοι ἄλλοι, ὁμοίως.

Φιλόσοφοι, συγγραφεῖς, ποιηταί, βασιλεῖς, πολιτικοί, καλλιτέχναι, ἀρχιτέκτονες κ.λ.π. ἐπὶ τῷ αὐτῷ συνεῖρχοντο, συνεζήτουν, συνεπέβαινον καὶ συναπεφάσιζον διὰ νὰ δημιουργήσουν τὸν ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΝ ἐκεῖνον, τὸν ὑπέρλαμπρον, τὸν φωτοβό-

ἀνοδον καὶ ἀνόρθωσιν τοῦ κοινωνικοῦ, τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ μας ἐπιπέδου, ὅταν αἱ λαϊκαὶ μᾶζαι διατελοῦν ἐν πνευματικῇ ληθάργῳ.

Ἐδῶ καλεῖται νὰ πρωταγωνιστήσῃ ὁ διδ/λος, ὁ ἐθνικὸς οὗτος στυλοβάτης, ὁ ἐπιτελὼν το ἡράκλειον ἐθνικὸν καὶ παιδευτικὸν ἔργον τῆς διαπλάσεως τῆς νέας γενεᾶς, ὁ πλάστης τῆς ψυχосоματικῆς δομῆς τῶν νέων.

Εἶναι βέβαιον, ὅτι καὶ ταύτην τὴν πρόσθετον ἐξωσχολικὴν δρᾶσιν δὲν θ' ἀρνηθῇ νὰ ἐπωμισθῇ καὶ νὰ φέρῃ εἰς πέρας ὁ πολλὰ καὶ ὑπὸ πολλῶν ταλανιζόμενος Ἑλλήν Διδάσκαλος, ὁ δαδοῦχος τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος, καὶ ἃς βαραινῇ τὴν ψυχὴν του τὸ καταθλιπτικὸν συναίσθημα τῆς ἀνίσου μεταχειρίσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς περιφρονήσεως.

Μὲ ὀλίγην θέλησιν, τὸν ὑπάρχοντα ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν κατανόησιν ἐκ μέρους τῶν τοπικῶν ὑπευθύνων ὅλα θὰ πᾶνε κατ' εὐχὴν καὶ ἡ Αἰωνία Ἑλλάς, ἡ ἀστείρευτος πηγὴ τοῦ Φωτὸς θὰ εὐημερῇ διὰ νὰ φωτίσῃ — τοὺς ἐν σκότει. —

λον, τὸν καταυγάζοντα τὴν οἰκουμένην.

Ἡ σύμπτωσης θεωρητικῆς καὶ τεχνικῆς ἐπιστήμης οὔτε τυχαία ἦτο οὔτε ἀνεμνήνευτος. Προῆλθεν ὡς ἀναγκαία συνέπεια τῶν Ἑλληνικῶν Ἰδεωδῶν δηλ. τοῦ δικαίου, τοῦ ὠραίου, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ὁσίου.

Τὰ Ἑλληνικά ταῦτα πολιτιστικά καὶ παιδευτικά ἰδεώδη ἀπέβλεπον εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν εὐδαιμονίαν του, εἰς τὸ εὖ ζῆν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἰδανικοῦ «καλοῦ κάγαθοῦ» Ἑλλήνος πολίτου διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντοτε.

Οἱ φιλόσοφοι ἐξέφερον βαρυνούσας γνώμας ἀξιολογήσεως καλλιτεχνημάτων καὶ ἀριστουργημάτων. Οἱ καλλιτέχναι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ φιλοσοφοῦν. Οἱ ἄρχοντες νὰ κρίνουν καὶ νὰ ἀξιοποιοῦν τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν τεχνικὴν καὶ νὰ συνεργάζονται μὲ τοὺς ἀρμοδίους. Οἱ δὲ πολῖται ἦσαν ἱκανοὶ νὰ συμμετέχουν ἐνδιαφερόντως καὶ ἐνεργῶς εἰς τὰ κοινά, νὰ ἐκτιμοῦν καὶ νὰ ἐκλέγουν τοὺς ἱκανοὺς ἄρχοντάς των ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι ἐκάστοτε νὰ καταλαμβάνουν ἀνωτάτας ἡγετικὰς θέσεις εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς «Πόλεως» των.

Ὅλα ὁμῶς ἦσαν αἱ φυσικαὶ συνέπειαι μιᾶς ὁμοιομόρφου Ἀγωγῆς, ἐνὸς κοινοῦ προγράμματος Παιδείας, μιᾶς κοινῆς Ἐθνικῆς Συνειδήσεως πρὸς κοινούς σκοποὺς καὶ κοινὰ Ἰδεώδη κατατεινούσης. Ἐτέθησαν ὑπὸ τῶν ἐξόχων ἐκείνων ἀνδρῶν σταθεραὶ πολιτιστικαὶ καὶ μορφωτικαὶ βάσεις, ταυτισθεῖσης τῆς Παιδείας καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ τοῦ ἔθνους. Ἐκτοτε ὁ ἀνθρώπος ἐκτιμᾶται ὡς «Ἀνθρώπος», ὡς προσωπικότης ἀξία σεβασμοῦ καὶ προστασίας ἐντὸς τῆς Κοινότητος. Τοιοῦτοτρόπος ἐθεμελιώθη ὁ ἀνθρωπισμός, ἐπαγιώθησαν τὰ Ἰδεώδη καὶ ἐφανερώθη δυνάμει ὁ Ἑλληνισμός, τὸ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΘΑΥΜΑ τελειοῦται. Ἐκτοτε ὁ πεπολιτισμένος κόσμος ἀπὸ τὸν ἀνθρωπισμὸν τοῦτον γαλουχεῖται, δι' αὐτοῦ ἐξελίσσεται καὶ εἰς αὐτὸν ἐπανέρχεται, ὅσakis δαίμονες κακοὶ τὸν παρασύρουν πρὸς τοὺς κρημνοὺς τοῦ ὀλέθρου.

Ὁ Χριστιανισμὸς δικαιώνει τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ διδάσκει περαιτέρω τὴν Χριστιανικὴν ἀγάπην, τὴν συγγνώμην, τὴν ἰσότητά ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἐλευθέρου καὶ δούλου, Ἰουδαίου καὶ Ἑλλήνος.

Τὸν Χριστιανισμὸν διὰ τοῦ μεγαλουργοῦ τοῦ πνεύματος ἀπερρόφησεν ὁ Ἑλληνισμός, ὡς διψῶσα καρποφόρος ἄρουρα, καὶ συνεταυτίσθη πρὸς τὰ θεῖα τοῦ Ναζωραίου διδάγματα καὶ ἀπέβη Ἀπόστολος καὶ διδάσκαλος τοῦ πρωτοφανοῦς εἰς τὸν κόσμον Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ τῶρ;

Ἰδοὺ ἡ σημερινὴ Ἑλλάς, κατ' εὐθείαν ἀπόγονος τῆς κλασσικῆς καὶ βυζαντινῆς καὶ κληρονόμος τοῦ θαυμασίου Ἑλληνισμοῦ, κατόπιν ἐνὸς ὀλεθρίου καὶ φθοροποιοῦ πολέμου, ἔχει ἄμεσον καὶ ἱστορικὴν ἀνάγκην, ὡς βιωματικὴν τῆς Ἐθνικῆς κληρονομίας, νὰ στρέψῃ ἐνδον τὰ ὄμματά της, νὰ γνωρίσῃ ἑαυτήν, νὰ ἀναταχθῇ εἰς τοὺς ὑψηλοὺς, ὠραίους καὶ γνωρίμους τῆς ὀρίζοντος καὶ νὰ προβαδίσῃ μὲ σταθεροὺς καὶ ἀκλονήτους βηματισμοὺς

εἰς τὴν οἰκουμένην εὐημερίαν, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀνατέλλουσα εἰς τοὺς καιροὺς μας.

Ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις καὶ τοιοῦτους οἰωνοὺς ἡ Κοινοτικὴ Ἀνάπτυξις, ὡς ἀνάπτυξις τεχνικὴ καὶ μορφωτικὴ τοῦ Ἑλλήνος πολίτου, ὡς πολιτισμὸς καὶ ὡς Παιδεία καλεῖται νὰ διαδραματίσῃ σημαίνοντα καὶ βασικὸν ρόλον.

Τὴν παρακολουθεῖ καὶ προστατεύει αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀνώτατος Ἀρχὼν τῆς Ἑλληνικῆς μας Πολιτείας διὰ τοῦ Ἐθνικοῦ μας Ἰδρύματος καὶ τῶν Ὑπουργείων ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἡ ἀποστολὴ καὶ τὸ ἔργον συγκλίνουν πρὸς συνεργασίαν καὶ ταυτίζονται πρὸς ἐπιδίωξιν κοινοῦ σκοποῦ, τοῦ τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως.

Ἀλλὰ τίς ἀκριβῶς ὁ ρόλος τοῦ εκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ καὶ τοῦ σχολείου εἰς τὴν Κοινοτικὴν Ἀνάπτυξιν;

Ποῖος δηλαδή πρέπει νὰ εἶναι ὁ ρόλος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ διὰ τὴν δημιουργίαν ἐντὸς τῆς τάξεως, ἐντὸς τοῦ Σχολείου καὶ ἐντὸς τῆς Κοινότητος τοῦ πνεύματος τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως;

Καὶ πῶς τὸ Σχολεῖον δύναται συγκεκριμένως νὰ συντελέσῃ διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ δι' ἔργων εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῆς Κοινότητος;

Δὲν ἐπείσρχονται εἰς ξένους τομεῖς δραστηριότητος, ἀλλ' ἐρχονται ν' ἀξιοποιήσουν τὴν ἀποστολήν των διὰ τοποθετήσεως ἐπ' αὐτῆς ἀξιολόγων ἐκπολιτιστικῶν καὶ μορφωτικῶν κεφαλαίων, τῶν ὁποίων τὴν βοήθειαν καὶ συμπαραστάσιν ἀείποτε ἐπεζήτησαν, τῶν ἐξωσχολικῶν δηλονότι παραγόντων τῆς Ἀγωγῆς καὶ τῆς Παιδείας.

Ἐπομένως ἡ παρούσα μικρὰ πραγματεία ἐρχεται ὄχι διὰ νὰ κομίσῃ «γλαῦκα εἰς Ἀθήνας», ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπευθυμίσῃ καὶ συνοψίσῃ τὰ γνῶριμα.

Διὰ τοὺς πεπειραμένους εκπαιδευτικούς ἡ ὁδὸς εἶναι λίαν γνωστὴ καὶ εὐβάτος. Ὡς παρατεθῶσιν ἐν τούτοις ὀλίγα τινὰ ἐκ τῶν σημείων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται συχνότερον εἰς τὸ ἐξωσχολικὸν καὶ ἐξωσχολικὸν των ἔργον καὶ εἶναι προσιτὰ καὶ εὐεπίφορα γενικῶς, ὡς ἀφετηρία διὰ περαιτέρω ἐργασίας, ἵνα εἰσαχθῶσιν οἱ νέοι δ/λοι εἰς τὸ πνεῦμα τῆς κοινωνικῆς καὶ κοινοτικῆς προόδου.

Α. Μαθητικαὶ Ὅμαδες

Ὁ εκπαιδευτικὸς ἐντὸς τῆς τάξεώς του πρὸς δημιουργίαν διὰ τοὺς μαθητάς του πνεύματος Κοινωνικοῦ θὰ τείνῃ εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν γνωστῶν Μαθητικῶν Ὅμάδων, ἐκ 5—6 μαθητῶν.

Σκοπὸς τῶν Μαθητικῶν Ὅμάδων τούτων θὰ εἶναι ὁ γνωστός: διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ ἀνάπτυξιν πνεύματος ἀλληλοβοηθείας, ἀλληλεγγύης, συνεργασίας, ἀγάπης, φιλίας, κατανοήσεως τοῦ συμμαθητοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς προσωπικότητος καὶ ὡς μονάδος εὐρυτέρας Κοινωνίας, ἐν ἰσοτιμίᾳ καὶ σεβασμῷ.

Πρὸς ταῦτο ἡ Μαθητικὴ Ὅμας θὰ ἐμφανίσῃ ὁμαδικὰς ἐνεργείας καὶ δράσεις ἀπροσώπους, ὡς μία καλὴ οἰκογένεια.

Ειδικώτερον τὰ καθήκοντα τῶν Μαθητικῶν Ὁμάδων, ὑπὸ ἀρχηγόν, ταμίαν κλπ. θὰ εἶναι :

1) Ἡ ἀλληλοβοήθεια τῶν μελῶν τῆς ὁμάδος εἰς τὴν μελέτην, κατ' οἶκον καὶ ἐν τῷ Σχολείῳ, τῶν διαφόρων μαθημάτων, συλλογὴν ὑλικοῦ διδασκαλίας διαφόρων μαθημάτων, ἀνακοινώσεις διαφόρους κλπ.

2) Ἡ ἐπίβλεψις καὶ ὑπευθυνότης κατὰ χρονικὸν διάστημα ἑβδομάδος (ἑβδομάς ὑπηρεσίας) εἰς διαφόρους τομεῖς ἀρμοδιότητος ἥτοι εἰς καθαριότητα, ἀφαισίων καὶ θέρμανσιν αἰθούσης, εὐταξίαν κατὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἐξοδον τῶν μαθητῶν ὅλης τῆς τάξεως καὶ κατὰ τὰ διαλείμματα κ. τ. τ.

3) Ἡ ἐπίβλεψις εἰς τὴν εὐτακτον διανομὴν καὶ λήψιν τοῦ ροφήματος, τοῦ συσσιτίου κ.λ.π.

4) Ἡ παροχὴ βοηθειῶν εἰς μικροατυχήματα συμμαθητῶν των.

5) Ἡ ἰδρυσις καὶ ἐπιμέλεια τοῦ φαρμακείου τῆς τάξεως.

6) Ἡ δημιουργία μικροῦ ταμείου τῆς ὁμάδος πρὸς ἀντίκρουσιν ἀπλῶν ἀπροόπτων καταστάσεων τῶν μελῶν της.

7) Τέλος ἡ συνεργασία μὲ τὰς ὑπολοίπους ὁμάδας τῆς τάξεως εἰς εὐρύτερους τομεῖς κοινοπραξίας.

Αἱ μαθητικαὶ Ὁμάδες διὰ τῶν ὡς ἄνω δραστηριοτήτων των θ' ἀποτελέσωσι τὴν βάσιν πρὸς εἰσαγωγὴν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως.

Ἀξιόλογοι Μαθητικαὶ Ὁμάδες, μὲ συμμετοχὴν μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ μελῶν εἶναι αἱ πασίγνωστοι διὰ τὴν κοινωνικὴν καὶ ἐθνικοθρησκευτικὴν δράσιν των Ὁμάδες τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, τοῦ Προσκοπισμοῦ, τοῦ Ὁδηγισμοῦ καὶ τῶν Ἐρυθροσταυριτῶν. Περὶ τούτων ὑπάρχουσιν εἰδικοί κα-
νονισμοί.

Β'. Μαθητικὴ Κοινότης

Ἐξελισσομένων ὁμαλῶς τῶν Μ. Ο., ὁ διδ/λος θὰ προβῇ δι' αὐτῶν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς Μαθητικῆς Κοινότητος τῆς τάξεώς του. Ἀπασα δηλ. ἡ τάξις θὰ ἀποτελέσῃ μίαν Κοινότητα, θὰ διοικῆται ὑπὸ Συμβουλίου μὲ Πρόεδρον, Ταμίαν, Γραμματέα καὶ μέλη, ἐκλεγομένους διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας, καθ' ἑκάστον δίμηνον ἢ τρίμηνον.

Τὰ καθήκοντα καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς Μαθητικῆς Κοινότητος θὰ εἶναι εὐρύτερος κύκλος ἐργασιῶν τῶν Μαθητικῶν Ὁμάδων, συντονισμός καὶ ἀξιοποίησις των. Πέραν δὲ αὐτῶν καί :

1) Δημιουργία βιβλιοθήκης τῆς τάξεως.

2) Καλλιέργεια σχολικοῦ κήπου (ἀνθῆ, δένδρα, λαχανικά).

3) Περιποίησις ζώων σχολικοῦ ζωοτροφείου (κυψέλαι, κόνικλοι, κ. λ. π.)

4) Ἰδρυσις σχολικοῦ μουσείου (μὲ διαφόρους συλλογὰς καὶ ἔργα μαθητικά).

5) Δημιουργία ταμείου τάξεως διὰ γνωστούς σκοπούς.

6) Ὁργάνωσις σχολικῶν ἑορτῶν τάξεως.

7) Ὁργάνωσις διαφόρων ἐξομήσεων τάξεως.

8) Ὁργάνωσις διαλέξεων ὑπὸ μαθητῶν καὶ ἀνακοινώσεις.

9) Ὁργάνωσις ραδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν «τῆς σχολικῆς ὥρας» (προκειμένου περὶ σχολείων πόλεων) κ.λ.π.

10) Συνεργασία μὲ τὰς συναδέλφους Σχολικὰς Κοινότητας διὰ κοινὰ ἔργα καὶ ἐκδηλώσεις τῶν Σχολείων.

Περὶ τῶν Μαθητικῶν Ὁμάδων καὶ Κοινοτήτων καὶ τῆς Κοινωνικῆς Ἀγωγῆς ἔχουσιν ἰδιαιτέρως ἀσχοληθῆ κορυφαῖοι Παιδαγωγοὶ τοῦ συγχρόνου σχολείου εἰς διάφορα συγγράματά των ὡς οἱ κ. κ. Ἐξαρχόπουλος, Καλλιάφας, Σπετσιέρης κ.λ.π. Ἰδιαιτέρως συνιστᾶται τὸ σπουδαῖον σύγγραμμα τοῦ Παιδαγωγοῦ κ. Γεωργίου Ζομπανάκη, τέως Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου καὶ Προέδρου τῆς Παιδαγωγικῆς Ἑταιρείας ἤδη, ἐπιγραφόμενον «Τὰ Ἀγροτικά μας Σχολεῖα», ἐπεὶ δὲ ἐκεῖ γίνεται εὐρύτερα ἀνάπτυξις τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς σημασίας τῶν Μαθητικῶν Κοινοτήτων, ὡς καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας των καὶ ἐπειδὴ ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μας χωρίον.

Γ'. Σχολικοὶ Συνεταιρισμοὶ

Ἄλλη Σχολικὴ μορφή Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως εἶναι οἱ Σχολικοὶ Συνεταιρισμοί, οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἐξαιτίας λειτουργοῦσιν εἰς πολλὰ Σχολεῖα καὶ ἐξυπηρετοῦσι πολυπλῶς τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ τὰς ἀνάγκας ὅλων τῶν μαθητῶν, ὅλων τῶν τάξεων τοῦ Σχολείου. Ἐξ ἐκθέσεων διαφόρων Διευθυντῶν Σχολείων πιστοῦται, ὅτι οἱ Σχολικοὶ Συνεταιρισμοὶ καλλιεργοῦν παιδιόθεν τὸ συνεταιριστικὸν πνεῦμα, τὸ ὅποιον τόσον ἀπαραίτητον τυγχάνει εἰς τὴν ἀνέλιξιν τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς στάθμης τῶν χωριῶν καὶ γενικώτερον τῶν παραγωγικῶν μας τάξεων καὶ ἰδίως εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ ἀλματωδῶς ἐξελίσσεται καὶ ἀναζητεῖ ἀξιοποιήσεις τῶν προϊόντων καὶ καταναλωτικὰ κέντρα.

Περὶ τῶν σχολικῶν Συνεταιρισμῶν ἀξίζει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἀξιόλογον βιβλίον τῆς κ. Τζωρτζάκη Φωτεινῆς, ἐπιγραφόμενον «Ἡ Συνεταιρικὴ μας Ἀνθολογία», τὸ ὅποιον ἔχει διανεμηθῇ πρὸ ἔτους εἰς ὅλας τὰς Σχολικὰς βιβλιοθήκας.

Δ'. Μαθητικαὶ Κατασκηνώσεις

Ἰδανικὴ μορφή καλλιέργειας τῶν μαθητῶν καὶ εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὴν οὐσίαν τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως καὶ τῆς Κοινωνικότητος, ἀποτελοῦν αἱ Μαθητικαὶ Κατασκηνώσεις, εἰς τὰς ὁποίας τὸ κοινωνικὸν πνεῦμα τοῦ συνανήκειν, τοῦ συζῆν, τοῦ συνεργάζεσθαι, συναποδίδειν καὶ συνευθύνεσθαι ἐμφανίζεται ἐν τῇ ὑψίστῃ αὐτοῦ τελειότητι. Εἶναι τὸ προοίμιον τῆς Ἰδανικῆς Πλατωνικῆς Πολιτείας; Δεῖγμα ὁμοῦ καλὸν τῆς Σπαρτιατικῆς.

Θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἐκταθῶμεν διὰ τὸν ἱερὸν καὶ ἐθνικὸν θεσμόν τῶν Μαθητικῶν Κατασκηνώσεων, εἰς τὰς ὁποίας οἱ Ἑλληνόπαιδες λαμβάνουσι θαυμασιωτάτην ὑγιεινὴν περίθαλψιν καὶ ταυτοχρόνως ὑπέροχον πνευματικὴν καὶ κοινωνι-

κὴν μόρφωσιν. Εἶναι τόσον γνωστὴ εἰς τοὺς ἑκπαιδευτικούς. Ἐδῶ τὸ πνεῦμα τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως ἀπὸ Παιδαγωγικῆς πλευρᾶς εὐρίσκει τὴν τελειωσὶν του. Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, ὅπως πάντες οἱ Ἑλληνόπαιδες, πένητες καὶ πλούσιοι, ἐπίνοσοι καὶ ὑγιεῖς, ἀστοὶ καὶ ἀγρόται, ζήσωσιν ἐπὶ δύο τοῦλάχιστον κατασκηνωτικὰς περιόδους τὴν ζωὴν τῆς θαυμαστῆς αὐτῆς μορφῆς τῆς Ἀγωγῆς, ποῦ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἡ Πατρίς μας σήμερον.

Τὰ λεχθέντα ἀνωτέρω ἀφοροῦν εἰς τὸν ρόλον τοῦ διδασκάλου ἐντὸς τῆς τάξεώς του καὶ ἐντὸς τοῦ σχολείου του διὰ τὴν ἀνάπτυξιν Κοινωνικοῦ καὶ Κοινοτικοῦ Πνεύματος εἰς τοὺς μαθητάς. Γνωστά δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον.

Ε'. Κοινωνικὴ δράσις καὶ κοινοτικὴ ἀνάπτυξις

Περαιτέρω ἑξεταστέον, τίς ὁ ρόλος τοῦ εκπαιδευτικοῦ καὶ τοῦ σχολείου ἐντὸς τῆς Κοινότητος καὶ τῆς Κοινωνίας πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ καὶ ἐκπολιτιστικοῦ ἐπιπέδου αὐτῆς.

Καὶ ἡ περίπτωσις αὕτη δὲν εἶναι ἀγνωστος, διότι ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὴν καλουμένην Κοινωνικὴν καὶ Ἐξωσχολικὴν δράσιν δι/λων καὶ δι/σών.

Καὶ ἡ δι/σα καλεῖται τῶρα ν' ἀναπτύξῃ ὅλον τὴν τὸν ἐκπολιτιστικὸν δυναμισμόν μετὰ τὴν ἐπιρροήν της εἰς τὰς γυναῖκας καὶ νεάνιδας τοῦ χωρίου, εἰς εὐρύτατα πλαίσια οἰκογενειακοῦ κυρίως, ἀλλὰ καὶ κοινωνικοῦ πεδίου.

Ἀλλ' ἡ δράσις δι/λου καὶ δι/σης διὰ νὰ τελεσφορήσῃ ἐτι μᾶλλον καὶ διὰ νὰ ἐπενεργήσῃ ἐπωφελῶς εἰς τὴν Κοινοτικὴν Ἀνάπτυξιν τοῦ χωρίου, πρέπει νὰ συνδυάζεται μετὰ τὴν στενὴν συνεργασίαν καὶ κατανόησιν ὅλων τῶν Κοινοτικῶν Παραγόντων τοῦ τόπου.

Διὰ τοῦτο ὁ εκπαιδευτικός λειτουργὸς ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ εἶναι ἐνεργὸν μέλος τῆς νομοθετηθείσης ἤδη καὶ καθορισθείσης Τοπικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως. Ὡς μέλος αὐτῆς θὰ λαμβάνῃ γνώσιν καὶ θὰ ἐκφέρῃ γνώμην περὶ πάντων τῶν ἐκτελεστέων κοινῶν ἔργων καὶ ὁργανωτέων κοινωνικῶν ἐκδηλώσεων. Θὰ συζητῇ εὐγενῶς καὶ προθύμως μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Τοπικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τῶν ὑπὸ ἐκτέλεσιν ἔργων, θὰ ἀξιολογῇ αὐτὰ καὶ θὰ τὰ προϋπολογιστῇ κατὰ σειρὰν τῆς ἀναγκαιότητός των. Οἰκοθεν νοεῖται, ὅτι διὰ τὸν εκπαιδευτικὸν λειτουργὸν ἡ προτεραιότης τῶν σχολικῶν καὶ διδασκαλικῶν ἔργων θ' ἀποτελῇ σταθεράν του μέριμναν, ἡ δὲ πνευματικὴ κίνησις κορωνίδα τῆς δράσεώς του, δεῖγμα τῆς ἐπιστημονικῆς του καὶ ἀνθρωποπλαστικῆς του ἱκανότητος.

Ἐπιβάλλεται νὰ ἰδρῦσῃ «Σύλλογον Γονέων καὶ Κηδεμόνων» τοῦ σχολείου, εἰς τὸν ὁποῖον πλείστα ὅσαι προσωπικότητες τῆς Κοινότητος θὰ εἶναι μέλη καὶ διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἀναπτύχῃ κυρίως καὶ θὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ «Συνεργασία Σχολείου καὶ Οἰκογενείας» καὶ δι' αὐτῆς ἡ ὁμαλὴ εἰσόδος εἰς τὸ κοινωνικὸν πνεῦμα.

Ἰδιαιτέρως συνιστᾶται ἡ στενὴ συνεργασία τῶν διδασκάλων καὶ ἡ ἐπαφὴ τῶν μετὰ τοὺς ἄλλους Κοινο-

τικὸν παράγοντας, δηλ. Πρόεδρον Κοινότητος, Συνεταιρισμοῦ, Προοδευτικῶν κ.λ.π. Συλλόγων, Κοινοτικῶν Ἰατρῶν, Γεωπόνων, Ἀρχηγῶν «Σπιτιοῦ Παιδιοῦ» κ.λ.π. καὶ ἰδιαιτέρως μετὰ τὸν Ἱερέα.

Στενὴ συνεργασία πρέπει νὰ ὑφίσταται μετὰ τὸν Ἐκκλησίας καὶ Σχολείου, ὡς καὶ Στρατοῦ καὶ Σχολείου καὶ λοιπῶν τοπικῶν Ἀρχῶν.

Διὰ τοιούτων ἐπαφῶν καὶ συνεργασιῶν θ' ἀναπτύξῃ ὁ εκπαιδευτικός πρωτοβουλίαν καὶ δράσιν εἰς κοινὰ ἔργα τοῦ χωρίου ὡς εἶναι π. χ.

- 1) Ἀνέγερσις Διδασκηρίου.
- 2) Ἀνέγερσις Ἐκκλησίας.
- 3) Ἰδρυσις Γυμναστηρίου.
- 4) Ἐξωραϊσμός πλατειῶν κ.λ.π.
- 5) Ἀναδασώσεις.
- 6) Δενδραφυτεύσεις κοινοχρήστων χώρων.
- 7) Ὑδρεύσεις καὶ Ἀρδεύσεις τοῦ χωρίου.
- 8) Ἐξυγίανσις καὶ πλείστα τοιαῦτα ἔργα.

Μεγάλῃ ἐπιτυχίᾳ θὰ ἦτο ἐν τούτοις καὶ ἡ δημιουργία εἰς κάθε χωρίον «Πνευματικοῦ Κέντρου» ἐγκαθισταμένου εἰς εὐπρεπὲς οἶκημα. Νὰ ἔχῃ τοῦτο εὐρυχωροτάτην αἶθουσαν διὰ διαλέξεις, θεατρικὰς παραστάσεις, κινηματογραφικὰς προβολὰς καὶ συγκεντρώσεις, νὰ ἔχῃ ραδιόφωνον, βιβλιοθήκην, ἀναγνωστήριον, μουσεῖον, τηλέφωνον κλπ. ὥστε ν' ἀποβῇ εἰς κέντρον κινήσεως καὶ εἰς ἀφετηρίαν δράσεως, ὡς φάρος τοῦ χωρίου, ἀκτινοβολῶν πολιτισμόν. Εἰς τὸ Πνευματικὸν Κέντρον τοῦτο θὰ ἐδρεύῃ ἡ Ἐπιτροπὴ Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως.

Βεβαίως διὰ τῶν ἀνωτέρω ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ σχολεῖον δὲν πρόκειται νὰ λύσωσιν ὀριστικῶς καὶ τελεσιδικῶς τὸ πρόβλημα τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως ἐκάστου τόπου, διότι αἱ ἀρμοδιότητές των, τοῦλάχιστον αἱ ὕλικαι, εἶναι ἀπεριορίστως μικραί. Οὐτε ὁ δι/λος θ' ἀποστῇ ἐκ τοῦ κυρίως διδασκτικοῦ καὶ παιδαγωγικοῦ του ἐν τῇ τάξει του ἔργου, ἔργου ἐκ τοῦ ὁποίου κρίνεται ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἡ ἀποτυχία εἰς τὰ ὑπαλληλικά του καθήκοντα. Ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἡ προσωπικότης του, ἡ ἠθικὴ συμπαράστασις καὶ τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον του θὰ συντελέσωσιν, ὅπως ὑπεγείρωσι καὶ ἀνυψώσωσι τὰ ἐνδιαφερόντα καὶ τὰς φροντίδας καὶ τῶν ἄλλων Κοινοτικῶν Παραγόντων, δι' ἐπίπλυσιν τῶν ἀπασχολούντων τὸ κοινὸν τοῦ χωρίου προβλήματα.

Διότι, τίς δὲν θὰ συγκινηθῇ, βλέπων τὰς μαθητικὰς Ὁμάδας καὶ Κοινότητας μετὰ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς εκπαιδευτικούς νὰ ἐξομῶσιν καὶ νὰ ἐργάζωνται, ἔστω καὶ συμβολικῶς ἐνίοτε, εἰς ἔργα κοινῆς ὠφελείας καὶ κοινῆς προόδου;

Τίς γονεὺς, τίς ἀδελφὸς ἢ τίς κηδεμὼν δὲν θὰ ὑποκινηθῇ καὶ δὲν θὰ κινηθῇ νὰ δράσῃ, ὅσάκις βλέπῃ τὸν κηδεμονευόμενον παρ' αὐτοῦ μαθητὴν, ὁρμῶντα εἰς τοιαῦτα εὐγενῆ καὶ ὠραία κοινὰ ἔργα ἢ κηρύττοντά τὸ κοινὸν καθήκον;

Τίς ἐπίσης ἐνήλικος μαθητὴς τῶν Νυκτερινῶν Σχολείων, τῶν Ἐπιμορφωτικῶν Κέντρων, τῶν Σπιτιῶν τοῦ Παιδιοῦ, τῶν Ἀγροτολεσχῶν κ.λ.π. δὲν θὰ πρωτοστατήσῃ ὑποκινούμενος καὶ καθοδηγούμενος ὑπὸ τοῦ διδ/λου τῶν εἰς ἔργα Κοινο-

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

Ο ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓ ΩΣ ΜΕΣΟΝ ΑΓΩΓΗΣ

ΔΙΟΓ. ΝΤΑΦΥΛΛΗ

— Μετ/ντος Δημ/λου —

Δὲν ὑπάρχει ὕλικόν στοιχείον, ζωϊκὴ μονὰς ἢ ἀτομικότης, ἥτις νὰ ὑφίσταται τελείως ἀνεξάρτητος.

Εἰς τοιοῦτος κανὼν μιᾶς γενικευμένης σχετικότητος ἐμφανιούσης τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις καὶ ἀλληλεπιδράσεις, εὕρισκε τὴν ἐφαρμογὴν καὶ τὴν ἰσχύν του εἰς τὰ φυσικὰ ἢ ψυχικὰ γεγονότα, τὰ φαινόμενα καὶ τὰς καταστάσεις.

«Πάντα βεῖ» ἔλεγεν ὁ ἀρχαῖος φιλόσοφος Ἡρακλείτος.

Πράγματι· ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς εἶναι ἀρκετόν, ἵνα πείσῃ ἡμᾶς, ἐπὶ τοῦ ἀπολύτου τῆς ἀληθείας ταύτης.

Διότι ἡμέραν καὶ νύκτα, χθές, σήμερον ἢ αὔριον τὰ πάντα συμπλέκονται, κινουῦνται, ρέουσι, ἐξελλίσσονται καὶ παράγουσι ἢ συνθέτουσι νέας μορφάς, νέα φαινόμενα, καταστάσεις ἢ ἀτομικότητας, διὰ τῶν ἰδίων βασικῶν στοιχείων καὶ φορέων ὑπάρξεως, τοῦ ὄντως ὄντος.

Λαοὶ ἔρχονται καὶ παρέρχονται. Πολιτισμοὶ μεσουρανοῦσι καὶ ἀργότερον καταποντίζονται εἰς τὴν δίνην τῆς ροῆς τῶν αἰώνων.

Καὶ ὑπὲρ πάντων εὕρισκεται τοποθετημένος ὁ ἀνθρώπος, ἡ κορωνὶς τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου.

Ἡ φύσις εἶναι δι' αὐτόν καὶ οὗτος διὰ τὴν ἀναγνώρισιν, τὸν θαυμασμόν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν λατρείαν τῆς γενεσιουργοῦ δυνάμεως τῶν ὄντων, τῇ ἐλευθέρᾳ βουλήσει τῆς ἀτομικότητος καὶ τῆς προσωπικότητός του.

Ἄνευ τοῦ σκεπτομένου καὶ λογικοῦ ἀνθρώπου οὐδὲν νόημα ἢ σκοπὸν θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἡ δημιουργία τοῦ σύμπαντος.

~~~~~
τικῆς Ἀναπτύξεως;

Τοιοιούτῳ νομίζομεν, ὅτι ὁ ἐκπαιδευτικὸς (μετὰ τοῦ σχολείου) δύναται νὰ δημιουργήσῃ διὰ τοῦ παραδείγματός του ὡραίας ἐκδηλώσεις εἰς ἔργα Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως καὶ νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν καὶ δράσιν σύμπαντα τὸν Ἀνθρώπινον Παράγοντα τοῦ χωρίου πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ εὐγενεστάτου σκοποῦ του τῆς ἀνυψώσεως δηλονότι τοῦ μορφωτικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῆς Κοινότητος.

Τοιοιούτῳ (ἐν συντομίᾳ καὶ ἐπικαίρως γράφοντες τὴν παροῦσαν) φρονοῦμεν, ὅτι πρέπει νὰ συνεργάζωνται οἱ πνευματικοὶ καὶ τεχνικοὶ παράγοντες τοῦ τόπου, οἱ ἡγέται αὐτοῦ καὶ ὁ λαός, ἵνα ἐπιτευχθῇ καὶ διασφαλισθῇ ἡ εὐημερία, ἡ πρόοδος καὶ ἡ Δόξα τῆς Ἑλληνικῆς μας Πατρίδος «Θαρσεῖν χρή».

Ἐδεσσα τῇ 4 - 2 - 1961

Γεώργιος Πάλλας

Ἐπιθ/τῆς Δημ. Σχολείων Ἐδέσσης

Διότι, ἐπέκεινα τοῦ Δημιουργοῦ, μόνον ὁ ἀνθρώπος, ἐξ ὅλων τῶν δημιουργημάτων, κτισμάτων καὶ ποιημάτων, ἔχει συνείδησιν τῆς ὑπάρξεώς του.

Οὗτος ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ.

Τὰ ἄψυχα ὑπάρχουν μόνον διὰ τὸ παρόν.

Ἀντίθετα ὁ ἀνθρώπος, διὰ τῆς ἀφαιρετικῆς ἱκανότητος τῶν διανοητικῶν του λειτουργιῶν, προσβλέπει πλὴν τοῦ παρόντος καὶ πρὸς τὸ παρελθόν καὶ πρὸς τὸ μέλλον.

Τοῦτο εἶναι ἐν τῶν πλέον βασικῶν χαρισμάτων, δι' ὧν ἐπροικίσθη οὗτος, ὅπερ ὠδήγησεν αὐτὸν εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν.

Τὰ γνωσιολογικὰ πνευματικὰ στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης ἀτομικότητος ἀποτελοῦσι ἀριστον ἐμπειρικὸν θυσσαυρόν.

Βεβαίως ἡ ἐμπειρία εἰς ὑποτυπώδη ἔννοιαν καὶ μορφήν ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ κατώτερα ζῶα, τὰ ἔρπετά, τὰ πτηνὰ καὶ εἰς τὰ ἀνώτερα θηλαστικά.

Ἄλλ' εἰς αὐτὰ τὰ ζῶα ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ ἐμπειρία ἀποκτάται διὰ τῆς ἐνστικτώδους μιμήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξαφανίζεται ὁμοῦ μετὰ τοῦ θανάτου τῆς ἀτομικότητος, τοῦ ζώου δηλαδὴ τὸ ὅποιον τὴν ἀπέκτησε.

Ἐδῶ ἀκριβῶς εὕρισκεται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι δηλαδὴ ὄχι μόνον ἀποκτᾷ τὰ γνωσιολογικὰ ἐμπειρικὰ στοιχεῖα διὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς μιμήσεως, ἀλλὰ τὰ συμπλέκει καὶ τὰ συσχετίζει, τὰ συγκρίνει καὶ τὰ ὑπολογίζει καὶ τὰ κατεργάζεται, εἰς τρόπον ὥστε νὰ παράγῃ νέας ἐμπειρίας καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν μετάδοσιν καὶ ἐξασφάλισιν τοῦ γνωσιολογικοῦ του θησαυροῦ ἐν τοῖς ἐπιγιγνομένοις καὶ μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἀτομικότητος.

Ἀποτέλεσμα τούτων εἶναι τὸ προβάδισμα καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐναντι τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων καὶ ἡ γέννησις τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὅ,τι καλοῦμεν ἀνθρωπότητα ἀποτελεῖται ἐκ τῶν πανταχοῦ τῆς Γῆς ζώντων ἀτόμων, ἐν δεδομένη στιγμή ἢ ἐποχῇ, ἅτινα φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν τὸ σωματικόν, βιοψυχικόν καὶ ἠθοπνευματικὸν κληρονομικὸν φορτίον τοῦ παρελθόντος καὶ τὴν ἱκανότητα διαιωνίσεώς των εἰς τὸ μέλλον.

Ὅ,τι ὀνομάζομεν πολιτισμὸν ἐν τῷ ἐκάστοτε παρόντι, ἀποτελεῖ τὸ ἐπιστέγασμα τῶν μόχθων καὶ προσπαθειῶν τοῦ ἀνθρώπινου γένους, ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς ἐμφανίσεώς του ἐν τῇ ἱστορικῇ πραγματικότητι ἕως σήμερον.

Πολιτισμός είναι ἡ ἐκδήλωσις τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς ὕλης.

Πᾶν μὴ φυσικὸν εἶναι τεχνητὸν καὶ πᾶν τεχνητὸν εἶναι ἀποτέλεσμα κατεργασίας πνευματικῆς ἢ ὑλοποιημένης δυνάμεως καὶ μορφῆς τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος.

Ἐξ οὗ καὶ ὁ πολιτισμός εἶναι τεχνητός.

Ἄλλ' αἱ πολιτιστικαὶ ἀξίαι εἶναι δημιουργήματα τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων.

Ἡ κοινωνικότης εἶναι εἰς τῶν δυνατότερον καὶ σπουδαιότερον συντελεστῶν τῆς μορφοποιήσεως ἢ ὑλοποιήσεως τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀνθρώπου, ἥτοι τῆς νοήσεως, τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ συναισθήματος.

Ὅ,τι ἐπραγματοποίησεν ὁ ἀνθρώπος τὸ ἐπέτυχεν διὰ τῆς συνεργασίας.

Ὁ ἀνθρώπος κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην εἶναι φύσει πολιτικὸν (κοινωνικὸν) ζῷον.

Ἡ κοινωνικότης εἶναι συνυφασμένη μετὰ τὴν ἐμφάνισιν εἰς τὸ προσκύνιον τῆς ὑπάρξεως ἀκόμη καὶ αὐτοῦ τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου.

Μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι κατ' ἀρχὴν εἶχεν ἐμβρυώδη καὶ ὑποτυπώδη μορφήν ὁμάδος, οἰκογενείας, γένους, ἅτινα ἦσαν σύνολα ἀτόμων ζώντων διὰ τοῦ κυνηγίου, τῆς ἀλείας, τῆς βοσκῆς ποιμνίων καὶ πρωτογόνου γεωργίας.

Οὕτω ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνετελέσθη τὸ θαῦμα τῆς δημιουργίας τοῦ πολιτισμοῦ.

Αἱ ὀλίγαι ἀνέν συστήματος, θεμελιώδεις καὶ ἀνάμεικτοι φαντασίας καὶ συναισθήματος γνώσεις ἐκ τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος τοῦ ἀνθρώπου, ἀπετέλεσαν τὸν θεμέλιον λίθον ἐμπειρικῆς γνώσεως συγκεχυμένης μορφῆς καὶ περιεκτικότητος.

Ὅποیان εἰκόνα παρουσιάζει ὁ ἀνθρώπος τῆς βρεφικῆς ἡλικίας τοιαύτη ἀκριβῶς ἦτο καὶ ἡ ἐμπειρικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἡμιαγρίου προϊστορικοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Οἱ πρόγονοί μας αὐτοὶ παρετήρουν τοὺς τρόπους ἐνέργειας καὶ τὰ μέτρα προφυλάξεως τῶν πρεσβυτέρων κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν φυσικῶν κινδύνων, τὴν εὐρεσίαν καὶ παρασκευὴν τῆς τροφῆς, τὴν κατασκευὴν διαφόρων ὀργάνων, ἐργαλείων, ὅπλων καὶ τῶν ἐν γένει χρειωδῶν ἀντικειμένων ἅτινα καθίσταν τὸν βίον πλέον ἀνετον καὶ ἀσφαλῆ καὶ ἐμιμοῦντο καὶ οὗτοι ὁμοίως.

Ἀλλὰ μόνον, ἡ παρατήρησις καὶ ἡ διὰ τῆς μιμήσεως μετατροπὴ τῆς εἰς ἐμπειρικὴν ἐκφραστικὴν ἐνέργειαν τῶν χειρῶν, δὲν ἦτο ἀρκετὴ νὰ ἐξωθήσῃ τὸν ἀνθρώπον εἰς τὴν κοινωνικότητα καὶ ἐν συνεχείᾳ κατόπιν εἰς τὸν πολιτισμόν.

Ἦτο πρὸς τοῦτοις ἀπαραίτητος ἡ συνεργασία τῶν ἀτόμων τῶν ὁμάδων καὶ τῶν γενῶν καὶ ἡ προαγωγή τῶν εἰς κοινωνικὸν σύνολον.

Διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ αὕτη ἡ συνεργασία τῶν σωματικῶν, πνευματικῶν καὶ συναισθηματικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ὑπαρξῇ ἐν μέσον ὅπερ θὰ ἦτο τὸ ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ σκέψις θὰ ἐξεφράζετο καὶ θὰ μετεδίδετο ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον.

Τὸ ὄργανον τοῦτο δὲν ἤργησεν νὰ εὕρεθῇ ἐξελιχθὲν ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν ἐνάρθρων κραυγῶν,

ἐπιφώνηματων καὶ κινήσεων καὶ νὰ τελειοποιηθῇ εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν καὶ νὰ περιέχῃ τοιαύτας θαυμασίας ιδιότητας, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουσιν εἰς ὃ,τι ὀνομάζομεν γλῶσσαν.

Ἐφ' ἐξῆς ἡ ἐμπειρικὴ γνώσις μεταδίδεται εἰς τοὺς ἐπιγιγνομένους διὰ τῆς προφορικῆς παραδόσεως.

Ἡ συνδιαλλαγή τῶν ἀνθρώπων ἐπλησίασεν αὐτοὺς ἔτι περισσότερον, ἤρχισαν ν' ἀποκτοῦν κοινὴν συνείδησιν καὶ ἐδημιουργήθησαν δεσμοί, ἡθῆ, ἔθιμα καὶ παραδόσεις ὥστε νὰ συντελεσθῇ ἡ κοινωνικὴ ὀργάνωσις.

Ἀλλὰ μετὰ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων, διὰ τῆς ἐξελίξεως τῶν ὀργανισμῶν, τῆς βελτιώσεως τῶν γεωφυσικῶν καὶ κλιματολογικῶν συνθηκῶν, τῆς μονίμου ἐγκαταστάσεως καὶ τῆς ἀποκτήσεως ἰδιοκτησίας προέκυψαν δύο μεγάλαι ἀνάγκαι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

Πρῶτον ἦτο πλέον ἀναγκαῖον ἡ σκέψις, ἡ ἐμπειρικὴ γνώσις, ὁ προφορικὸς λόγος νὰ μεταφέρηται εἰς μακρυνὰς ἀποστάσεις, ὅπου δὲν φθάνει ἡ ἡχητικότης τῆς ἐκφράσεως.

Δεύτερον αἱ ἐμπειρικαὶ γνώσεις ἐπολλαπλασιάσθησαν τόσο πολύ, ὥστε καθίστατο προβληματικὴ ἡ διατήρησις τῶν ἐν τῇ μνήμῃ καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἐξασφάλισις τῆς μεταδόσεως τῶν εἰς τὰς ἐπομένας γενεάς, διὰ μόνης τῆς προφορικῆς παραδόσεως.

Τὰ προβλήματα ταῦτα ἔλυσε ὁ ἀνθρώπος, διὰ τῆς ἐπινοήσεως συμβολικῶν παραστάσεων, σχημάτων καὶ εἰκόνων ὑλικῆς μορφῆς αἱ ὁποῖαι ἐξέφραζον νοητικῶς τὴν ὁμιλίαν (ἱερογλυφικὴ γραφή).

Βαθυδὸν ἐτελειοποιήθησαν, ἡπλουστεύθησαν καὶ διεμορφώθησαν εἰς γραπτὸν λόγον, εἰς τὸν ὅποιον κατεγράφη καὶ κατεχωρήθη ὁ ἐμπειρικός κόσμος τῆς γνώσεως.

Ἡ ἀνακάλυψις τῆς γραφῆς, ὁ ἐμπλουτισμὸς τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας διὰ περισσοτέρων καὶ σαφεστέρων ἐννοιῶν ἐπλούτισαν τὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία ἀντιστρόφως καλλιεργούμενη καὶ τελειοποιούμενη ἔδωκε νέαν ζωογόνον δημιουργικὴν πνοήν, εἰς τὴν ἐκφρασίαν τῶν σκέψεων, τὴν διατύπωσιν λεπτοτέρων διανοημάτων καὶ τὴν ἐπαρσιν τῆς ζωῆς εἰς ὑψηλότερας ἀνατάσεις πολιτιστικῆς προόδου.

Ὁ ἐκπολιτιστικὸς ρόλος τὸν ὅποιον διαδραματίζει ἐφ' ἐξῆς ἡ γλῶσσα εἶναι τεράστιος καὶ ἀνυπολόγιστος.

Διότι δι' αὐτῆς ἐκδηλώνονται ὅλαι αἱ πνευματικαὶ καὶ ψυχικαὶ δυνάμεις τοῦ ἀνθρωπίνου ἔγῳ.

Γλῶσσα καὶ χεὶρ εἶναι τὰ ὄργανα τὰ ὁποῖα δημιουργοῦν τὸν πολιτισμόν, διὰ τῆς διατυπώσεως τοῦ ἐμπειρικοῦ κόσμου ἡ μία καὶ διὰ τῆς τεχνικῆς δεξιότητος ἡ ἄλλη.

Εἰς αὐτὴν τὴν συνεργασίαν τῶν δύο ὀργάνων πρυτανεύει ἡ γλῶσσα ὡς ἐκφρασις ἢ ὡς γραφή.

Διότι ἡ ἐμπειρικὴ γνώσις ταυτίζεται πλέον μετὰ τῆς γλώσσης, ἡ δὲ οὐσία τῆς γλωσσικῆς

τυποποιημένης διανοητικής εμπειρίας κατευθύνει και τὸ πνεῦμα καὶ τὴν τέχνην.

Ὁλόκληρον συνεπῶς τὸ οἰκοδόμημα τοῦ πολιτισμοῦ μας εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐμπειρικής ἀνθρωπίνης δραστηριότητος εἰς τὴν γλωσσικὴν πνευματικὴν, ψυχικὴν καὶ συναισθηματικὴν τῆς μορφῆν.

Διὰ ταῦτα καὶ ἡ γλῶσσα ὑπὸ πάντων θεωρεῖται ὡς τὸ εὐγενέστερον καὶ ὑψηλότερον θεῖον δῶρον εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ἡ γλῶσσα κατέστη πλέον ἐν σῶμα μετὰ τῆς διανοήσεως, διότι αὕτη, ἡ διανόησις, ἐμορφοποιήθη καὶ ἐσχηματοποιήθη ὡς γλωσσικὸν ὕλικόν παραστατικῶν ἐννοιῶν.

Ἡ ὁλρὲν ἀνάπτυξις τῶν λέξεων καὶ τοῦ τρόπου ἐκφράσεως αὐτῶν συνεπάγεται καὶ τὸν πολλαπλασιασμόν τῶν ἐννοιῶν τῆς διανοήσεως.

Πρὶν ἡ γραφὴ χρησιμεύει διὰ τὴν ὑλοποίησιν τοῦ ἐννοιολογικοῦ περιεχομένου τῆς γλώσσης, ἐχρησιμοποιεῖτο μόνον ἡ ἡχητικὴ προφορικὴ ἐκφρασις.

Αὕτη δὲ ἔλαβεν ποιητικὴν μορφὴν, διότι ἡ ποίησις ἐνέχει τὸ στοιχεῖον τοῦ μέτρου, τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς μουσικότητος καὶ ὡς ἐκ τούτου καθίστατο εὐκολωτέρα ἡ διατήρησις περισσοτέρων ἐννοιῶν εἰς τὴν μνήμην.

Διὸ καὶ ἡ ποίησις προηγῆθη τοῦ πεζοῦ λόγου.

Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν καὶ ἡ ἰδιομορφία τῆς διανοητικῆς σκέψεως κατὰ τὴν πρωτόγονον ἡλικίαν τῆς.

Ὡς γνωστὸν εἰς τὰς μακρινὰς ἐκείνας ἐποχὰς ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις ἦτο σύμπλεγμα σκέψεων καὶ διαφορῶν συναισθημάτων καὶ ἀντιλήψεων.

Τὸ θρησκευτικὸν συναισθημα, ἡ μυθικὴ φαντασία, ὁ φόβος, ὁ τρόμος, ἡ πρόληψις, ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἡ ἔκστασις ἦσαν καὶ πρωταρχικὰ συμπλέγματα. Παρῆλθον πολλοὶ αἰῶνες καὶ ὁλάκταιροι γενεαὶ ἵνα ἐπέλθῃ ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς ποιήσεως εἰς τὴν πεζογραφίαν.

Τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη καὶ τὰ γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως ἀποτελοῦσι μοναδικὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ταύτης.

Τὰ πρῶτα ἦσαν αἱ ἱστορικαί, ἐθνικαί, θρησκευτικαὶ καὶ μαθηματικαὶ παραδόσεις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς αἱ ρίζαι τῶν ὁποίων ἀνάγονται εἰς ἐποχὰς πολὺ μακροτέρας, ἀπὸ τῆς καθόδου τῆς εἰς τὸν Μεσσογειακὸν Ἑλλαδικὸν χῶρον.

Τὰ δευτέρω ἦσαν πνευματικὰ προϊόντα τῶν προγόνων μας, ἀποκυήματα τῆς πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως ἧτις προέκυψεν ἀπὸ τὴν μόνιμον ἐγκατάστασιν τῶν εἰς πόλεις καὶ ἀφομοιώσεως τῶν προϋπαρχόντων πολιτιστικῶν στοιχείων καὶ καταστάσεων τῶν προελλήνων.

Ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν ἐγενήθησαν πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι ἢτοι ἡ λογικὴ, τὰ μαθηματικά, ἡ γεωμετρία, ἡ ἀστρονομία, ἡ ἱατρικὴ, ἡ φυσικὴ, ἡ γεωγραφία, ἡ ἱστορία, ἡ μουσικὴ, ἡ γυμναστικὴ, ἡ στρατηγικὴ κλπ.

Ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν παραλλήλως πρὸς τὴν καλλιέργειαν

τῶν τεχνῶν, τῶν ἐφευρέσεων καὶ ἀνακαλύψεων ἐδημιούργησε τὸ πρόβλημα τοῦ συστήματος, μεθόδου καὶ τρόπου δι' οὗ θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἡ μετάδοσις τῆς ἐπιστημονικῆς πλέον ἐμπειρικῆς ἐκδηλώσεως τῶν γνώσεων ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον, ἀπὸ κοινωνίας εἰς κοινωνίαν καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἐμπειρικὸν ὕλικόν τὸ ὁποῖον ἐναρμονίζεται εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως τῆς ὁρθῆς διανοήσεως καὶ τῆς ἐρεύνης διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος.

Εἰς τὴν γένεσιν τῆς ἡ οἰαδήποτε ἐπιστήμης ἐκκινεῖ ἐξ ἐνὸς ἀπλοῦ γεγονότος, ἰδέας, ὑποθέσεως ἢ φαινομένου καὶ διὰ τοῦ συσχετισμοῦ τῆς μετ' ὁμοιόμορφον παραστατικῶν ἐννοιολογικῶν περιεχομένου, φθάνει εἰς καθαρῶς διανοητικὸν καὶ θεωρητικὸν ἐπίπεδον, τὸ ὁποῖον ἐδράζεται ἐπὶ λογικῶν ἀξιοματῶν καὶ νόμων.

Ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἡ ἐπιστημονικῆς γνώσεως συντελεῖ εἰς τὸν καταμερισμὸν καὶ τὴν ταξινόμησιν τῶν ἰδεῶν κατὰ ὁμοιογενεῖς κύκλους συγκεντρωτικούς καὶ κατὰ βάθος καὶ κατὰ πλάτος.

Ἀντιστοίχως καὶ οἱ ἐπιστημονικοὶ ἐρευνηταὶ προσαρμόζοντες τὰς μελέτας, ἐρεῖνας καὶ ἐφαρμογὰς εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν τοιούτων κύκλων τοῦ γενικοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου, συνετέλεσαν εἰς τὸν καταμερισμὸν τῆς γνώσεως καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν.

Ἡ ἐπαρσις τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως εἰς τὰ πεδία τῆς ἐπιστήμης συντελεῖται βαθμιαίως καὶ παραλλήλως πρὸς τὴν ὥριμανσιν τῶν φυσιολογικῶν βιοψυχικῶν λειτουργιῶν τῆς ἀνθρωπίνης ὁργανικῆς ὁλότητος.

Πρὸς τούτοις συντελοῦσι καὶ ἰδιόζοντες παράγοντες ὡς τὸ φυσικὸν περιβάλλον, αἱ ἐμφυτοὶ κληρονομικαὶ προδιαθέσεις, ὁ βαθμὸς τῆς προηγουμένης πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως, ἡ οἰκονομικὴ, κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ὁργάνωσις.

Τὸ ἐμπειρικὸν ἐπιστημονικὸν ὕλικόν καταχωρεῖται εἰς συγγράμματα ἢ διδάσκεται διὰ τῆς διδασκαλίας.

Ἡ οὕτως ἢ ἄλλως πως ἡ ἐρευνα συντελεῖται διὰ τῆς γλώσσης.

Διὰ τῆς γλώσσης ἐπίσης καθίσταται δυνατὴ ἡ σκόπιμος καὶ συνειδητὴ ἐπίδρασις τοῦ ἐμπείρου πρὸς τὸν ἀπειρον, τοῦ ὥριμου πρὸς τὸν νέον διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ συναισθήματος.

Ἡ μορφωτικὴ αὕτη ἐπίδρασις καὶ ἐνέργεια ἡ ὁποία ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὸ ἄτομον ἐλευθέρων καὶ δημιουργικῶν πρωτοκόπων δυναμένην ν' ἀπολαύσῃ τ' ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν δημιουργικὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ καλεῖται γενικῶς Ἀγωγή.

Σχέσις Ἐμπειρίας καὶ Ἀγωγῆς.

Ἐμπειρία εἶναι τὸ ἀποθησαύρισμα ἀποκρυσταλλωμένων καὶ ἐφηρμοσμένων γνώσεων, ἰδεῶν, πίστεων καὶ δεξιότητων, εἰς τὰ τοῦ βίου καὶ τοῦ κόπου προβλήματα, αἰτίνας ἀποτελοῦσι κτῆμα

τῆς ῥητικῆς καὶ ψυχολογικῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἐπιτευγμάτων καὶ ἀνακαλύψεων τῆς ἀνθρωπότητος ἐν τῷ προϊστορικῷ καὶ ἱστορικῷ της βίῳ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἕως σήμερον.

Εἶναι τὸ ἀπόκτημα ἐκάστης γενεᾶς καὶ ἡ κληρονομία τῆς ἐκάστοτε γενεᾶς ἥτις ἀφωμοίωσε τὸν προϋπάρχοντα αὐτῆς ἐμπειρικὸν κόσμον εἰς ὅλας του τὰς μορφὰς καὶ ἐκδηλώσεις, διηύρυνε τὰ ὅριά του, τὸν ἐνεπλούτισε διὰ νέων πολιτιστικῶν στοιχείων συμβάλλουσα ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐξέλιξιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν διάμορφωσιν τῆς ὀντότητός της εἰς συγχρόνους μορφὰς πνευματικῶν ἐκδηλώσεων.

Ἡ σχέσις τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἀμεσος καὶ ἀποκλειστική. Ὁ ἐμπειρικός παράγων εἰς τὴν ἀγωγήν εἶναι κεφαλαιώδους καὶ πρωταρχικῆς σημασίας.

Διότι ἡ μετάδοσις τῶν γνώσεων εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἔργον τῆς ἀγωγῆς.

Ἡ ἀγωγή εἶναι εὐγενικωτέρα τῶν ἐπιστημῶν.

Εἶναι ἡ ἱερεία ἥτις διαπλάθει τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐλευθέραν δημιουργικὴν προσωπικότητα.

Εἶναι ἡ ἐνεργὸς διαφωτιστικὴ δύναμις τῆς διαλάμπουσας τῆς φωτισμένης γνώσεως καὶ τῆς πνευματικῆς ἀληθείας.

Διότι ἡ ἀγωγή δὲν ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὴν παροχὴν γνώσεων ἐκ τοῦ ἐμπειρικοῦ κόσμου, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ ταύτας καταλλήλως καὶ τὰς μεταβάλλει εἰς μορφωτικὴν ἐνέργειαν ἐξευγενισμοῦ τῆς ψυχῆς, εἰς τελείαν καὶ φυσιολογικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀτόμου καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἐλευθέρου ὑπευθύνου βουλῆσεως.

Ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀγωγῆς προβαίνει εἰς τὴν κατὰ τὸ δυνατόν τελειότεραν ἀνάπτυξιν τῶν ἀφομοιωτικῶν καὶ ἀφαιρετικῶν διανοητικῶν στοιχείων, ταξινομεῖ καὶ ἐπεξεργάζεται τὰ στοιχεῖα τῆς γνώσεως ἵνα καταστήσῃ οὐσιαστικώτερον τὸ ἔργον τῆς κτήσεως τῶν ἐμπειρικῶν θησαυρῶν τοῦ πολιτισμοῦ, ἐν συνεργασίᾳ πάντοτε μετὰ τῆς φυσικῆς ἐπιδράσεως τοῦ φυσικοῦ, οἰκογενειακοῦ, κοινωνικοῦ, θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ περιβάλλοντος.

Δι' αὐτὸ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀγωγῆς θερμαίνεται ἡ ἐπιτυχία εἰς τὴν ζωὴν, ἡ πρόοδος καὶ ἡ δημιουργία.

Ἡ ἐμπειρία εἶναι διὰ τὴν ἀγωγήν, ὅτι ἡ ἐπώσις τῶν γονιμοποιηθέντων ῥῶν, διὰ τῆς ὁποίας θὰ καταστήσῃ δυνατὴ ἡ ἐκκόλαψις τῶν νεοσσῶν, οἵτινες δὲν θὰ εἶναι ἡ ἡ ὕλική, ἡ εἰδολογικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ μόρφωσις.

Ἡ ὕλική μόρφωσις συνίσταται εἰς τὴν παροχὴν γνώσεων τῆς ἐμπειρικῆς ὕλης. Ἡ εἰδολογικὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ καλλιέργειαν τῶν ψυχοφυσικῶν δυνάμεων τοῦ ἀτόμου, τέλος δὲ ἡ ἠθικὴ μόρφωσις ἐπιδίδωκεν ἀνάδωσιν ἠθικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς βουλῆσεως περὶ τοῦ πρακτέου.

Πᾶσα διδασκαλία εἰς τὴν ἀγωγήν τοὺς βασικοὺς αὐτοὺς σκοποὺς ὀφείλει νὰ ἐπιδιώκῃ.

Ἡ ἐπιστημονικὴ γνώσις εἶναι ὁ φάρος τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ζωὴ εἰς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ μόνον εὐρίσκει τὴν πλήρη τῆς ἱκανοποίησιν καὶ τὸν φυσικὸν της προορισμόν.

Μορφή καὶ φύσις ἐμπειρικῆς γνώσεως

Ἡ ἐμπειρικὴ γνώσις ὡς προϊόν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ἐπ' αὐτοῦ, ὑφίσταται τὰς συνεπειὰς τοῦ νόμου τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς προσαρμογῆς, τὸν ὁποῖον τόσο σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς διετύπωσεν ὁ Ἡράκλειτος.

Τοῦτο συμβαίνει εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐμπειρίας καὶ εἰς τὴν μορφήν μετὰ τῆς ὁποίας διατυπώνεται ἡ ἐκφράζεται.

Εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς πραγματικότητος ἐγείρονται διάφορα προβλήματα πρὸς λύσιν.

Τότε ἐρευνῶμεν τὸν παραστατικὸν κόσμον τῆς ψυχολογικῆς μας συνειδήσεως καὶ ἀνευρίσκομεν τὰ ὁμοῖα ἢ συγγενῆ νοητικά, ἐμπειρικά στοιχεῖα πρὸς τὸ θέμα τῆς ἐρεύνης, καὶ βάσει αὐτῶν λύομεν τὸ πρόβλημα.

Τὸ ἐννοιολογικὸν περιεχόμενον τῆς λύσεως ἀποτελεῖ μίαν ἀνακάλυψιν τῆς ὁποίας τὰ ἐμπειρικά δεδομένα ἀφομοιοῦνται καὶ συνταυτίζονται μετὰ τῶν προϋπαρχόντων.

Ἡ σύνδεσις καὶ ἡ συνταύτισις αὕτη προσδίδει εἰς τὴν ἐμπειρικὴν γνώσιν νέαν μορφήν καὶ βαθύτερον περιεχόμενον.

Ἡ φύσις, τ' ἀνθρώπινα ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ, τὰ καλλιτεχνικά, τὰ γραπτὰ, ἱστορικά, λογοτεχνικά καὶ ἐπιστημονικά μνημεῖα εἶναι αἱ πηγαὶ τῆς ἐμπειρίας.

Ὁλόκληρος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὁ πνευματικὸς αὐτὸς θησαυρὸς λαμβάνει τρόπον τινὰ μίαν ὑπολειπομένην ἐσωτερικὴν ἢ ἐξωτερικὴν μορφήν ὡς γλῶσσα.

Ὁ ἐμπλουτισμὸς καὶ ἐκσυγχρονισμὸς τῆς ἐμπειρικῆς γνώσεως συντελεῖ εἰς τὴν ἀνέυρεσιν νέων γλωσσικῶν τύπων καὶ μορφῶν καὶ οὕτω ἐπιτυγχάνεται ἡ μεταβολὴ τῆς γλώσσης διὰ τῆς ὁποίας σχηματοποιεῖται καὶ ἐκφράζεται.

Ὁ ἐμπειρικός κόσμος ὑπόκειται εἰς μίαν ρευστὴν κατάστασιν ἐξελίξεως καὶ ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν μορφήν καὶ ὡς τοιαύτη ὀντότης ἀγεί εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ προσαρμοστικὴ ἱκανότης τοῦ πνεύματος ἀπέναντι τῆς ἀνταρξαζομένης καὶ παραλλήλου τοποθετήσεως τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς μορφῆς τῆς ἐμπειρίας, εἶναι φυσικὴ ἀνάγκη ἢ ὁπρὶα ἐμφύτως καὶ λογικῶς προδικάζει τὴν ἀφαιρετικὴν σχέσιν καὶ ἀλληλεπιδράσιν τῶν δύο χαρακτηριστικῶν τούτων στοιχείων καὶ γνωρισμάτων τῆς ἐμπειρικῆς γνώσεως.

Πᾶσα διαπλάτυνσις ἢ ἐμπλουτισμὸς τῆς γνώσεως διὰ νέων ἀνακαλυφθέντων, ἐπενοηθέντων ἢ ἐμπνευσθέντων στοιχείων ἐπιφέρει βαθμιαίως καὶ ἀνάλογον μεταβολὴν τῆς γλώσσης, διὰ τῆς ὁποίας

ας θά είναι δυνατή ή σύγχρονος και τελεία έκφρασις τῆς ἀνακαλύψεως.

Οὕτω ἡ ἐμπειρική γνῶσις ἐκάστης ἐποχῆς ἐνέχει καὶ περικλείει καὶ συμπεριλαμβάνει ὅλα τὰ προηγούμενα ἐμπειρικά στοιχεῖα τῶν διαφόρων βαθμίδων, τὰ ἐξελικτικὰ στάδια τῶν ὁποίων διήλθεν ἵνα λάβῃ τὴν σημερινήν καὶ τελείαν, διὰ τὸ ἐκάστοτε παρὸν, ἀξίαν καὶ μορφήν. Καὶ ὅσα περισσότερα ἄλλα πρὸς τὰ ἐμπρὸς πραγματοποιεῖ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν πνευματικὴν του σταδιοδρομίαν, τόσον προσαρμόζεται καὶ ἡ γλωσσική του ἔκφρασις.

Ἡ σχέσις αὕτη εἶναι ἀνάλογος.

Ἡ γλωσσικὴ ἀνάπτυξις καὶ διαφοροποιήσις εἶναι πάντοτε ἐπομένη τῆς οὐσιαστικῆς καὶ δεοντολογικῆς διεκρύνσεως καὶ βαθυτέρας θεμελιώσεως τῆς ἐμπειρίας.

Ὅταν οἱ δύο αὐτοὶ παράγοντες συμβαδίζουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τότε παρατηρεῖται ταχεῖα καὶ εἰς γοργὸν ρυθμὸν πολιτιστικὴ ἐξέλιξις.

Διαφορετικῶς προκύπτει γλωσσικὸν ζήτημα προσαρμογῆς εἰς τὰ νέα ἐμπειρικά δεδομένα με δυσμενεῖς συνεπείας διὰ τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν εὐδωσιν τοῦ ἔργου τῆς ἀγωγῆς.

Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα εἶναι ἀνώμαλος κατάστασις ἀπορρέουσα ἐκ τῆς ἀντιστροφῆς τῆς ἀναλόγου σχέσεως μεταξύ τῆς φύσεως καὶ τῆς μορφῆς τῆς ἐμπειρικῆς γνώσεως.

Τοῦτο εἶναι συνέπεια τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ διεκρύνσις τῆς ἐμπειρικῆς γνώσεως πραγματοποιεῖται πρώτη καὶ ἔπειτα ἀκολουθεῖ ἀργότερον ἡ προσαρμοστικὴ ἐξέλιξις τῆς γλώσσης. Εἰς τοὺς διαδοχικοὺς ὅμως ἱστορικοὺς σταθμοὺς τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ παρατηρεῖται εἰς ὥρισμένας περιστάσεις ἐπαναστατικὴ μεταβολὴ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης οὐσίας τοῦ ἐννοιολογικοῦ περιεχομένου τῆς γνώσεως, ὅποτε καθίσταται ἐντονωτέρα ἡ ἀνάγκη τῆς γλωσσικῆς ἐξελίξεως.

Ἄν αὐτὸ δὲν συμβῇ ἐγκαίρως, καὶ ὡς συνήθως φυσικῶ τῷ νόμῳ δὲν συμβαίνει, τότε ἀντὶ τῆς προόδου ἔχουμεν ἀρνησιν, ὀπισθοδρόμησιν καὶ σκοταδισμόν.

Παράδειγμα τὸ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους τὸ ὁποῖον τὸν ἔφερεν εἰς ἀντίθεσιν ἐπαναστατικὴν πρὸς τὰς τότε ἐπικρατούσας ἐμπειρικὰς ἀντιλήψεις τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ τὸν θάνατον.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εἶναι εὐλογοφανὲς ὅτι καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς θά εἶναι ἀρνητικόν.

Ὡστε ἡ σημασία τῆς ὑπάρξεως ἀξυτάτου θέματος γλωσσικοῦ ζητήματος διὰ τὴν ἀγωγὴν εἶναι ἐπαναστατικῆς, οὐσιώδους καὶ ἀντικειμενικῆς σημασίας. Διότι ἡ γλώσσα εἶναι τὸ ὄργανον τῆς διδασκαλίας. Οὕτω τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς ὑπῆρξεν ἀρνητικόν εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀναγεννήσεως, διότι ἐβασίσθη εἰς τὴν νεκρανάστασιν ἀρχαίων πεπερασμένων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων.

Ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Καποδιστρίου καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ 1920 τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς ὑπῆρξεν ἀρνητικόν πλὴν τοῖς ἄλλοις καὶ

διὰ τὸν λόγον ὅτι προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὰ Ἑλληνόπουλα μίαν τελείως ἀγνωστον ἐννοιολογικὴν ὀνοματολογίαν ὡς π.χ. ὁ διάνθος, ὁ χείρανθος, τὸ ἀντίρρινον, ἡ ἀσκληπιάς, ὁ ὑάκινθος, ὁ θρίδας, στρύχνος ὁ ἐδώδιμος, στρύχνον τὸ λυκαπερσικόν, ἰβίσκος ὁ ἐδώδιμος, σίκνος ὁ ἡμερος, νήριον τὸ κοινόν, ὁ σῆς, ὁ κόρις, λείμας ὁ ἀγροδίαιτος, βροῦχος ὁ τῶν κυάμων, κητοσία ἡ χρυσόχρους κ. ἄ.

Ἀφαιρέσατε ἀπὸ τὸν κόσμον τὴν γλῶσσαν τὴν γραπτὴν καὶ ἐννοουμένην ἢ ἐκφραζομένην καὶ τότε θά μεταβάλλητε τὴν Γῆν εἰς μίαν σιωπηλὴν Σελήνην.

Ἐννοήσατε τὸν ἄνθρωπον ἀνευ δυνατότητος ἐκφράσεως τῆς σκέψεώς του διὰ ν' ἀντικρύσῃτε εἰς τὸ πρόσωπόν του ἐν σιωπηλὸν ζῶν με ἐκφραστικὰ μάτια.

Ὑποθέσατε τοὺς γεγραμμένους ἢ σμιλευμένους πνευματικοὺς καὶ καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς τοὺς ὁποίους ἐκληροδότησαν εἰς τὸ σύγχρονον ἀνθρώπινον γένος οἱ πρόγονοί του, ὡς μὴ δυναμένους νὰ κατανοηθῶσι, ἵνα λάβῃτε τὴν πλεον σαφῇ εἰκόνα μιᾶς ἀνθρωπότητος ἣτις μόλις ἀπεβίβασθη εἰς ἕνα ἀγνωστον πλανήτην.

Τὸ παρὸν ἐννοεῖται μόνον διὰ τοῦ παρελθόντος, διότι τοῦ παρόντος προηγείται τὸ παρελθόν καὶ ἔπειτα τὸ μέλλον. Ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ παρελθόντος δὲν ὑπάρχει παρὸν.

Τὸ παρὸν εἶναι μία φευγαλέα συμβατικὴ χρονικὴ περίοδος ἐλαχίστη, συγκρινομένη μετὰ τὸ παρελθόν.

Ὅ,τι εἶναι ἐν δευτερόλεπτον εἰς ἀναλογίαν πρὸς ἐν ἔτος, διὰ ν' ἀναφέρωμεν ἐν παράδειγμα, τοσοῦτος χρονικῶς εἶναι καὶ ὅλος ὁ κύκλος τοῦ βίου ἡμῶν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν παρελθόντα βίον τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἄλλ' ἡ ἐμπειρία δὲν σταματᾷ ἕως ἐδῶ. Δὲν εἶναι μόνον ὁ σπουδαιότερος παράγων ἀγωγῆς. Εἶναι ἐκεῖνο ἀνευ τοῦ ὁποίου ἡ ἀγωγή εἶναι ἀδιανόητος.

Διότι στηρίζεται ἐπὶ τῆς γλώσσης εἰς τὸ ἔργον της, εἴτε ὡς σκέψις, ὡς πνεῦμα, ὡς παράστασις, ὡς παρατήρησις, ὡς πείραμα, αἰσθησις, συναίσθημα, ἀντίληψις, φαντασία, καὶ ἐνόρασις, εἴτε ὡς ἀναγνώρισις τῆς ἐννοίας τῶν συμβολικῶν στοιχείων τῶν γραμμάτων.

Πάντα ταῦτα αἰσθητοποιοῦνται, λαμβάνουν σάρκα καὶ ὅσῃ διὰ τῆς γλώσσης εἴτε ἐννοουμένης, εἴτε γραφομένης, εἴτε ὁμιλουμένης.

Ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ πάσας τὰς ἠλεκτρικὰς συσκευὰς τοῦ πολιτισμοῦ μας τοῦτο ἀκριβῶς σημαίνει καὶ ἡ γλῶσσα διὰ τὴν ἐμπειρικὴν γνῶσιν. Ἦτοι ἡ γλῶσσα εἶναι διὰ τὴν ἐμπειρίαν ὁ σπινθὴρ τῆς ζωῆς καὶ ἡ κινητήριος ἐξελικτικὴ καὶ προοδευτικὴ πολιτιστικὴ δύναμις.

Ἡ ἐξέλιξις καὶ αὕτη αὕτη ἡ διατήρησις καὶ ἡ ὑπαρξίς τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν φύσιν καὶ τὴν μορφήν τῆς ἐμπειρικῆς γνώσεως στηρίζεται καὶ ἐδράζεται.

Ὅταν λέγωμεν φύσιν τῆς ἐμπειρίας ἐννοοῦμεν ἰδιοσυστάσιαν τοῦ οὐσιαστικοῦ καὶ ἀντικειμενι-

ΑΙ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΠΑΡΑΓΟΝΤΟΣ

Υπό Γ. Β. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ παρούσα μελέτη ἔχει σκοπὸ νὰ κάμῃ γνωστὰ τὰ πρόσφατα πορίσματα σχετικῶς μετὰ τὰς ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἀνέτρεψαν ὁλοσχερῶς πολλὰ καθιερωμένα στὴν παράδοσι τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ Ψυχολογίας.

Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τῶν πνευματικῶν ἱκανοτήτων ποὺ ὑπάρχουν στὸν ἀνθρώπο καλεῖται νοημοσύνη. Θὰ λέγαμε καλύτερα ὅτι νοημοσύνη εἶναι ὁ μέσος ὁρος αὐτῆς τῆς ἀκαταμέτρητης ποικιλίας τῶν ἱκανοτήτων. Μερικὰ ἄτομα εἶναι προικισμένα μετὰ εἰδικὰ ταλέντα καὶ δείχνουν εἰδικὰ ἐνδιαφέροντα. Ταυτόχρονα ὅμως ὑπάρχει καὶ ἓνα κοινὸ στοιχεῖο, ποὺ ὑπηρετρεῖται σὲ ὅλες τὰς ἱκανότητες, τὸ ὁποῖο ὁ Spearman (Σπῆαρμαν) ὠνόμασε «Γενικὴ νοημοσύνη» ἢ παράγοντα «g». Ὁ Σπῆαρμαν μελετώντας τὰ ἀποτελέσματα εἰδικῶν τεστὶν μετὰ τὴν μέθοδο τῆς συσχέτισεως ἢ συναφείας, κατέληξε στὸ συμπέρασμα ὅτι μεταξὺ τῶν διαφόρων ἱκανοτήτων ὑπάρχει θετικὴ συνάφεια. Ἔτσι ἓνα ἄτομο, ποὺ κατέχει μιὰ ἱκανότητα πάνω ἀπὸ τὸ κανονικόν,

θὰ πρέπει νὰ ὑπερέχει καὶ σὲ ἄλλες ἱκανότητες. Τὸ παιδί, ἐπομένως, ποὺ δείχνει ἰδιοφυΐα στὴν Ἀριθμητικὴ θὰ πρέπει νὰ δείχνῃ ἀντίστοιχὴ ἱκανότητα καὶ στὰ γλωσσικά, ἀκόμη καὶ στὰ πρακτικὰ ἢ τεχνικὰ μαθήματα. Ἐν τούτοις πολλοὶ γονεῖς, ἀκόμη καὶ παιδαγωγοί, πιστεύουν ἐσφαλμένως ὅτι ἓνα παιδί ποὺ ὑστερεῖ στὰ σχολικά μαθήματα, ὑπερτερεῖ σὲ δεξιότητες τοῦ χερσίου.

Κάποιος διδάσκαλος προφητεύει: «Ὁ Πέτρος εἶναι πτωχὸς στὰ γράμματα ἀλλὰ τὰ καταφέρνει στὶς χειροτεχνίες. Θὰ γίνῃ καλὸς μηχανικός». Αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι ἐξαίρεσις, ἀλλὰ ὁ κανόνας εἶναι ὅτι τὸ παιδί ποὺ ὑστερεῖ ἢ ὑπερέχει σὲ ἓναν τομέα, θὰ ὑστερῇ ἢ θὰ ὑπερέχει καὶ σὲ ἄλλους τομείς. Μερικὲς φορές βέβαια συμβαίνει ἓνα παιδί νὰ εἶναι καλὸ στὰ θεωρητικὰ μαθήματα καὶ ἀδύνατο στὰ πρακτικὰ καὶ ἀντιστρόφως. Ἐν τούτοις εἶναι σφάλμα νὰ υποθέσωμε ὅτι ὑπάρχει ἀρνητικὴ σχέσις μεταξὺ τῶν δύο ἐπιδόσεων. Ἡ σχέσις εἶναι

κοῦ περιεχομένου τῆς γνώσεως καθόλου, ὡς ἂν δὲ μορφὴν ἐμπειρίας, τὴν ἐξωτερικὴν εἰκόνα τῆς ὑλοποιήσεως τῆς γνώσεως εἰς γλωσσικὸν γραπτὸν, ἀκουστικὸν ἢ προφορικὸν ὕλικόν.

Ἐπίλογος

Ἐμπειρικὴ γνώσις εἶναι ἐπὶ τὸ γενικώτερον τὸ θεμέλιον τῆς ἀγωγῆς, ὁ βασικὸς ὕλικός καὶ πνευματικὸς παράγων διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται ἡ μόρφωσις σώματος, πνεύματος καὶ ψυχῆς. Τὰ μορφωτικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγωγῆς εἶναι πάντοτε ἀνάλογα τῆς ἀναλόγου ἢ ἀντιστρόφως ἀναλόγου σχέσεως τῆς φύσεως καὶ τῆς μορφῆς τῆς ἐμπειρίας.

Ἡ φωτισμένη καὶ καθολικὴ ἀγωγή τοῦ ἀνθρώπου διατηρεῖ τοῦτον εἰς πνευματικὴν κατάστασιν ἐργηγόσεως καὶ κάθιστ' αὐτὸν ἐνήμερον τῶν προοδευτικῶν γνωσιολογικῶν ἐξελίξεων ἀφ' ἑνὸς καὶ γνώστην τῶν γλωσσικῶν τῶν διατυπώσεων ἀφ' ἑτέρου.

Ἡ Ἀγωγή ὅταν χρησιμοποιῇ ὡς ὄργανον τῆς διδασκαλίας τὴν ἐκάστοτε πλέον πλουσίαν καὶ σύγχρονον καταληπτὴν γλῶσσαν τῶν τροφίμων τῆς τότε ἐπιτυγχάνει τὰ λαμπρότερα ἀποτελέσματα.

Ἡ Ἀγωγή εὐρύνει καὶ ρίπτει ἀπλετοὺν φῶς εἰς τοὺς πνευματικούς ὁρίζοντας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ διαμορφώνει τὸν ἀνθρώπον εἰς ἐλευθέραν δημιουργικὴν προσωπικότητα.

Ἐπίσης ἡ ἀγωγή ἐκπολιτίζει καὶ ἐξημερώνει τὸν ἀνθρώπον καὶ τὸν καθιστ' αὐτὸν ἱκανὸν ν' ἀπολαύσῃ τ' ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἔτι περισσότερον εἶναι ἡ ἰέρεια πασῶν τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν καὶ θὰ ἔδει πάντοτε ν' ἀποτελῇ τὸ ἐπίκεντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος πάσης κοινωνίας καὶ πολιτείας καὶ εἰς οἵανδήποτε ἐποχὴν.

Διογένης Νταφύλλης

Μ/νος δ/λος ἐν τῷ Παν/μίῳ Ἀθηνῶν

Βιβλιογραφία

John Dewey:	Πεῖρα καὶ Ἀγωγή.
Ο Ὑέλς:	Παγκόσμιος Ἱστορία.
Σκαλισιάνου:	Εἰδικὴ διδακτικὴ.
Ι. Κορδάτου:	Ἱστορία τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος.
Λέφα:	Ἱστορία τῆς ἐκπαιδεύσεως.
ΗΛΙΟΣ:	Ἑγκυκλοπ. λεξ. τόμος Ἑλλάς.
Ι. Κορδάτου:	Νέα προλεγόμενα εἰς τὸν Ὅμηρον.
Ν. Ἐξαρχοπούλου:	Εἰσαγωγήν εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν.
Διογ. Νταφύλλη:	Ἐν ἀπαραίτητον στοιχείον διὰ τὴν Ἑκπαιδευτικὴν Μεταρρύθμισιν.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ ἀρθρῳ 6 § 1 τοῦ Α. Ν. 1092/1938

Ἐκδότης: Διδ. Ὁμοσπονδία Ἑλλάδος
Πρόεδρος: ΔΗΜΗΤ. ΚΟΥΤΣΟΥΒΑΛΑΣ
Διευθύνσεις: Ξενοφάντος 15α ΑΘΗΝΑΙ
Προϊστάμενος Τυπογραφείου:
ΑΓΓ. ΠΟΛΙΤΗΣ Κρέμου 105
Καλλιθέα — ΑΘΗΝΑΙ

πάντοτε θετική έστω κι' αν δεν είναι πάντοτε πολύ μεγάλη. Μερικοί παιδαγωγικοί πιστεύουν ότι τα ιδιοφυή παιδιά είναι λεπτεπίλεπτα και ντελικάτα. Γι' αυτό θα παραξενευθούν στο άκουσμα ότι τα έξυπνα παιδιά είναι τα πιο επιδέξια στο χέρι και σωματικώς ισχυρότερα μιά και έχουν ιδή, με τα ίδια τους τα μάτια, στην τάξη μέσα ότι τα ανόητα είναι πιο σωματώδη και πιο δυνατά. Ξεχνούν όμως ότι τα ανόητα και σωματώδη παιδιά είναι πάντοτε 2-3 χρόνια μεγαλύτερα.

Σχετικά με το σχολικό και επαγγελματικό προσανατολισμό ή πιο χρήσιμη πληροφορία είναι ή μέτρηση της ποικιλίας των δυνατοτήτων που όνομάσαμε νοημοσύνη. Έδω είναι χρήσιμη μιά μικρή παρέκκλιση:

Σήμερα πιστεύεται ότι τη νοημοσύνη την καθορίζουν δύο παράγοντες: 'Ο πρώτος παράγων είναι οι κληρονομικές ικανότητες δηλ: ο συνδυασμός των χρωματοσωμών που έπιδρούν στο μυαλό και στο νευρικό σύστημα. 'Ο δεύτερος παράγων είναι ή αδειάλεπτη ενέργεια του έγώ πάνω στα έρεθίσματα του περιβάλλοντος. Έπαυσε πια να πιστεύεται ότι υπάρχει «άμιγής» κληρονομική νοημοσύνη, γιατί αυτή είναι αδύνατο να μετρηθεί ανεξάρτητα από την πείρα του ατόμου και την επίδραση του περιβάλλοντος. Είναι δηλ. έσφαλμένη ή γνώμη ότι ή ύπαρξη ενός ταλέντου ή ή άτονία μιάς ικανότητας οφείλεται αποκλειστικώς στην κληρονομικότητα. Στην περίπτωση των σωματικών ικανοτήτων, όπως είναι ή σωματική ρώμη, ή όραση, ή ακοή κλπ., ή κληρονομικότης παίζει βέβαια σημαντικό ρόλο, αν και ή άνατροφή, ή διατροφή, οι υγιεινοί όροι άναπτύξεως και γενικά το περιβάλλον έπιδρά αποφασιστικά. Καί στην περίπτωση των πνευματικών ικανοτήτων δηλ. της νοημοσύνης, ή κληρονομικότης ίσως δεν έπιδρά άσήμαντα. Με την άμέτρηση ποικιλία συνδυασμών των χρωματοσωμών, που συνθέτουν τους σπόρους των κληρονομικών καταβολών, μπορεί να βλαστήσουν μουσικά και καλλιτεχνικά ταλέντα, γλωσσικές ή μαθηματικές ικανότητες. Άλλά το πεδίο αυτό είναι άκόμη στην άρχή της έξερευνησεως. Υπάρχει βεβαίως ή κοινή παράτηρησι ότι αυτά τα ταλέντα κληρονομούνται από οικογένεια σε οικογένεια, από γονέα σε παιδί, αλλά αυτό δεν άναιρεί και τον παράγοντα περιβάλλον και άγωγή. Ακριβώς στις περιπτώσεις αυτές έπιδρά ή ένθάρρυνση των γονέων, ή παράδοσι της οικογενείας, ή ειδική «άτμόσφαιρα», το είδικό «κλίμα», που διαστέλλεται από την κληρονομικότητα.

Χώρια από τη μέτρηση της γενικής νοημοσύνης ό σχολικός ή επαγγελματικός προσανατολισμός άπαιτεί ν' ανακαλύψουμε και τις «ειδικές» ικανότητες ή άδυναμίες του ατόμου. Οι ειδικές αυτές ικανότητες πρέπει να γίνουν ή βάση του καλού προσανατολισμού, οι δε άδυναμίες άντικείμενο θεραπευτικής άγωγής. Άλλά ποιες είναι αυτές οι ικανότητες που μπορεί να ξεχωρισθούν και να μετρηθούν; Άντεπιστημονικές προσπάθειες του παρελθόντος ώδήγησαν σε σφαλερές παιδαγωγικές κατευθύνσεις. Οι ψυχολόγοι π. χ. της συνειρμικής θεωρίας του 19ου αιώνος, με βάση την έμπειρία και τη δογμα-

τική θεωρία, πίστευαν ότι το πνεύμα άποτελείται από έναν ώρισμένο μικρόν αριθμό ξεχωριστών ψυχικών δυνάμεων: Τη μνήμη, την κρίσι, τη φαντασία, την αντίληψη, τη βούλησι κλπ. που μπορούσαν ν' άσκηθούν ή κάθε μιά ξεχωριστά όπως γυμνάζονται οι μύες του σώματος. Πίστευαν ότι ή άσκησι της μνήμης σε άποστήθησι ποιημάτων ή σε λατινικά ρήματα δυναμώνει τη μνήμη στο σύνολό της: ότι ή άσκησι της παρατηρήσεως σε φυτά του κήπου, θα δυναμώση την παρατήρησι έν γένει και έπομένως ότι ή γυμνασμένη αυτή μνήμη ή παρατήρησι θα μπορούσε να μεταφερθή σε όποιονδήποτε τομέα. Καθ' όμοιο τρόπο πίστευαν (και πόσοι άθθεντικοί παιδαγωγοί μας σήμερα δεν πιστεύουν) ότι ή άσκησι της κρίσεως στα μαθηματικά θα μπορούσε να μεταφερθή στην πολιτική, στη θρησκεία και στα κοινωνικά προβλήματα. Αυτή όμως ή αντίληψη άπεδείχθη λανθασμένη πέρα για πέρα. 'Η πειραματική έρευνα άπέδειξε ότι δεν ύπάρχει μεταφορά μιάς «γυμνασμένης» ικανότητας από τον ένα τομέα στον άλλο. (There is no transfer of training). Μόνο ή γνώσι αξιωμάτων, κανόνων και μεθόδων, που άφορούν μιά ικανότητα μπορεί να συμβάλλουν σε γενικώτερη έφαρμογή. Δυστυχώς επί πολλά χρόνια ίσχυσε ή έσφαλμένη αυτή αντίληψη και ως κύριο έργο της άγωγής έθεωρείτο ή έντατική «γύμνασι» των ψυχικών δυνάμεων με «κατάλληλα» πνευματικά γυμνάσματα.

Είχε άκόμη πιστευθή ότι ή μνήμη είναι άπόλυτα άνεπτυγμένη στα μικρά παιδιά αλλά όχι και ή κρίσι και αυτή ή παρεξήγησι εξακολουθεί να ύπάρχει και σήμερα στη χώρα μας και να έπηρεάζη παιδαγωγούς και διδασκάλους, που ρυθμίζουν άνάλογα το παιδαγωγικό τους έργο. 'Ο,τι πράγματι συμβαίνει στα παιδιά, δεν είναι ή έλλειψι κρίσεως αλλά ή έλλειψι πείρας.

'Η κλινική ψυχολογία κατέληξε σε πιο αξιόπιστα και πιο συγκεκριμένα συμπεράσματα. Διεπίστωσε επί παραδείγματι, ότι το άνήσυχο και νευρικό παιδί δείχνει περισσότερη καθυστέρηση στην Άριθμητική παρά στα γλωσσικά μαθήματα. Το δε άνυπάκοο και παραστρατημένο παιδί, ένώ καθυστερεί στα σχολικά μαθήματα, δείχνει πρακτικές ικανότητες.

'Η πιο καρποφόρος συμβολή της πειραματικής ψυχολογίας της τελευταίας τριακονταετίας, έπετεύχθη πάντως με την άνάλυσι των άνθρωπίνων χαρακτηριστικών. Όπως ό Σπάρμαν άπέδειξε με τα τέστι ότι ύπάρχει στο άτομο ένας κοινός παράγων, που τον έκάλεσε «γενική νοημοσύνη», με όμοιο τρόπο οι ψυχολόγοι έπροχώρησαν με την «άνάλυσι των παραγόντων» άκόμη πιο πέρα. Μελετώντας τα άποτελέσματα των τέστις, έόρηκαν τις στενότερες σχέσεις που ύπάρχουν μεταξύ των διαφόρων ικανοτήτων. Έτσι έξεχώρισαν και άπεμόνωσαν τον «γλωσσικό» παράγοντα, τον «άριθμητικό» το «μηχανικό» κλπ. 'Η στατιστική κορεία για την άπομόνωσι αυτών των άνθρωπίνων χαρακτηριστικών είναι άρκετά πολύπλοκη και έχει άναχθή σε ιδιαίτερη έπιστήμη. Είναι κορεία έπιστημονική και άντικειμενική και διαστέλλεται βασικά από την

αυθαίρετη ταξινόμησι της συνειρμικής ψυχολογίας των στοιχείων. Με τους στατιστικούς τρόπους μελέτης των αποτελεσμάτων των τέσς απεμονώθησαν μέχρι τώρα κάπου πενήντα ανθρώπινα χαρακτηριστικά, που αποτελούν τη νοημοσύνη. Αυτό φανεώνει ότι κάθε προσπάθεια καθορισμού της νοημοσύνης με ένα ελάχιστο αριθμό χαρακτηριστικών, είναι σφάλμα ουσιαστικό. Οι διαφορές μέθοδοι διδασκαλίας συμβάλλουν στο βαθύτερο χωρισμό ή στην ενιαία εμφάνισι των ικανοτήτων. Εάν λόγου χάρι διδάξωμε τους διάφορους κλάδους των μαθηματικών - Αριθμητική, Άλγεβρα, Γεωμετρία κλπ., σε χωριστές ώρες, παρουσιάζονται σημαντικές διαφορές στην επίδοσι και την κλίσι μεταξύ των κλάδων αυτών, ενώ οι διαφορές αυτές εκμηδενίζονται όταν τα μαθηματικά ενσωματωθούν σε ένα αδιαχώριστο μάθημα. Οι ικανότητες, δηλαδή δεν είναι στατικά στοιχεία, είναι δυναμικά χαρακτηριστικά που αναπτύσσονται σε μεγάλη ποικιλία και αλληλεξάρτησι και επηρεάζονται από τη σχολική αγωγή και την εξωσχολική πείρα.

Η διαίρεσι και η υποδιαίρεσι του πλήθους των ικανοτήτων δεν μπορεί να συνοψισθί σε ελάχιστες κατηγορίες. Για χάρι όμως της μελέτης του σχολικού και επαγγελματικού προσανατολισμού, οι ψυχολόγοι συμφωνούν σε μία πλατεία ταξινόμησι των πιο σημαντικών και σταθερών κατηγοριών.

Η συνθέστερη διάκρισι των ικανοτήτων είναι από το ένα μέρος οι γλωσσικές ικανότητες και από το άλλο μέρος οι πρακτικές - μηχανικές ικανότητες. Αυτό δεν προϋποθέτει καθόλου, καθώς πολύς κόσμος πιστεύει, ότι υπάρχουν και δύο τύποι ανθρώπων, δηλ. ο «ακαδημαϊκός» και ο «πρακτικός» τύπος· διότι απέδειχθη ότι εκείνα τα άτομα που υπερτερούν στον θεωρητικό τομέα, υπερτερούν, κατά κανόνα, και στον πρακτικό ή στον μηχανικό τομέα. Η προσπάθεια να ταξινομήσωμε την αμέτρητη ποικιλία των ανθρώπων σε δύο ή τρεις τύπους ομοιάζει άλλως τε με την απόπειρα να μιλήσωμε μία γλώσσα με δύο ή τρεις λέξεις. Δεν υπάρχει πιά αμφιβολία ότι το κάθε άτομο είναι μία ανεπανάληπτη δημιουργία. Η εσφαλμένη αυτή αντίληψι περί υπάρξεως πρακτικών, μηχανικών και ακαδημαϊκών παιδιών, ώδήγησε τους Άγγλους παιδαγωγούς σε εσφαλμένη οργάνωσι της μέσης Παιδείας στη χώρα των, στο χωρισμό δηλ. των σχολείων σε κλισσικά, σε πρακτικά και σε τεχνικά. Αυτό το σφάλμα θα το αποφύγη άραγε η δική μας εκπαίδευσι; Η τελευταία πάντως κατεύθυνσις σε όλες τις προοδευμένες χώρες, τείνει να δημιουργηθούν ενιαία πολύπλευρα σχολεία, όπου τα παιδιά να μπορούν να εκλέξουν, μεταξύ μιας μεγάλης ποικιλίας μαθημάτων, εκείνα που ανταποκρίνονται στις κλίσεις και επιθυμίες των. Φυσικά στο χωρισμό των παιδιών σε τύπους συνέβαλαν και οι πραγματικές διαφορές που υπάρχουν μεταξύ όρισμένων ομάδων. Ξεχνιέται όμως ότι οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των ατόμων της αυτής ομάδος είναι ασύγκριτα μεγαλύτερες. Δεν αποκλείεται εξ άλλου ν' απαντήσωμε δύο άτομα της αυτής νοημοσύνης, που το ένα να είναι ισχυρότερο πρός την άλφα

κατεύθυνσι και το άλλο πρός την αντίθετη, αν και η πλειοψηφία των ατόμων βρίσκεται στο αυτό ύψος και στις δύο κατευθύνσεις. Άλλά κατά τον ίδιο τρόπο δύο παιδιά του αυτού βάρους μπορεί να είναι το ένα υψηλότερο και το άλλο κοντότερο και παχύτερο. Θα ήταν όμως παρακινδυνευμένο να ταξινομήσωμε όλα τα παιδιά σε αδύνατα και παχειά.

Οι γλωσσικές ικανότητες μετρούνται με ειδικά τέσς «λεξιλογίου και κατανόσεως». Τα τέσς του Τέρμαν-Μέρριλ (Terman-Merrill) ή του Γουέτςλερ (Wechsler), είναι τα πιο αντιπροσωπευτικά. Τα τέσς της γλωσσικής ευφραδείας είναι κάπως διαφορετικά. Π.χ. «Γράψε μέσα σε δυό λεπτά, όσες λέξεις μπορείς, που ν' αρχίζουν από Β, ή να τελειώνουν εις ώνας». Άλλά είναι η ταχύτης όρθο κριτήριο; Μήπως είναι μερικοί άνθρωποι ταχείς αλλά επιπόλαιοι; Άλλοι άργοι αλλά άσφαλείς και έμβριθείς; Αυτό πιστεύει ο κόσμος. Το πιστεύουν γονείς και όρισμένοι παιδαγωγοί με αντίληψεις της περασμένης γενιάς. Κάποιοι διδάσκαλος βεβαιώνει: «Ο Παύλος μαθαίνει άργά αλλά σίγουρα. Δεν είναι ταχύς αλλά είναι βαθύς και άσφαλής». Όμως η πειραματική έρευνα απέδειξε ότι αυτή η πίστι είναι πλάνη. Το παιδί, που έρχεται σε πρώτη σειρά με τέσς νοημοσύνης ή επιδόσεως, που εκτελούνται μέσα σε περιωρισμένα χρονικά όρια, έρχεται επίσης σε πρώτη σειρά, εάν τα τέσς έχουν μακρότερα ή καθόλου χρονικά όρια. Ο άργός έχει κατά κανόνα μικρότερη νοημοσύνη και ικανότητα. Η βραδύτης δεν είναι δείγμα άσφαλείας, βάθους ή έμβριθείας. Συμβαίνει συχνά σε εύκολα τέσς ταχύτης, να θυσιάζεται η ακρίβεια χάριν του χρόνου, άλλοτε πάλιν θυσιάζεται ο χρόνος χάριν της ακρίβειας. Αυτό εξαρτάται από προτιμήσεις ή συνήθειες στην εργασία. Τα άτομα αυτά κι' αν αντίστρέψουν το ρυθμό τους δεν έχουν τίποτε να κερδίσουν. Μόνο αν βελτιώσουν τη μέθοδο εργασίας των με συνδυασμό ταχύτης και ακρίβειας μπορεί να βελτιώσουν την επιτυχία τους. Σε δύσκολα όμως τέσς χωρίς περιωρισμένο χρόνο, ή επιτυχία εξαρτάται από δύο παράγοντες. Πρώτον από την ικανότητα και δεύτερον από την επιμονή και την βούλησι. Για τοότο τα τέσς επαγγελματικού προσανατολισμού πρέπει να μετρούν τόσο την ταχύτητα και την ακρίβεια, όσο και την επιμονή, χωρίς να δίνεται υπερβολική βαρύτης στην ταχύτητα.

Οι παντός είδους ικανότητες επιδόσεως και οι γλωσσικές ικανότητες παρουσιάζουν ύψηλή συνάφεια. Έν τούτοις για τη σχολική επίδοσι δεν άρκουν οι γλωσσικές ικανότητες. Η σχολική επίδοσι σχετίζεται με χαρακτηριστικά της προσωπικότητος και με γνήσια ενδιαφέροντα που είναι αξιόλογες κινητήριες δυνάμεις. Τα χαρακτηριστικά αυτά ο Άλεξάντερ (Alexander) ώνόμασε παράγοντα Χ. Άλλά ο παράγων Χ είναι λίγο άπιαστος. Δέ μπορεί ν' απομονωθί και να μετρηθί χωριστά γιατί δεν περιλαμβάνει άπλως τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητος (άποφασιστικότητα, επιθυμία, επιμονή κλπ.), αλλά επίσης την καλή διδασκαλία, το σχολικό «κλίμα» την ενθάρρυνσι και βοήθεια

πού παίρνει το παιδί στο σπίτι και άλλες τέτοιες προϋποθέσεις.

Χώρια από τις ικανότητες που είπαμε πώς παίζουν σημαντικό ρόλο στην επίδοσι, παρουσιάζονται συχνά και «ειδικές» ικανότητες για κάποιο μάθημα που όμως είναι λιγώτερο σταθερές και λιγώτερο σημαντικές απ' ό,τι νομίζεται. Ένας μαθητής π.χ. δείχνει σημαντική επίδοσι στη Γεωγραφία, όχι γιατί έχει κάποια εμφύτη κλίσι, αλλά γιατί του είναι συμπαθής ο διδάσκαλος της Γεωγραφίας ή γιατί έχει καλή γλωσσική ικανότητα, που τον βοηθάει να κάμει «κρότο» στην τάξη ή να κερδίση τον έπαινό του διδασκάλου. Η επιτυχία του μπορεί να επιμείνι ή να μειωθί στα επόμενα χρόνια.

Συχνά μιλάμε για την μέτρησι της ικανότητος προς εκμάθησι ξένων γλωσσών. Πρίν λίγα χρόνια είχε πιστευθί ότι η μέτρησι των ακουστικών ή άλλων οργανικών ικανοτήτων, που όλοφάνερα επιδρουν στην εκμάθησι μιας ξένης γλώσσας, ήταν σίγουρο μέσο προβλέψεως της γλωσσικής ικανότητος. Αυτό απέδειχθη έσφαλμένο κριτήριο. Ο καλύτερος δείκτης για την ικανότητα εκμάθησεως της Αγγλικής ή Γαλλικής επί παραδείγματι είναι η υπάρχουσα επίδοσις στην Έλληνική και ο βαθμός «γλωσσικής νοημοσύνης». Η επιτυχής ή μη επίδοσις πάλιν σε μιὰ ξένη γλώσσα είναι καλή πρόβλεψι για την επιτυχί ή μη επίδοσι και σε άλλες ξένες γλώσσες. Τοῦτο παρατηρεῖται, όχι γιατί η άσκησι της γλωσσικής ικανότητος μπορεί να μεταφερθί από τη μιὰ γλώσσα στην άλλη, αλλά γιατί μεταξύ των διαφόρων γλωσσών υπάρχουν κοινά σημεία. Η εύκολια στην εκμάθησι μιας τρίτης γλώσσας εξηγείται, γιατί η γνώσι της πρώτης ελαττώνει τὰ άγνωστα σημεία της δεύτερης. Σε όλες τις περιπτώσεις, η ανάπτυξι του ενδιαφέροντος είναι βασικός συντελεστής.

Η ίδια σημασία που είχε δοθί στις αισθήσεις για την πρόβλεψι της γλωσσικής ικανότητος, είχε δοθί και για την πρόβλεψι της μουσικής ή καλλιτεχνικής κλίσεως. Σήμερα γνωρίζομεν ότι οι όπτικές ή ακουστικές ικανότητες παίζουν ελάχιστο ρόλο στη ζωγραφική ή μουσική επίδοσι, που κυβερνάται κυρίως από εσωτερικούς παράγοντες. Για την έκλογη ενός μουσικού ταλέντου, δέν είναι άρκετό το να ξεχωρίζη κανείς μεταξύ του ντό και του ξέ. Είναι όμως σημαντικό το ν' αναγνωρίζη το ρυθμό και τη μελωδία ενός γνωστού τραγουδιού. Απέδειχθη επίσης ότι τὰ μουσικά και γενικά τὰ καλλιτεχνικά ενδιαφέροντα παρουσιάζουν άσήμαντη συνάφεια με τη νοημοσύνη.

Σχετικά με τη λογοτεχνία γίνεται τελευταία κάποια πρόοδος για τη μέτρησι σχετικών ικανοτήτων της πρωτοτυπίας, της δημιουργικότητος και έφευρετικότητος. Προς τοῦτο διάφορα τέστος έχουν επινοηθί π.χ. «υπόθεσε ότι το κάθε τι στον κόσμο ξαφνικά διπλασιάσθηκε στο ύψος. Γράψε όσο, τό δυνατό πιδ πολλές συνέπειες που θ' ακολουθήσουν».

Μαθηματικές και επιστημονικές ικανότητες.

Στο δημοτικό σχολείο οι αριθμητικές ικανότητες μπορεί εύκολα να διακριθουν από τις γλωσσικές. Οι περισσότεροι μαθητές είναι καλοί και στα

δύο. Όσοι ύστερον στis μέν, ύστερον και στis δέ. Στο γυμνάσιο όμως όσοι μαθητές διακρίνονται στα μαθηματικά, προχωρούν καλώς και στα τεχνικά και επιστημονικά, που φαίνεται να έχουν κοινά σημεία ενώ τείνουν να μειώσουν την επίδοσι τους στα γλωσσικά. Με την αύξησι της ηλικίας ο άνθρωπος τείνει στην ειδίκευσι. Η θετική όμως σχέσις μεταξύ όλων των ικανοτήτων πάντοτε υπάρχει. Κάθε κλάδος των μαθηματικών ή επιστημονικών μαθημάτων (Φυσικά, Χημεία κλπ.) έχει επίσης τὰ δικά του χαρακτηριστικά. Στην αριθμητική το κύριο γνώρισμά είναι μηχανική εύκολια με τις πράξεις. Ένώ η αριθμητική κρίσι και η λύσι προβλημάτων σχετίζεται με τη γενική νοημοσύνη. Η Άλγεωρα διαφέρει λιγώτερο, ενώ η Γεωμετρία ξεχωρίζει σημαντικά από την Αριθμητική.

Οι πρακτικές ικανότητες, που κυρίως βασίζονται στη σωματική επιτηδεότητα, συνδέονται πολύ χαλαρά μεταξύ των. Έτσι θά ήταν πλάνη να συμπεράνωμε ότι το παιδί, που δείχνει επιτηδεότητα στην κατασκευή ενός ψεύτικου αυτοκινήτου θά γίνει καλός μηχανικός, σχεδιαστής ή άθλητής. Η συνάφεια που υπάρχει μεταξύ αυτών των ικανοτήτων είναι άσήμαντος.

Μνήμη και Προσοχή.

Η ικανότητα της άπομνημονεύσεως και η ικανότης της προσοχής θεωρούνται από πολλούς άσυγχρόνιστους παιδαγωγούς μας οι πιδ σημαντικές για τη μάθησι, αλλά όχι και από τους σύγχρονους ψυχολόγους. Ένας άσυγχρόνιστος παιδαγωγός βεβαιώνει π.χ. ότι μερικά παιδιά έχουν εξαιρετική μνήμη και μεγάλη δύναμι προσοχής, ενώ άλλα έχουν κακή μνήμη ή αδυναμία αυτοσυγκεντρώσεως. Οι σύγχρονοι ψυχολόγοι όμως έχουν λόγους να πιστεύουν ότι ένα παιδί πουνομίζεται ότι στερείται συγκεντρώσεως προσοχής, γιατί δέν προσέχει στο μάθημα, μπορεί να συγκεντρώνεται θεληματικά και για πολύ ώρα στα παιγνίδια του. Κι' ένα άλλο παιδί, που θεωρείται ότι έχει ισχυρή μνήμη γιατί θυμάται τὰ όνόματα των ποδοσφαιριστών και τὰ γκολ της κάθε ομάδος, μπορεί να μη θυμάται τὰ όνόματα της Ιστορίας και ν' αδυνατή ν' άπομνημονεύση την προπαίδια.

Ο γράφων, ενώ θυμάται τὰ πρόσωπα των μαθητών του, έστω και μετά από πολλά χρόνια, άποτυγχάνει να θυμηθί τὰ όνόματά τους. Απέδειχθη έξ άλλου ότι το ύλικό που στηρίζεται στην κατανόησι και όχι στη μηχανική μνήμη, μαθαίνεται γρήγορα και διατηρείται για πολύ χρόνο. Η δέ ικανότητα της άπομνημονεύσεως και διατηρήσεως ταυτίζεται με τη νοημοσύνη και τὸ διαφέρουν. Με άλλα λόγια η μνήμη και η προσοχή δέ φαίνονται καθόλου ανεξάρτητες ικανότητες. (Η μηχανική μνήμη μάλλον διαφέρει). Δέν είναι όρθό λοιπόν να λέγεται ότι οι άνθρωποι έχουν καλή ή κακή μνήμη μιὰ και αυτή εξαρτάται από τὸ ενδιαφέρον, από τη νοημοσύνη και την κατανόησι, από τη μέθοδο, από τὸ μάθημα, άκόμη και από τὸ κεφάλαιο τὸ μαθήματος.

Στο παρελθόν πολλά ειπώθηκαν για τούς μνημονικούς τύπους: όπτικός, ακουστικός, γλωσσικός

ΠΑΙΔΙ - ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ - ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Σ. Α. ΠΟΛΙΤΟΥ

Πτυχ. 'Επιστ. 'Αγωγής του Πανεπ. της Γενεύης

Είναι πλέον γνωστόν ὅτι τὰ διάφορα σχολικά μαθήματα καὶ αἱ ἄλλαι ἀπασχολήσεις, πρέπει ν' ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς ἀνάγκας τῶν παιδιῶν.

Ἡ ψυχολογία τῆς ἐξελίξεως τοῦ παιδιοῦ, παρὰ τὰς τελευταίας προόδους, μᾶς δίδει νόμους γενικούς. Αὐτοὶ ὅμως δὲν εἶναι ἀπόλυτοι. Τὸ οἰκογενειακὸν ἐν γένει κλίμα, τὸ φυσικὸν καὶ τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον, ἀσκοῦν μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀναπτύξεως ἐκάστου παιδιοῦ. Εἶναι ἀναγκαῖον λοιπόν, νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀτομικὴν ψυχολογίαν, διὰ νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἐξατομικευμένην διδασκαλίαν.

Ὁ ἀσχολούμενος ἐν τούτοις μὲ τὴν σύνταξιν τοῦ Α.Π., πρέπει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του ὠρισμένα ψυχολογικὰ φαινόμενα, χαρακτηριστικὰ τῶν διαφόρων ἡλικιῶν. Τότε θὰ ἐπιβοηθήσῃ ἐμμέσως μίαν λειτουργικὴν διδασκαλίαν, μίαν διδασκαλίαν ἣ ὁποία θὰ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν ζωὴν καὶ ἣ ὁποία τέλος θὰ εἶναι θεμελιωμένη ἐπὶ τῶν πραγματικῶν διαφορῶν καὶ τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν τοῦ παιδιοῦ. Ἰδού κατ' ἑτέρω μερικὰ ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν τῶν διαφόρων περιόδων τῆς σχολ. ἡλικίας καὶ παρατηρήσεις ἀφορῶσαι εἰς τὸ Α.Π. καὶ τὸ σχολεῖον.

Τὰ παιδιά τῶν 7—10 ἐτῶν.

1) Τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ σταδίου τούτου εἶναι ὅτι ἡ σκέψις τοῦ παιδιοῦ ἀποδεσμεύεται προοδευτικῶς, ἀπὸ τῆς λεγομένης μαγικῆς σκέψεως καὶ ἀπὸ τοῦ κόσμου τῶν μύθων

καὶ κατακτᾷ παρραλλήλως τὸν πραγματικὸν κόσμον.

Ὁ περιβάλλων κόσμος εἶναι ἀκόμη νοητὸς ὥς δλον τι. Τὴν διδασκαλίαν διευκολύνει εἰς ἀφελῆς πραγματισμός.

Εἰς τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα: α) Νὰ δίδεται ἐλευθερία ἀρκετὴ εἰς τὸν διδάσκαλον, β) Νὰ μὴ γίνεται διαχωρισμὸς τῶν μαθημάτων. Ἡ ἐνιαία διδασκαλία εἶναι ἐπιβεβλημένη. γ) Τὰ προσχεδιαζόμενα γενικῶς ἀντικείμενα καὶ ἡ περὶ ταῦτα σχετικὴ ἐργασία νὰ συντροφεύουν καὶ ὑποβοηθοῦν τὴν βαθμιαίαν κατάκτησιν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

2) Διαρκούσης τῆς περιόδου ταύτης ἀναφαίνονται βαθμιαίως αἱ πρῶται γνωστικαὶ κινήσεις ἐπὶ ὑποστρώματος ἐνὸς κόσμου συναισθημάτων ἤδη προϋπάρχοντος. Παρὰ ταῦτα ὁ κόσμος τῶν συναισθημάτων ἐξακαλουθεῖ νὰ διατηρῇ τὴν μεγάλην ἀξίαν του. Εἶναι ἡ γῆ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ σκέψις ἔχει βυθισμένας τὰς ρίζας της καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἀπορροφᾷ διαρκῶς δυνάμεις. Ἡ συγκεκριμένη σκέψις κάμνει πολλὰς προόδους. Δὲν πρέπει ἐκ τούτου νὰ παρασύρεται κανεὶς καὶ νὰ παραβλέπῃ τὴν συναισθηματικὴν ἀποψιν τῆς ζωῆς τῶν παιδιῶν. Τότε, καὶ μόνον, ἔμπορεῖ νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι ἐπιτυχάνει μίαν ἐξέλιξιν τῆς παιδικῆς ψυχῆς ἰσορροπομένην καὶ ὑγιᾶ.

κλπ. Πιστευόταν ὅτι οἱ τύποι αὐτοὶ μαθαίνουν, σκέπτονται καὶ ἀναπλάττουν ὀπτικῶς, ἀκουστικῶς, γλωσσικῶς κλπ. Ὅτι ἐπομένως χρειάζεται ὁ κάθε τύπος νὰ διδάσκεται διαφορετικὰ καὶ ἀκόμη ὅτι εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ φανερώσῃ χωριστὸ ταλέντο. Ἡ γνώμη αὕτη κυριαρχεῖ καὶ σήμερον στὰ παιδαγωγικά μας ἰδρύματα καὶ στὰ γυμνάσιά μας καὶ σὸ κεφάλαιο περὶ μνήμης σπαταλεῖται σημαντικὸς χρόνος γιὰ τὴ διδασκαλίαν τῶν μνημονικῶν τύπων. Ἀπεδείχθη ὅμως ὅτι αὐτὲς οἱ διαφορὲς τῶν τύπων δὲν εἶναι σταθερὲς κάτω ἀπὸ διάφορες καταστάσεις καὶ συνεπῶς δὲν ἔχουν καμμιά πρακτικὴ ἀξία γιὰ τὸ σχολικὸ ἢ ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμό.

Φυσικὰ δὲν παραγνωρίζομε τὰς ἀτομικὰς διαφορὰς τῶν παιδιῶν στὸ ζήτημα τῆς προσοχῆς, ἀλλὰ οἱ διαφορὲς τῆς προσοχῆς πηγάζουν κυρίως:

1. Ἀπὸ τὰς διαφορὰς τῆς πνευματικῆς ἡλικίας.
2. Ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παιδιοῦ γιὰ τὸ κάθε μάθημα.
3. Ἀπὸ τὴν ἱκανότητα τοῦ διδασκάλου νὰ κεντρίξῃ τὸ ἐνδιαφέρον.
4. Ἀπὸ τὴ συναισθηματικὴ σταθερότητα καὶ ἰσορροπία τοῦ παιδιοῦ, ἀπὸ τὴν ἐπιμονή, ὑπομονή, κατάστασι τῆς ὑγείας καὶ τὴν κόπωσι.

Γεώργιος Β. Κυριαζόπουλος

Βιβλιογραφία:

1. Eysenck, H. J.: The Structure of Human Personality London. Methuen 1953.
2. Eleming, C. M.: Adolescence. London Routledge 1948.
3. Τῆς ἰδίας: Teaching a psychological Analysis. London. Methuen 1958
4. Knight, R.: Intelligence and Intelligence Tests. London. Methuen 1953.
5. Spearman C.: The Abilities of man. London. Macmillan 1927.
6. Thomson, G. H.: The Factorial Analysis of Human Ability. University of London Press. 1939.
7. Valentine, C. W.: Psychology London. Methuen 1959.
8. Vernon Ph. E.: The Measurement of Abilities. University of London Press 1956.
9. Τοῦ ἰδίου: The Classification of Abilities. Educational Research Volume. II No 3, 1960.
10. Τοῦ ἰδίου: The Structure of Human Abilities London. Methuen. 1950.

Τὸ παιδί τῆς ἡλικίας αὐτῆς εὐρίσκει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ παιγνίδι. Ἐκεῖ αἰσθάνεται τὴν πραγματικὴν του εὐτυχίαν. Ἡ ἀνάμνησις, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὸ παιγνίδι, γίνεται πηγὴ χαρᾶς καὶ θάρρους, μέχρι μιᾶς προχωρημένης ἡλικίας.

Εἰς τὸ Α.Π.: α) Νὰ μὴν παραγνωρίζεται τὸ ἀναμφισβήτητον δικαίωμα τοῦ παιδιοῦ νὰ ἔχῃ πολλὰς ὥρας ἡμερησίως διαθεσίμους διὰ τὸ παιγνίδι καὶ δι' ἐλευθέρως ἀπασχολήσεις. Προϋπόθεσις πραγματοποίησεως τούτου βεβαίως εἶναι ἡ δυνατότης διαθέσεως εἰς τὸ παιδί τοῦ χώρου καὶ κλίματος καταλλήλου. β) Νὰ μὴν ἐξαναγκάζῃ τὸ σχολεῖον διανοητικὴν ἀνάπτυξιν οὔτε ν' ἀποχωρίζῃ ταύτην τῆς ὅλης προσωπικότητος τοῦ παιδιοῦ.

3) Ἄλλα χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι αἱ συναισθηματικαὶ ἀνάγκαι, ἡ ἀνάγκη πρὸς κίνησιν καὶ ἡ ἀσάφεια τῶν διαφερόντων.

Τὸ Α.Π. πρέπει νὰ μὴν παραβλέπῃ ταῦτα. Ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἐξέρχεται μὲ τὴν τάξιν του εἰς τὸ ὑπαίθριον. Ἐκεῖ νὰ ἡμπορῇ νὰ ἐργάζεται μὲ αὐτήν, νὰ συνεχίζῃ πολλάκις μάθημα, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἀκινήσῃ καθίστατο ἀνιαρόν. β) Ἡ σπουδὴ τοῦ περιβάλλοντος δὲν πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ εἰς στενὸν γνωστικὸν σκοπὸν σαφῶς προσδιωρισμένον, ἀλλ' εἰς σκοποὺς δυναμένους νὰ διευρυνθοῦν τοιοῦτοτρόπως θὰ ὑπομολεύονται τὰ διαφέροντα διὰ ποικίλας καὶ διαφόρους ἐργασίας. Τὸ Α.Π. νὰ καθορίσῃ αὐτὰς τὰς ἐργασίας καὶ τοὺς σκοποὺς των.

4) Ἡ μάθησις εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὸ αἰσθητόν. Τὸ παιδί σκέπτεται τὰ πράγματα ἀναλόγως τῆς χρησιμότητος αὐτῶν. Ἡ συχνὴ παρουσία εἰδικῶν φαινομένων εἰς τὰ παιδιὰ τῶν 7-10 ἐτῶν ἀποδεικνύει τὴν μεγάλην ἐντασιν μὲ τὴν ὁποῖαν αἱ εἰκόνες ἐντυπώνονται εἰς τὸ πνεῦμα των.

Τὸ Α.Π. πρέπει νὰ μὴν ἀπαιτῇ τίποτε τὸ ὁποῖον ὑπερβαίνει τὸν αἰσθητὸν κόσμον τοῦ παιδιοῦ. Ἡ διδασκαλία π.χ. τῆς Γραμματικῆς εἶναι βεβαίως πρῶτος.

5) Ἡ μηχανικὴ ἀφομοίωσις γίνεται μὲ μεγάλην εὐκολίαν κατὰ τὴν περίετον αὐτὴν τοῦ πραγματισμοῦ. Τὸ Α.Π. νὰ περιέχῃ διδασκαλίας αἱ ὁποῖαι νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὴν τὴν δύναμιν διὰ τὴν ἀπόκτησιν διαφόρων ἐννοιῶν (π.χ. πίναξ πολλαπλασιασμοῦ).

Τὰ παιδιὰ τῆς ἡλικίας τῶν 10-12 ἐτῶν.

Εἶναι ἐν στάδιον τοῦ ὁποῖου τὸ τέλος καθαρῶς προσδιορίζει ἡ ἐναρξὶς τῆς ἐφηβείας. Λήγει ἡ ἀφελὴς ἡλικία τοῦ πραγματισμοῦ. Εἰς τὴν διεγερτικότητά τῆς περιεργείας προστίθεται τώρα ἡ διεγερτικότης τῆς ἀμφιβολίας. Αὕτῃ ἡ ἀμφιβολία χαρακτηρίζει τώρα τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ μανθάνειν. Τὸ παιδί εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν φθάνει εἰς ἀφηρημένην σκέψιν.

1. Μέσα εἰς τὴν πρὸς συγκέντρωσιν ἀνάγκην, γίνεται ἐκδηλον ἐν χαρακτηριστικὸν σημείον, ἀναφαινομένης δεξιότητος πρὸς ἀπόκτησιν μιᾶς γενικῆς ἀπόψεως τοῦ περιβάλλοντος κόσμου. Ἡ δι-

δασκαλία θὰ εἴχε πολλὰ νὰ ἐπωφεληθῇ.

Τὸ πρόγραμμα ὀφείλει: α) Νὰ μὴν παρουσιάζῃ γνώσεις (φύτων καὶ ζώων π.χ.) κατὰ ἐπιστημονικὴν σειράν. Ἡ συστηματικὴ ταξινόμησις τῶν γνώσεων δὲν δύναται νὰ λαβῇ χώραν εἰς τὸ σχολεῖον. Θὰ ἔπρεπε νὰ ἦτο ὁ τελικὸς σκοπὸς (εἰς περίπτωσιν βετοῦς σχολείου). β) Νὰ δίδῃ μίαν θέσιν ἀρκετὰ μεγάλην εἰς ἐργασίαν, ὥστε νὰ γίνε-ται ἡ μύησις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἱστορίαν, τὴν Γεωγραφίαν καὶ τὰς Ἐπιστήμας. (Νὰ μανθάνουν δηλ. τὰ παιδιὰ πῶς νὰ μανθάνουν). Τὰ παιδιὰ μόνον των νὰ φθάνουν εἰς τὴν ταξινόμησιν.

2. Ἀνάγκη χαρακτηριστικὴ αὐτῆς τῆς ἡλικίας εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῆς καθ' ὁμάδας ἐργασίας. Ἡ αἰσθησις τοῦ ὁμαδικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀλληλοβοηθείας ἐξυπνᾷ. Ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ διεγείρῃ καὶ καλλιεργῇ τὰς τάσεις αὐτὰς καὶ ἐπ' αὐτῶν νὰ ἐξελίσῃ τὴν ἀμοιβαίαν κατανόησιν καὶ τὴν κοινωνικότητα τῶν μαθητῶν.

Τὸ Πρόγραμμα ὀφείλει νὰ προσελκύῃ τὴν προσοχὴν τῶν διδασκάλων ἐπὶ τῆς παιδευτικῆς ἀξίας τῆς ὁμαδικῆς ἐργασίας.

3) Περὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου αὐτῆς, τὰ διαφέροντα ἀρχίζουν νὰ διαφοροποιοῦνται. Ἡ ἐκτέλεσις εἰδικῶν ἐργασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ συμφέροντα ἐκάστου παιδιοῦ, εἶναι μεγάλης σπουδαιότητος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς προσωπικότητος.

Ἡ ὀργάνωσις τῶν σχολείων θὰ ὑπολογίζῃ τὸ γεγονός τοῦτο ἂν προβλέπῃ τὸν πρῶτον διαχωρισμὸν τῶν σχολείων εἰς μίαν ἡλικίαν κατὰ τὴν ὁποῖαν αὐτὴ ἡ διαφοροποίησις τῶν διαφερόντων θὰ ἡδύνατο νὰ γίνῃ εἰς προσανατολισμὸς πρὸς τὰ διάφορα σχολεῖα.

Τὸ Πρόγραμμα δύναται νὰ διευκολύνῃ τὸν προσανατολισμὸν ἐὰν εἰσαγάγῃ προαιρετικὰ μαθήματα καὶ ἐξωσχολικὰς ἀπασχολήσεις.

Πρέπει νὰ δώσῃ καὶ ἐλευθερίαν ἀλλὰ καὶ ὁδηγίαν σαφεῖς πρὸς τοὺς διδασκάλους ὥστε οἱ τελευταῖοι νὰ ἡμποροῦν νὰ προσαρμόζουν τὴν ἐργασίαν των εἰς τὸ ἐξελισσόμενον παιδί.

Πρέπει τὸ Α.Π. νὰ προφυλάσῃ τὸ παιδί ἀπὸ τὴν ὑπερκόπωσιν. Νὰ μὴν περιέχῃ γνώσεις αἱ ὁποῖαι δὲν δύναται ν' ἀφομοιωθῶσι ὑπὸ τοῦ παιδιοῦ. Νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ ὑποδείξεις τῆς Πειρ. Παιδαγωγικῆς. Νὰ περιορισθῇ ὁ χρόνος τῶν κατ' οἶκον ἐργασιῶν.

Πρέπει νὰ δίδῃ ὁδηγίαν ὥστε οἱ διδάσκαλοι νὰ δίδουν ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τὰ διάφορα ἔμφυτα δῶρα τῶν παιδιῶν, δῶρα τὰ ὁποῖα ἐκδηλοῦνται κατὰ τὴν σχ. ἡλικίαν. Ἐπωφελοῦμενοι δὲ τῶν δώρων τούτων νὰ ἐξελίσσων ἐπ' αὐτῶν τὴν ἀλληλοβοήθειαν. Ἄς μὴν παραβλέπεται ἡ σπουδαιότης τῆς κοινωνικῆς πείρας τὴν ὁποῖαν ἀποκτᾷ ὁ μαθητὴς εἰς τὸ σχολεῖον.

Πρόγραμμα σπουδῶν τὸ ὁποῖον δίδει σημασίαν εἰς ὅλα αὐτὰ θὰ κεντρίσῃ τὴν περιέργειαν καὶ τὴν ἀμφιβολίαν τοῦ παιδιοῦ, θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀτομικότητος, θὰ συμβάλῃ τέλος εἰς τὴν καλυτέρευσιν τῆς ἀτμοσφαιρᾶς τῆς τάξεως διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς μοίρας τῶν παιδιῶν τῆς Ἑλλ. Πατρίδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Αν. Χ. Τσιάρα

Η Σχολική Έργασία της Α' τάξεως του Δημοτικού Σχολείου.

(Αθήναι 1960)

Όταν παίρνεις στα χέρια σου ένα βιβλίο σχολικής πράξης, γραμμένο από δάσκαλο, αισθάνεσαι μεγάλη δυσφορία. Συλλογίζεσαι, αν θα κατορθώσεις να σου ξυπνήσουν διαφέροντα, να κεντρίσουν τους προβληματισμούς σου, να γεμίσει την ώρα σου. Κι όταν αντιληφθής, ότι στο βιβλίο αυτό ο δάσκαλος έκλεισε την ψυχή του, διείσδυσε εις την ενδοχώραν των παιδαγωγικών του ανησυχιών, αισθάνεσαι άρρητη ψυχικήν εύφορία. Είσαι βέβαιος, ότι ο κόπος σου δέ θα πάη χαμένος.

Τό σύγγραμμα του κ. Τσιάρα, που κρατάμε στα χέρια μας, είναι μία αξιοπρόσεκτη προσπάθεια παιδαγωγικής σύνθεσης. Είναι γραμμένο με σεμνότητα κι εύπρεπεια και μ' άνοιγμένες τις άντένες του νου και της καρδιάς. Σε κερδίζει κι' όλες από τις πρώτες γραμμές του προλόγου και σε προδιαθέτει εύνοϊκά, για να διαβάσης τις 280, μεγάλου σχήματος, σελίδες του.

Είναι ένα βιβλίο άσπληρης σχολικής πράξης, τό όποιο άπεικονίζει την έργασία του στην Α' τάξη του προτύπου της παιδαγωγικής άκαδημίας Ιωαννίνων τή σχολική χρονιά 1956-57. Όπως ό ίδιος τονίζει, δοκιμές και πειραματισμοί μεθοδολογικών άνακαινισμών 14 έτών ώλοκληρώθησαν και μορφοποιήθησαν στην πρότυπη τάξη σε παιδαγωγική και πνευματική συνεργασία με τον παιδαγωγό κ. Κίτσο, που διδάσκει την Παιδαγωγική στην έν λόγω Άκαδημία. Μιάς τέτοιας εύτυχισμένης, αλλά και σπάγας ταυτόχρονα για την χώρα μας παιδαγωγικής συνάντησης δασκάλου και παιδαγωγού καρπός είναι τό έργο του κ. Τσιάρα.

Τό βιβλίο δέν περιλαμβάνει θεωρητικό μέρος κι αυτό είναι σπουδαία άρετή. Όστόσο, έκδηλα διαφαίνονται τά θεωρητικά ύποστηρίγματα σ' όλάκερο τό έργο, που παρουσιάζουν τό σ. βαθιά μυημένο στις σύγχρονες ψυχολογικές και διδακτικές τάσεις.

Η έργασία στην Α' τάξη είναι πολύπλευρη και δύσκολη δουλειά. Τό παιδί πρωτομπαίνει στην οργανωμένη σχολική ζωή, όπου επικράτει η ήθική διάσταση. Η μαθητεία του παιδιού έδω πρέπει να γίνεται συστηματικά, ήρεμα, άβίαστα, να δημιουργηθούν οι άπαραίτητοι άνασταλτικοί μηχανισμοί στις έντονες ένστιχτικές παρορμήσεις, να κοινωνικοποιηθή βαθμιαία τό Έγώ, για να έγγραφη, να προσαρμοσθή στην περίγυρη πραγματικότητα.

Ό ψυχολογικά μορφωμένος θα προσέξη, ώστε οι άπωθήσεις, άναπόφευκτες κι άναγκαίες, να είναι ήρεμες, χωρίς δυνατές συναισθηματικές φορτίσεις.

Από τις πρώτες σελίδες ό σ. άποκαλύπτει, ότι κατέχει παιδαγωγική δεξιότητα και ψυχολογική δράση άγρυπνη. Έξοικειώνεται γρήγορα με τά παιδιά, δημιουργεί εύνοϊκό κλίμα ψυχικής επαφής και τά κερδίζει. Προχωρεί ύστερα μαζί τους δημιουργικά στο άπλωμα της έργασίας του.

Τά παρακολουθεί ψυχολογικά, μετράει τή νοημοσύνη τους, έπισημαίνει τις κύριες χαρακτηριστικές των τάσεις, «όσμίζεται» τις ψυχοπαθολογικές καταστάσεις, για να μή χάνη τό στόχο του. Πασχίζει να λυτρωθή από τήν καταδυναστευτική δουλειά του διδακτικού έμπειρισμού, που συνθλίβει τή σχολική μας πράξη. Συχνές έπαφές με τους γονείς, όμιλίες σε θέματα συγκεκριμένα, που άναβλίζουν από τήν έργασίαν του.

Η έργασία όλη γύρω από τις ένότητες της Ε. Σ. Δ. δείχνει, ότι περπατάει διδακτικά με άνεση και σιγουριά. Οι ένότητες, γενικές και μερικές, και η έπεξεργασία τους δένονται σφιχτά σ' ένα καλοδουλεμένο σχέδιο, χωρίς προεξοχές ή έλλειπτικές ταλαντεύσεις. Οι άξονες της έργασίας παραμένουν άπαρασάλευτοι και τή στηρίζουν σ' όλη τήν πορεία της, χωρίς να θρυμματίζεται σε πρόχειρους αυτοσχεδιασμούς και να χάνη, έτσι, τήν έσωτερική λειτουργική της συνάφεια κι ίσορροπία.

Η έπεξεργασία των ένοτήτων γίνεται επάνω στο γνωστό σχήμα της μεθόδου Decroly, με άφετηριακό κέντρο τή στενωτέρη πατρίδα, σ' όλες τις δυνατές πατριδογνωστικές προεκτάσεις. Έναρμονίζονται περίτεχνα η ιδεοοπτική τεχνική της πρώτης άνάγνωσης (Decroly) με τήν τεχνική της πρώτης άρίθμησης, στην όποία ό σ. έντάσσει δημιουργικά τά διδάγματα της Μορφολογικής Ψυχολογίας για τήν κλειστή γεωμετρική μορφή στην παρουσίαση του έποπτικού ύλικού. Έτσι, η έργασία του κ. Τσιάρα έμφανίζεται σαν ένας σφαιρικός πειραματισμός, που καλύπτει σχεδόν όλες τις όψεις της, χωρίς να μετατρέπεται στην πορεία της σ' άκαμπτο κι άποστεωμένο σχήμα. Η έπινόηση κι ό δημιουργικός παλμός του έβρόθησαν ν' άποκτήση η έργασία του εύλυγία και πλάτος, για να χωρέσουν μέσα της καινοτομίες αξιοπρόσεχτες.

Τό βιβλίο του κ. Τσιάρα είναι ένας ολοκληρωμένος οδηγός, αξιομελέτητος και στις πιο άσήμαντες λεπτομέρειές του. Διαβάζεται άνετα, γιατί και σαφήνεια έχει και γλωσσική άρτιότητα. Δέ θα ήταν ύπερβολή, άν τό έχαρακτηρίζαμε μοναδικό για τήν ώρα έγχειρίδιο σχολικής πράξης για τήν Α' τάξη. Οι δασκάλοι μας πολλά έχουν να ώφεληθούν από τή μελέτη του, για να έμπλουτίσουν τήν έμπειρία τους και να κάνουν παράλληλες άναεώσεις, προσαρμοσμένες στις δικές τους συνθήκες και στο δικό τους μεθοδικό ύφος.

Είμαι ύποχρεωμένος να κάνω δυό παρατηρήσεις, που, ώστόσο, δέν μειώνουν καθόλου τή συνολική του άξία. Δέν μας έδωσε ό σ. στο τέλος τό άποτέλεσμα της έργασίας βάσει της μέτρησης της εύφυίας, που πραγματοποίησε τους πρώτους μήνες. Παρουσιάσθηκε άνέβασμα του Δ. Ν. στο τέλος της σχολικής χρονιάς; Τό επίπεδο κατάχτησης των δεξιοτήτων (ανάγνωσης - άριθμητικής - γραφής - σχεδίου - προφορικού λόγου) ήτανε ένιαίο ή παρουσίαζε καμπύλη κι άποκλίσεις;

Έάν ήτανε άκριβέστερος και λεπτομερέστερος ό καθορισμός της τάξεως κατά τον Δ. Ν., αντίστοιχα θ' άπεικονίζονταν στο τέλος άριθμητικά οι ομάδες των μαθητών και τό επίπεδο άνόδου των στις παραπάνω δεξιότητες μ' εύκολία, πράγμα που δέν γίνεται. Ένας πίνακας όλων των

παιδιών με το δικό του το καθένα Δ. Ν. και με το αντίστοιχο επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων στο τέλος της χρονιάς, θα εκάλυπτε τα μικρά χάσματα και τις γενικότητες, που εμφανίζει στο σημείο αυτό ή εργασία του. Θα παρουσιάζονταν ανάγλυφα έτσι τα πλεονεκτήματα της ενιαίας διδασκαλίας.

Η παράλειψη τούτη θα ήταν, βέβαια, ασήμαντη, εάν δεν επρόκειτο για πειραματισμό σε πρωτότυπη τάξη Π. Ακαδημίας, δηλ. κέντρου παιδαγωγικού.

Γενικά πρόκειται για μία πρωτότυπη στη σύνθεσή της κι αξιόλογη εργασία, που φανερώνει το γερό επιστημονικό όπλισμό του σ. ή οποία θα διαβαστή πολύ και θ' αγαπηθώ πολύ.

Η πυκνονοήματη και φιλοσοφικά δονισμένη εισαγωγή του κ. Κίτσου άξιζε να πλασιστώ ένα σύγγραμμα σαν του κ. Τσιάρα. Με χαρά μας παρακολουθούμε το νέο παιδαγωγό να βαθαίνει αδιάκοπα στην επιστήμη του. Είναι ήδη μία αναμφισβήτητη παιδαγωγική παρουσία.

Και τους δυο τους συγχαίρουμε εγκάρδια.

Α. Βελιμπούτης

Λήμνος.

Λουκίας Βλαστού - Φυτά
- Καθηγήτριας Φυσικών -

Ειδική Διδακτική Μαγνητισμού - Ήλεκτρισμού

Ο 20ός αιώνας χαρακτηρίζεται ως αιώνας του ατόμου. Αιών με αλματώδεις εξελίξεις στον τεχνικό πολιτισμό, τόσο ραγδαίες που ο άνθρωπος νους δυσκολεύεται όχι μόνον να τις κατανοήσει αλλά και να τις παρακολουθήσει.

Κυρίαρχος επιστήμη είναι η Φυσική. Ως εκ τούτου αι σχετικές γνώσεις δεν πρέπει να θεωρούνται απαραίτητοι μόνον διά τον επιστήμονα φυσικών, αλλά και διά πάντα άνθρωπον, τα δε βασικά στοιχεία αυτών πρέπει να γίνουν κτήμα παντός ανθρώπου, όχι διά να πλουτίσει απλώς τις γνώσεις του, αλλά διά να δυνηθώ να ανταπεξέλθω εις τας ανάγκες της σημερινής εποχής και να παρακολουθήσει και συμβάλει εις την ανάπτυξιν του πνεύματος και του πολιτισμού της κοινότητος εις την οποίαν ζή.

Τα ανωτέρω προβλήματα κατά μέγα μέρος είναι υποχρεωμένον να λύση το Δημ. Σχολείον, διότι το αυτοτελεί διά το μέγιστον μέρος του πληθυσμού μας τον μόνον μορφωτικόν παράγοντα. Η δέ μελέτη των πλείστων τούτων εις το μόλις κυκλοφορήσαν βιβλίον της κ. Λουκίας Βλαστού - Φυτά, υπό τον τίτλον «Ειδική διδ/κή Μαγνητισμού - Ήλεκτρισμού» αποτελεί άριστον οδηγόν και σύμβουλον διά κάθε εκπαιδευτικόν.

Πάμπολλα βιβλία ειδικής διδ/κής έχουν κυκλοφορήσει. Η «ειδική διδ/κή του Μαγνητισμού - Ήλεκτρισμού» της κ. Λουκίας Βλαστού όμως είναι έντελώς πρωτότυπος, χωρίς η πρωτοτυπία αυτή να έρχεται εις αντίθεσιν με τας συγχρόνους απαιτήσεις της ψυχολογίας και της Παιδαγωγικής, τουναντίον είναι σύμφωνος με αυτάς και διανοίγει νέους όριζοντας εις την συγγραφήν βιβλίων ειδικής διδ/κής.

Εις το νέον περιπούδαστον σύγγραμμά της «Ειδική διδ/κή Μαγνητισμού - Ήλεκτρισμού» δεν εκθέτει απλώς τον τρόπον διδ/κίας του μαγνητισμού και ήλεκτρισμού ως συμβαίνει εις τας συνήθεις ειδικάς διδακτικάς αλλά εξετάζει το πρόβλημα από πάσης άπόψεως.

Εξετάζει τας υπάρχουσας έλλειψεις και υποδεικνύει τον τρόπον διορθώσεως και εξαλείψεως της όφισταμένης κακοδαιμονίας, ίνα δυνηθώμεν να ανταποκριθώμεν εις τας όσημέραι αυξανόμενας απαιτήσεις, και συμβάλομεν εις την τεχνικοοικονομικήν ανάπτυξιν της χώρας μας και συντελέσωμεν εις την έξοδον αυτής εκ της υποαναπτύκτου καταστάσεως, εις την οποίαν ακόμη εύρίσκεται.

Τονίζει ακόμη ότι δεν υπάρχει μόνον έλλειψις εις μέσα, αλλά δικαίως θεωρεί και έλλιπή τον καταρτισμόν μεγάλου αριθμού διδ/κων εις τα μαθήματα της Φυσικής και ακριβώς αυτήν την έλλειψιν κατά μέγα μέρος προσπαθεί να συμπληρώση διά του βιβλίου της, το όποιον άξιζει να καταστή άντικείμενον προσεκτικής μελέτης υπό παντός εκπαιδευτικού, όστις ενδιαφέρεται διά την μόρφωσιν των έλληνοπαίδων.

Ακολουθώς η συγγραφεύς (κεφ. Ιον, σελ. 28 - 71) περιγράφει τας συγχρόνους μορφάς διδ/κίας των φυσιογνωστικών μαθημάτων, εκθέτουσα αυτάς με σαφήνειαν και ακρίβειαν.

Μίαν νέαν πρωτοτυπίαν μας παρουσιάζει εις το 2ον κεφάλαιον. Τα Tests διά τον έλεγchon των γνώσεων των μαθητών.

Επίσης εις το κεφάλαιον τοϋτο μας δίδει και το Δελτίον Επιστημονικής Επιδόσεως του μαθητού, διά το όποιον ο διδ/λος δύναται να γνωρίζη έπακριβώς το δυναμικόν εκάστου μαθητού του, να εφαρμόζη την κατάλληλον μέθοδον διδ/κίας και να αξιοποιή τα τυχόν υπάρχοντα ταλέντα.

Εις το 3ον και 4ον κεφάλαιον περιγράφεται λεπτομερώς μέγας αριθμός απλών πειραμάτων, διά των οποίων δύναμεθα να διδάξωμεν διάφορα θέματα του μαγνητισμού και του στατικού ήλεκτρισμού, δυνάμενα να εκτελεσθούν υπό των μαθητών.

Ακόμη και τας προκαταρτικές γνώσεις, τας όποιās πρέπει να αποκτήσουν οι μαθηταί διά να προχωρήσωμεν άπρόσκοπτα εις το έργον μας, τας εκθέτει σαφώς εις το 6ον κεφ, σελ. 165 - 196.

Εις το 7ον κεφάλαιον γίνεται ακριβής περιγραφή των κινδύνων εκ του ήλεκτρισμού, των τρόπων προφυλάξεως και άποφυγής αυτών και επί πλέον εκτίθενται πραγματικά περιστατικά που καθιστούν το κεφ. τοϋτο όλozώντανον.

Ακολουθώς εις το 8ον, 9ον, και 10ον κεφάλαια άσχολεϊται με την περιγραφήν και πειραματικήν απόδειξιν των χημικών, θερμικών και μαγνητικών αποτελεσμάτων του ήλεκτρισμού και μας δίδει πληθος οδηγίων διά την εκτέλεσιν των αναλόγων πειραμάτων, ως και διά την κατασκευήν των διαφόρων όργάνων προς εκτέλεσιν αυτών, εξ απλών και εύχρηστων ύλικών.

Τέλος εις το 11ον κεφάλαιον σελ. 307 - 349 περιγράφονται αι ηλεκτρικαί πηγαί.

Δεν είναι δε μόνον η επιστημονική κατάρτισις της κ. Βλαστού - Φυτά που καθιστά το βιβλίον της λίαν αξιόλογον αλλά και η μεγάλη αγάπη της και η άφοσίωσις εις το έργον της, η όποια είναι γνωστή εις όσους είχαν την εύτυχίαν να την γνωρίσουν από κοντά, αλλά και εις όσους θα μελετήσουν το βιβλίον της αυτό από το όποιον πάρα πολλά έχουν να άφεληθούν.

Θ. Καντζάβελος

Διδ/λος

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

1961

... Όλα εις τὸν κόσμον αὐτὸν ἔρχονται καὶ παρέρχονται. Τὰ ἄτομα, ποὺ ἔδωσαν τὴν ψυχὴν των εἰς ἓνα τομέα, ἐγκαταλείπουν σήμερα τὴν ὑπηρεσίαν καὶ αὐριο τὴν ζωὴν. Κάτι ὅμως τὸ ἐπωφελές βγαίνει ἀπὸ κάθε ἄτομο, σὰν καπνὸς θυσίας, ποὺ πρέπει νὰ μείνῃ. Ἔτσι οἱ ἐπιγενόμενοι θὰ παραδειγματίζωνται καὶ θὰ συνεχίζουν τὴν φωτεινὴν πορείαν τῆς Φυλῆς μας... Αὐτὰ ὅλα θὰ περιλάβῃ ἡ

“ Ἐπετηρίς τῆς Δημοτικῆς
Ἐκπαιδεύσεως 1961 ”

... Ἡ “ Ἐπετηρίς ” θὰ δώσῃ μίαν παραστατικὴν εἰκόνα τῆς διαρθρώσεως καὶ γενικωτέρας καταστάσεως τοῦ κλάδου μας καὶ τῆς ἱεραρχικῆς σειρᾶς τῶν λειτουργῶν μας. Ἀποστέilate μὲς μικρὰ ἄρθρα, μελέτες, ἀνέκδοτα, φωτογραφίες δράσεως κ.λ.π.

Ἀποστέilate καὶ μία φωτογραφία σας. Θὰ δημοσιευθῇ πλάι στὸ ὄνομά σας. Ἐξοδα δημοσιεύσεως, μαζί μὲ τὴν “ Ἐπετηρίδα ” σὲ πολυτελεῖ ἔκδοσι, δραχμὲς 100.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

ΓΙΑΝΝΕΛΗΣ - ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ Α.Ε.
ΚΑΛΛΙΡΡΟΗΣ 67 • ΤΗΛ. 91.614 • ΑΘΗΝΑΙ

ΑΘΗΝΑΙ

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ

Μετοχικόν Κεφάλαιον
ΔΡΑΧΜΑΙ

2.000.000

ή 2.000 μετοχές
τό 1.000 Δρ. έκαστης

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟΝ

Κάθε Μέτοχος
δύναται να λάβει και για τον εαυτό του
μία στην Έκτακτη, πού είναι
επιταγή των Εκπαιδευτι-
κών της Ελλάδος

ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ

ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ
ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ

ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ
ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ

ΕΥΘΥΝΣΙΣ

ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ
ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ

ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ
ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ

ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ
ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ

ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ
ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ

ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ
ΕΥΘΥΝΣΙΣ
ΚΑΘΙΣΤΩΝ

